MSS No. 224 Subject Science

Name of MSS लीलावती

Author — —

Period 1916 Folios 41 (6 to 47)

Script Sanskrit Source Prithipal Singh, Amritsar

Missing Folios 1 to 5, 41

On the last page no 47 it is written

लीलावतीरवेदरणेवपायः. संपूर्ण

Sans. Ms.
510

L728

224-MS.

लीलावती; अपूर्ण, खंडित तथा कीटभक्षित; २५ फाग सुदि १६१६ वि० लि०

६-४७ पत्रक॥ लं०न० १५ पं०प्र०पृ

ह० लं०

224

ली॰ टी॰ 224

अथ भागानुबंधभागापवाहौ ॥ छेदघ्नेति भागानुबंध्यंते योज्यंते ऽस्यामिति भागानुबंधजातिः अथ भागाः अपयोज्यंते शोध्यंते
ऽस्यामिति भागापवाहजातिः यच्छेदरूपस्य भागाः अधिकाः स्युः तदा छेदगुणिते तु योज्याः ऊनाश्चेत् वियोज्याः अत्र वि
शेषमाह स्वांशाधिकोन इति भागानुबंधभागापवाहयोर्यदि स्वांशोऽधिकस्तदा तस्मादधःस्थितेन हरेण छेदं गु
णयेत् भागानुबंधे स्वांशयुतहारेण भागान्गुणयेत् भागापवाहे स्वांशरहितेन हरेण गुणयेत् उदा॰ सा
र्धेति रूपद्वयं चतुर्थांशयुतं रूपद्वयं रूपचतुर्थांशरहितं सवर्णितं कीदृक्स्यात् न्यासः २ १ ३ छेदेन चतुष्टयेन ४ रू
पद्वयं गुणितं ८ अधिके रूपचतुर्थांशयुते जातं ९ तथा रूपत्रयं छेद ४ गुणं १२ रूपाद्धि ... रहितं ... स्वांशोऽधिको

छेदघ्नरूपेषु लवा धनर्णमेकस्य भागा अधिकोनकाश्चेत् स्वांशाधिकोनः खलु यत्र तत्र भागानुबंधे च लवापवाहे
तलस्थहारेण हरं निहन्यात् स्वांशाधिकोनेन तु तेन भागान् उदा॰ सांघ्रिद्वयं त्र्यंपदं व्यंघ्रि कीदृग्ब्रूहि सवर्णितं
जानासि चेत् अनुबंधं चेत् तथा भागापवाहनं अत्रोद्देशकः अंघ्रिः स्वत्र्यंशयुक्तः स निजदलयुतः कीदृशः कीदृ
शश्च त्र्यंशः स्वाष्टांशहीनो नदनुचरहितो नो त्रिभिः सप्तभागैः स्वर्धांशोऽर्धांशहीनो नवभिरथयुतः सप्तमां
शः स्वकीयैः कीदृक्स्याद्ब्रूहि वेत्सि त्वमिह यदि सवर्णानुबंधापवाहौ ॥ ३ ॥

तेन इत्युदाहृते अंघ्रिरिति रूपं चतुर्थांशः स्वतृतीयांशयुतः स्वार्धेन युतः कीदृशः त्र्यंशः द्वयं स्वाष्टांशोन हीनं तेन
ततः सप्तमांशः स्वकीयैस्त्रिभिर्वियुक्तः कीदृशः स्यात् न्यासः १ ४ | १ ३ १ ३ | १ २ १ ८ | ... तलस्थहारेण त्रयेण ३ गुणिते हारे चतुर्थे ४ गुणिते १२ गु
णितो हरेण ३ भागानुबंधत्वात् स्वांशयुतेन ४ भागेन कां... के १ गुणिते ४ तेन तत्तलस्थहारेण द्विकेन २ हरे १२ गुणि
ते २४ ततः स्वांशयुतेन हरेण ... भागे ४ गुणिते ... तं १२ हरे ८ ... ततो भिः १२ एवमतो ... अथ भागाप
वाहोदाहरणं तलस्थहारेण ... ८ हरे त्रिके ३ गुणिते २४ भागापवाहत्वात् स्वांशरहितेन हरेण ७ भागे द्विके २ गुणिते १४

ली॰ टी॰ ५८

अथ भिन्नपरिकर्माष्टकं विवृणुः संकलितव्यवकलितोपयोगाज्जातिचतुष्टये सवर्णनमाह अथांशसवर्णनमिति अंशानां भागानां सवर्ण
नेन समानजातीयकरणं तत्राद्यो भागजातिमाह अन्योन्येति स्वस्वविच्छेदान्येन हारेण रूपभागास्थिति गुणनीया इति जाताः समच्छेदाः यद्वा
येन हरेण भिन्नौ भवतस्तेन विभक्तौ भाज्यभाजकौ गुणनीयौ इत्र - इति समच्छेदीकरणं उदा० रूपत्रयं पंचल
वो रूपयं चत्र्यंशयुक्ताः त्रिभागः षष्ठो योगार्थं एतान् योजनार्थं तुल्यच्छेदान्कृत्वा वद न पश्चाद्वियोजनार्थं त्रिषष्टि नेम चतुर्दशांशको समच्छेदौ वद न्या
सः ३ १ १ एकेन १ हृताः स्वरूपं तन्यजातीति रूपत्रयस्य कच्छेदः कृताः तत्र रूपत्रयच्छेदेनैकेनान्ये भाज्यभाजका गुणिता [illegible] अथ विकृताः छेदाः
पची ५ ३ भिः [illegible] एकं विहाय गुणिता अंशच्छेदकाः जाताः १५ ५ ततस्त्रिभिः ३ स्वांशाः पंचत्वात् गुणिता जाताः ४५ ३ ५ एवं समच्छेदा ता
योगाः ५३ अखिलं छेदेन हृते रूपत्रयं [illegible] १५ [illegible] गुणिता जाताः १५ १५ १५ द्वित्रिसप्ताष्टकं
प्राप्य भवति इति द्वितीयन्यासः १ १ / ६३ १४ अन्तरार्थं समभिः एवं गुणनीयो यथा त्रिषष्टिः ६३ स्वभिः ७ रूपवर्तिता जाता तैव चतुर्दश १४ अंशभिः
रूपवर्तिता जाता द्वयोः अंशौ ६३ गु ३ तत्र न्यासः ६३ १४ नवभिः ९ रेकौ गुणिता ९ जाताः नवभिः समच्छेदत्वात् १४ गुणिता जाता २ छ भाग
मेको गुणितः २ द्वाभ्यां त्रि षष्टिगुणिता ३२ / ६ १२६ वियोजनार्थं न्यासः २ ९ / १२६ १२६ वियोगाः १२६ सप्तभिरपवर्तितो १ इति भाग जाता इति ॥१॥
अन्योन्यहाराभिहतौ हरांशौ राश्योः समच्छेदविधानमेवं मिथो हराभ्यामपवर्तिताभ्यां यद्वा हरांशौ सुधियात्र गुण्यो
अत्रोद्देशकः रूपत्रयं पंचलवस्त्रिभागो योगार्थमेतान्वद तुल्यहारान् त्रिषष्टिभागश्चतुर्दशांशः समच्छिदौ मित्र वि
योजनार्थम् लवालवघ्नाश्च हरा हरघ्ना भागप्रभागेषु सवर्णनं स्यात् अत्रोद्देशकः द्रम्मार्द्धत्रिलवद्वयस्य सुमते पादत्रयं य
द्भवेत्तत्पंचांशकषोडशांशचरणः संप्रार्थितेनार्थिने दत्तो येन वराटकाः कति कदर्येणार्पितास्तेन मे ब्रूहि त्वं यदि वेत्सि व
सगाणिते जातिं प्रभागाभिधां ॥२॥
अथ प्रभागजातिं व्याचष्टे लवा इति भागानां भागाः प्रभागाः लवा अंशाः परस्परं गुणनीयाः हरा हराश्च एवं समानजातीयत्वं स्यात्
उदा० द्रम्मेति द्रम्मो ऽर्थस्य धिकस्य दृष्टान्तः कपर्दिकाः १२८० द्रम्मस्यार्द्धं तस्य त्रिलवाः तयोर्द्वयं तस्य चतुर्थांशः तत्र पंचमस्य षोडशांशः
तस्य षोडशांशः तस्य चतुर्थांशः येन दत्तः तेन कपर्दकाः कति कदर्य्येण दत्ताः न्यासः १ १ २ ३ १ १ १ / १ २ ३ ४ ५ १६ ४ अत्रोपरिस्था अंशाः उपरस्थैरेवांशै
र्गुणनीयाः यथा लवः १ अत्रच्छेदलवेनैकेन १ गुणितः प्रविकृताः एवं १ ततस्त्रिच्छेदेन द्विकेन २ गुणिता जाताः १ अंशः १ अंशै
श्चतुर्च्छेदेन त्रिकेन ३ गुणितः ६ ततः षड्भिः एकेन गुणितो ऽविकृताः एवं ततश्छेदगुण्याः तथाहि एकोद्वाभ्यां २ गुणितः अंशेषु त्रिभिः ३ जाताः
षष्ट्या चतुर्भिः ४ जाताः २४ पंचभिः १२० षोडशभिः १९२० चतुर्भिः ७६८० द्वे अंशौ त्रिः २६ अपवर्तितौ १ / १२८० एतेन छेदेन १२८०
७६८०

ली० राशिरिति वक्ष्यमाणेन व्यस्तकर्मणा अज्ञातराशिर्ज्ञातं यथा दृश्यं १ स्वार्धं ½ युतं ३ त्रिगुणं ½) दृश्यं ६३ ३४ १ गुणं ६३
टी० न्यासः स्वार्धयुतं न त्रिगुणं ॰ पे ए भजनाय ३) ६३) छेदांश विपर्यये गुणं प्राह निति त्रिकृते जातं १२८) भागेल
१९ ब्धो राशिः २४ अस्य प्रयोजनमाह अस्य गुणितस्य हृगणित्ते महानुपयोगः श्रीमत्परशुराम कृते लीलावती वि
वरणे व्यस्त कर्माख्यानि ॥ अथ विलोम विधिमाह छेदमिति यो गुणनभजनादिति क्रियादृश्यो राशिर्येन हारेण
वह्लिब्धं तं राशिं विलोमविधौ तेन हारेण गुणयेत् एवं दृश्यसिद्धये यो गुणकस्तं हारं कुर्यात् वर्गितस्य दृश्य
स्य मूलं कार्यं मूलसिद्धस्य वर्गः एवं संकलितस्य व्यवकलितयोर्घनमृणयो वैपरीत्यं कार्यं एवं दृश्याद्दृश्यराशिः

सू० छेदं गुणं गुणं छेदं वर्गं मूलं पदं कृतिं ऋणं स्वं स्वमृणं कुर्याद्दृश्ये राशिप्रसिद्धये ॥ १ ॥ अथ स्वांशा
धिकोने तु लवाढ्यो नो हरो हरः अंशस्त्वविकृतस्तत्र विलोमे शेषमुक्तवत् २ उदा० यस्त्रिघ्नस्त्रिभिरन्वि
तः स्वचरणैर्भक्तस्ततः सप्तभिः स्वत्र्यंशेन विवर्जितः स्वगुणितो हीनो द्विपंचाशता तन्मूलेऽष्टयुते हृतेन च

तानं स्यात् अथ स्वांशेति यदि स्वांशादधिकादूनाद्वा राशेर्दृश्यं तदा स्वांशाधिकत्वे हारः स्वांशेनाधिकः कार्यः
ऊनत्वे ऊनः कार्यः स्वांश योजन वियोजने हारसंस्कार एव अंशस्त्वविकृत एव स्थाप्यः शेषं छेदं गुणं गुणं छेदं
मित्यादिकार्यं अत्रोद्देशकः यस्त्रिघ्न इति यो राशिस्त्रिभिर्गुणितस्तत स्वीयैश्चतुर्थांशैर्युतस्ततः सप्तभिर्भक्तस्ततः स्वीयतृती
यांशेन रहितस्ततो वर्गितस्ततो द्विपंचाशता परवर्जितस्ततस्तन्मूले अष्टभिर्युते तनो दशभक्ते जातं द्वि रयाले
१०

लल्लस्य हारेण सप्तकेन ७ हरे १६ गुणिते ११२ हरेण स्वांशाधिकोनेन वभिः ९ युते न १६ भागे ७ स गुणिते ११२ द्वादशांशाधिकस्ततो नापवर्त्ते
तो १ अन्य जातयो भागभागभागमातृका वहुत्वम १६ वलिना स्वादत्र वंशमूलाख्या चार्येणोक्ताः इति लीलावती विवरणे प्रभागजातिः
७ अथ संकलितव्यवकलितयोः करणसूत्रं वृत्तं योगोन्तरं तुल्यहरांशकानां संयुक्तानां यो योगो भिन्नसंकलितं वियोगो भिन्नव्यव
कलितं यत्र परस्परहारो नास्ति तत्र हारस्य मांशाः तुल्य एको हरः कल्पनीयः अत्रोद्देशकः पंचांशान्ते रूपस्य पंचमांशो रूपचतुर्थांशं रू
पत्रिभागं रूपार्द्धं रूपषष्ठांशमेकीकृत्य ब्रूहि तथा एतेरेव भागैर्विवर्जितानां त्रयाणां रूपाणां किं शेषं स्यात् न्यासः १/५ १/४ १/३ १/२ १/६ अन्योन्य
हाराभिहतौ हरांशाविति भागजात्या सवर्णनं यथा पंचच्छेदे ५ त्रिभिर्द्विर् रूपं चतुर्गुणं ततस्त्रिगुणं १२ ततो द्विगुणं २४ ततः षड्गु
णं १४४ एवं च तच्छेदे ५ पंच त्रिभिर्द्विर् षड्भिः क्रमेण गुणिते १२० ततस्त्रिच्छेदे रूपं पंच चतु[illegible] गुणं ततस्त्रिगुणं १२० छेदाः पर
योगोन्तरं तुल्यहरांशकानां कल्प्यो हरो रूपमहारराशेः उदा० पंचांशपादत्रिलवार्द्धषष्ठानेकीकृतान्ब्रूहि सखे ममाशु
एभिश्च भागैरथ वर्जितानां किं स्यात् त्रयाणां कथयाशु शेषं ॥ सू० अंशाहतिश्छेदवधेन भक्ता लब्धं विभिन्ने गुणने फलं
स्यात् उदा० त्र्यंशाहतं रूपद्वितयेन निघ्नं ससप्तमांशद्वितयं भवेत् किं अंशत्रिभागेन हतं च विद्धि दक्षोसि भिन्ने गुणनाविधौ
धौ चेत् सू० छेदं लवं च परिवर्त्य हरस्य शेषः कार्यो थ भागहरणे गुणनाविधिश्च उदा० सत्र्यंशरूपद्वितयेन पंच त्र्यंशेन
षष्ठं वद मे विभज्य दर्भीयगर्भाग्रसुतीक्ष्णबुद्धिश्छेदेस्ति ते भिन्नहृतौ समर्था ॥ ८ ॥
स्वरं गुणिताः १२० न्यासः २४/१२० ३०/१२० ४०/१२० ६०/१२० २०/१२० अंशानां योगः १७४ षड्भिः [illegible] जातौ अथ एभिर्भागैर्विवर्जिता
नामिति एभिः पंचांशपादत्रिलवार्द्धषष्ठांशैः रहिताः [illegible] तत्र यत्र प्रोच्यते [illegible] पूर्वं सवर्णनामेकांस्यं [illegible] त्रिरूपेभ्यो
वियोजनाय न्यासः [illegible] अन्योन्यहारेति कृते [illegible] जातं वियोगे जातं [illegible] अथ भिन्नगुणनं [illegible] गुणि
याः छेदघ्नैः छेदैर्भाज्याः लब्धं विभिन्ने गुणिते फलं स्यात् उदा० सत्र्यंशरूपाद्वितयेन रूपेत्र्यंशेन गुणितो किं स्यात् ७
न्यासः [illegible] भागानुबंधजातिसवर्णनं यथा [illegible] रूपद्वितयेन गुणिते [illegible] जातो गुणकच्छेदेन [illegible]
[illegible] गुणिते [illegible] जातो गुण्यः [illegible] गुणनाय न्यासः [illegible] अंशाः [illegible] गुणिताः [illegible] छेदाः [illegible]

छेदे २ गुणिता एकविंशत्या २१ पवर्तिते जातं ५/२ एकेन भाजितो अधिकृता इति गुणनं फलं द्वितीयोदाहरणे न्यासः २/१ ८

अंशयोरेकैकयो १।२ गुणिते एकः १ एव छेदयोर्द्विकः २ त्रिकयो ३ गुणिते जातं फलं रूप षडंशः १/६ । अथ भिन्न

भागहारः छेदं भिन्ने हरस्य भाजिकस्य छेदं लवं च परिवर्त्य छेदस्थाने लवं लवस्थाने छेदं दत्वा अंशाहतिरिति छेद

वधेन भक्ते त्यादि गुणनं कार्यं तथा सति भागफलं स्यात् अत्रोद्देशकः सत्र्यंशाति तृतीयांशपुत्रेण रूपद्वितयेन पञ्च रूपा

णि विभज्य वद तथा रूपत्रतीयांशेन रूपषष्ठांशो विभज्य वद० सत्र्यंश रूपाद्वयस्य न्यासः २/१ भागान्वंधजात्या स

वर्णिते ७/३ भाग्यार्थं न्यासः ३/७ ५/१ भाजकस्य छेदलवैव परिवर्त्य न्यासः ३/७ ५/१ अंशाना ३।५ घात १५ छेदानां ७।१ घातेन ७

भक्तः लब्धं रूपद्वयं २ रू ... द्वि सप्तमांश ... १/७

वर्गे कृती घनविधौ तु घनौ विधेयौ हरांशयोरथ पदे च पदे प्रसिद्ध्यै । उदा० सार्द्धत्रयाणां कथयाशु वर्गं वर्गात्ततो वर्ग

पदं च मित्र घनं च मूलं च घनात्तते त्वं जानासि चेद्वर्ग घनौ विभिन्नौ सू० योगे खं क्षेप समं वर्गादौ खं खभाजि

तो राशिः खहरः स्यात्खगुणः खं खगुणश्चिन्त्यश्च शेषविधौ शून्ये गुणके जाते खं हारश्चेत्पुनस्तदा राशिः

अथ भिन्नवर्ग वर्गमूल घन घनमूलान्याह वर्गे इति सच्छेदस्य वर्गे कार्ये छेद ... द भागयोः समद्विघात इत्युक्तः प्र

कारेण वर्गौ कार्यौ त्युक्तो त्यादिना छेदलवयोर्वर्गमूले कार्ये समत्रिघातश्च त्यादिना घनौ कार्यौ अथ घन

मित्यादिना घनमूले कार्ये अत्रोद्देशकः सार्द्धेति सार्द्धत्रयाणां वर्गं वद ततो वर्गमूलं सार्द्धत्रयाणां घनं ततो घ

८ नात्मूलं वद न्यासः ७/२ सवर्णने कृते ७/२ अस्य वर्गः ४९/४ अस्य मूलं ७/२ सार्द्धत्रयाणां ७/२ हरांशयो घनो ३४३/८ अस्माच्च घन

टी

ली

ली
टी
९ मूलं २ इति भिन्नपरिकर्माष्टकं अथ शून्यपरिकर्माष्टकं योगे इति शून्ये योगे योज्यमक्षं विकृतमेव तिष्ठ
ति शून्यस्य वर्गो वर्गमूले घने घनमूले च शून्यमेव शून्यभक्तो राशिः खहर एव भवति शून्यमेव लब्धं
भवति शेषो राशिः शून्यगुणो राशिः शून्यमेव स्यात् खस्य शेषविधौ शून्यादियोजनविधौ खगुणश्चिंत्यः
यथा खगुणो शून्यं तथा वियोगेपीत्यर्थः अत्र विशेषमाह यत्र शून्यं गुणकः पुनः शून्यमेव भाजकस्त
त्र राशिरविकृत एव तिष्ठति तथा शून्ययुक्तः शून्ययुतोप्यविकृत एव गत्वोद्देशकः खमिति यो राशिः

अविकृत एव ज्ञेयस्तथैव खेनोनितश्च युतः उदा० खं पंचयुग्भवति किं वद खस्य वर्गं मूलं घनं
घनपदं खगुणाश्च पंच खेनोद्धृता दश च कः खगुणो निजार्धयुक्तस्त्रिभिश्च गुणितः खहृत
स्त्रिषष्टिः ॥८॥

शून्येन गुणितः शून्यमेव दश १० शून्य० हृता खोर्द्धयुतस्ततस्त्रिगुणितः शून्यभक्तस्त्रिषष्टिः ६३ जातं तेन वद
न्यासः खं० पंचयुतं प खस्य वर्गः खमेव० मूलं खमेव० घन० घनमूलं० पंच प खेन खमेव दश १० शून्य हृता १० अ
थाऽज्ञातो राशिः छेदं गुणं गुणं छेदं मिति वक्ष्यमाणो विलोमविधिस्तेनाज्ञातराशेर्ज्ञानमिति यो राशिस्त्रिगुणः सन् ९
त्रिषष्टिर्भवति त्रिषष्टिः तत्त्रिभिर्भागे हृते सति लभ्यते २१ इति लब्धो राशिः २१ तद्यथा यो राशिः स्वार्द्धयुत एकविंश
तिः २१ स्यात् तस्यार्द्धमेकविंशतेस्तृतीयांशः स्यात् दस्मात् ततो पंक्त्यपनीते लब्धो राशिः १४ यदा उद्देशकालापवदिस्य

टी. ल्पगुणोपि द्वैगो द्विघोजयेद्योजयेत् ततः २६ गुणं दशघं ३ ईदृशः कालायवत्कृत गुणनादि भंजेत् एवं राशिर्भवेत्
ली. उदा० पंचघ्न इति यो राशिः पंचघ गुणः स्वत्रिभागेन हीनः ततो दशघ्न० भक्तः ततो राशी त्रिंशघ्न रूपवर्द्धन राशिश्च
११ तुर्यांशोनश्च युक्तः सन् त्र्यष्टषष्टिर्भवति सको राशिः न्यासः गुणः ५ स्वांशः १ भाजक १० राशिभागैः (१/३ ३०) समन्वि
तो दृश्य ६८ दृश्यं ६ कल्पितं इदं पंचघ गुच गुणं ३० स्वत्र्यंशेनानेन १० हीनः २० दशघ्न० भक्तः २ इष्टराशिः तत्र्यंशोन
युतोः जातः ४ इष्ट्या दैन्ना ३ युतः ७ इष्ट ६ चतुर्थांशो २ युतः (९/३) ततः इष्टेन ६ दृश्यं ६८ गुणितं ४०८ पूर्वागेनानेन ९
उदा० अमलकमलराशेः त्र्यंशपंचांशषष्ठैस्त्रिनयनहरिसूर्या येन तुर्येण चार्या गुरुपदमथषड्भिः पूजितं १
शेषपद्मैः सकलकमलसंख्यां क्षिप्रमाख्याहि तस्य दे० षड्भागः पाटलीषु भ्रमरगणभव [illegible] स्तत्रिभागः क
भक्तं लब्धं ४८ अथवा इष्टं ९ पंचघ गुणं ४५ स्वत्रिभागोनं ३० दशघ्न० भक्तं ३ राशिः ९ त्र्यंशयुतं १२ पुनः ६ राशयः इष्टं ९ राशिया
दयोर्योजनाय न्यासः (१/३ १/५ १/६ १/४) सवर्णितं जातं (२०/६० १२/६० १०/६० १५/६०) एषां योगेन ५७/६० शेषमपा ३ समपवर्त्तितो जातं (१/२०) इष्टेन
इष्टं इष्ट गुणितं ६२२ ततो ऽनेन भाजयतु न्यासः ६ ९२ /५९ छेदांशयोर्व्यस्ते त्येन गुणं प्रश्नाह तिच्छेद वधेन भक्तो
नेन जातं प्राक्दृतिर ४८ छेद वधेन ५९ भाक्ता जातो राशिः ४८ एवमेकादिने शेषफलं तदेव अथव्यकालितेन ११

ते राशिं वद न्यासः दृश्याद्दृश्यप्रत्यानयनाय विलोमक्रियोपायं त्वात्कार्या दृश्य २ गुणं २० अष्टयुते मिन्मूले मनो
स हीनं १२ मूले वैपरीत्यात् दस्य वर्गः १४४ हीन इति वैपरीत्यात् द्विपंचाशता युतः १९६ अस्य स्वगुणे वै
परीत्यान्मूलं १४ स्वत्र्यंशेन विवर्जित इति संयोगाय न्यासः (१४ / १) भागाय वाहेन सवर्णिते (४२ / ३) स्वांशमीयांशान्
नत्वात् छेदांशोनः ३ ऊनः (२ / ३) द्विकेनापवर्तनाज्जाते (२१ / १) विभा- जनव्यत्यासत्र्यभिगुणिते (२१ / १) अन्वित इत्य
स्य वैपरीत्याच्च रूणत्र्ययवियोजनाय न्यासः (१ / ३) भागागुणे १४७ चतुर्गुणे बु ५८८ स्वांशाधिकत्वाच्छारे ४ लब्ध

दशभिर्जातं द्वयं ब्रूहि तं राशिं वेत्सि हि चंचलायतविलोलाक्षि बाले विलोमक्रियाम्॥१॥ उद्देशकाला
पवद्दिष्टराशिः क्षुण्णो हृतोंशैः रहितो युतो वा इष्टाहतं दृष्टमनेन भक्तं राशिर्भवेत्प्रोक्तमितीष्टकर्म॥१
उदा० पंचघ्नः स्वत्रिभागोनो दशभक्तः समन्वितः राशित्र्यंशार्द्धपादैः स्यात्को राशिर्द्व्यूनसप्ततिः॥१॥

दाः ७ सप्तभिरथ वर्जितो २१ अष्टौ ८४ गुणान व्यत्ययात्त्रिभिर्भक्तो जातो राशिः २८ अस्मात् दृश्यानयनं राशिः
त्रिगुणः ८४ त्रिभिः स्वचरणैः ६३ युतः १४७ सप्त ७ भक्तः २१ स्वत्र्यंश ७ हीनः १४ अस्य वर्गः १९६ द्विपंचाशता ५२
हीनः १४४ मूले १२ अष्ट ८ युते २० दशभिः २ हृते लब्धं द्वयं इति विलोमविधिः अथेष्टकर्माह उद्देशकेति उद्दे
शकस्य प्रश्नस्य आलापो यस्मिन्नाप्रो रातै गुणितो राशिर्भक्तो [illegible] दृश्यं स्यात् को राशिः इति वचनं तद्वदेव काचिद्राशिरिष्टक

दृश्यजात्युदाहरणं अमलेति कमलराशेस्त्र्यंशेन त्रिनयनं महादेवं पंचमांशेन हरिं विष्णुं षष्ठांशेन रविं चतुर्थांशेन दुर्गां पूजय
तीस्म अवशेषैर्द्विः कमलैः गुरुपदं पूजितं तत्र दृश्यं ६ कल्पितमिष्टं १ न्यासः $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{4}$ । सवर्णिताः $\frac{20}{60}$ । $\frac{12}{60}$ । $\frac{10}{60}$ । $\frac{15}{60}$ । योगः
$\frac{57}{60}$ अस्याद्दृश्यापवर्तितं $\frac{19}{20}$ अनेनेष्टं १ सवर्णितं $\frac{20}{20}$ । $\frac{19}{20}$ वियोगः $\frac{1}{20}$ अनेनेष्टगुणात् ६।१८ दृश्यं भाजयितुं न्यासः $\frac{1}{20}$ । $\frac{18}{1}$ । छे
दांशविपर्यासेन $\frac{20}{1}$ । $\frac{18}{1}$ अंशाहति ३६० छेदवधेन भक्ता लब्धं १२० जाता कमलसंख्या एवमेकादिनेष्टेनापि यथा इष्टं १ दृश्यं ६
न्यासः $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{5}$ $\frac{1}{6}$ $\frac{1}{4}$ । सवर्णिते योगः $\frac{57}{60}$ अस्याद्दृश्यापवर्तितं $\frac{19}{20}$ । अनेनेष्टं १ ऊनं $\frac{1}{20}$ । अनेनेष्टं १ गुणं दृष्टं भक्तं लब्धा १२० क्षेपकः

द्वंद्वादष्टांशमद्रुमेषु प्रगल्लितकुसुमे चंपके पंचमांशः प्रोत्फुल्लांभोजखंडे रविकरदलिते त्रिंशदंशोऽभिरेमे तत्रैकोऽमत्त
भृंगो भ्रमति च गगने का भवेद्भृंगसंख्या ॥

लब्धाः प्रथमकोष्ठे १२०९६ द्वितीये ३४५५ तृतीये २५२० योगे १८०७२ समच्छेदे १९२४४ पात्यशेषे
३२० षड्भाग इति भ्रमराः ६० लब्धाः १९२४४ चतुर्गुणः ७२५७६ भक्तो ६२ लब्धा १००८ गोजाः मध्यांतरे पूर्वार्द्धसत्रिभागं वनविवरगतं कुंजराणां
७२ समच्छेदात् १९२४४ चतुर्गुणः । सप्तमांशो नदपुत्राः पश्चिन्याः पादः षष्ठांशाः शं नवसहिताः क्रीडते सानुरागो नागो द्रो
चद्वयं षड्भागश्चैव नद्यां पिवति सलिलं सप्तमांशो नदपुत्रः कामवेद्यूथसंख्या १ इष्टं १ दृश्यं ४ न्यासः $\frac{1}{2}$ । $\frac{1}{6}$ । $\frac{1}{7}$ । एषां भागानुबंधजात्या सवर्णितं द्विसप्त
हस्तिनीभिः सहितः मिश्रितः ततः कामवेद् $\frac{212}{252}$ । $\frac{42}{252}$ । $\frac{36}{252}$ । योगः $\frac{251}{252}$ । अनेनेष्टं १ ऊनं $\frac{1}{252}$ । दृश्यं ४ इष्टे १ गुणितं ४ अनेन भक्तं जाता हस्तिसंख्याः १००८ ॥ तथा
तीभ्याप्यपवर्तितं
हारस्तारस्तरुण्या निधुवनसमये मौक्तिकानां विकीर्णो भूमौ यातस्त्रिभागः शयनतलगतः पंचमांशोऽस्य दृष्टः प्राप्तः ष
ष्ठः सकेश्या गणकदशमकः संगृहीतः प्रियेण दृष्टं षट्कं तु सूत्रे कथय कतिपयैर्मौक्तिकैरेष हारः ॥ २ ॥

१२ लीला॰टी॰

अथ शेषजातिः छेदादिति छेदघातेन रूपं शेषहीनानां घातो भाज्यः तेन दृश्यं भाज्यं राशिः स्यात् उत्तरोत्तरविभागांशयोजनवियोजने यस्मिं
न्नादृश्यमुदाहरणं शेषजातिः उदाहरणकः स्वार्धमिति यदुक्तं न मादाय तीर्थयात्रां प्रयातः तत्स्वार्धप्रमाणं वदार्द्धं प्रयागे प्रादात् अ
वशिष्टार्द्धस्य नवमांशाद्वयं काश्यां प्रादात् अवशिष्टार्द्धं नवमांशसप्तकस्य चतुर्थांशाः शौल्किकेभ्यः प्रादात् शेषस्य ष
ष्ठांशाः षट् गयायां प्रादात् अवशिष्ट इति निष्कानां त्रिषष्टिः ६३ दृष्टं दृश्यं ६३ २।९ न्यासः १।२ ।२।९ ।१।६ । छेदानां परस्परं घातः
२७० हाराः २।१८।४।६० अंशाः १।२।१।५। हीनाः १।७।३।५। एषां घातः ८४ छेदघातेन १२० भक्तं ८४ छेदापवर्तितो ७ अनेन
२७० हाराः २।१८।४।६० अंशाः १।२।१।५। हीनाः १।७।३।५। एषां घातः ८४ छेदघातेन ७२० भक्तः ८४ ...
दृश्यं ६३। भक्तं जातो राशिः ५४० अथवा २ द्वे १ तस्यार्द्धं २ अस्य नवमांशा द्वयं ... । लवालवघ्नाः इति जातं ... । समच्छेदे जातं ...
स्त ... छेदघ्नत भक्तेन लवोनहारघातेन भाज्यः प्रकटो राशिः ॥ उदा॰ स्वार्द्धं प्रादात् प्रयागे नवलवयुगलं योऽवशेषाच्च काश्यां
शेषांघ्रिः शुल्कहेतोः दशमलवान्ष ... चशेषात् पापगयायां निष्कानि षष्टिस्त्रिषष्टिः निजगृहमनयत्तीर्थपान्थः प्रयाग
शोर्ध्वं शेषांघ्रिः शुल्कहेतोः ... ।
तत्तस्य द्रव्यप्रमाणं वद यदि भवता शेषजातिः श्रुतास्ति ॥ ८ ॥
... लवालवघ्ना इति जातं ... । समच्छेदाय चतु
१८ वियोगे ... द्वाभ्यामपवर्तिते ... अस्याश्चतुर्थांशकरणाय न्यासः ... । लवालवघ्नाः इति जातं ... । ... छेदाय चतु
२६ र्भिरपवर्तिताः ... गुणिते जातं ... । ... वियोगे ... । चतुर्भिरपवर्तिते ... । दृश्यं ६३ ... गुणं ६३ भा
र्वं ... पावर्तिता ... । ... जातं ... । ... अपवर्गितो जातो राशिः ५४० एवमेव विलोमविधिनापि सिद्धिर्भवति
जयति ... त्रैराशिकेन ... । दृश्यं ... जातं ... । ... राशिः ५४० एवमेव विलोमविधिनापि सिद्धिर्भवति
यत्तस्य शेषा ... षष्टिः ६३ दृश्यं षट् ... तत्तस्य ... योगः दृश्यं ६३ स्वार्द्धं ... दृश्यपूर्के स्वार्द्धं इति १२
... तत्तस्य ... गुणिते ... गुणिते ३१५ जातं ... : लीला॰टी॰
योजनाय न्यासः ... तत्तस्य ...

यस्यां घ्रित्रयं तस्यां घ्रियोजनाय न्यासः ३/५ त्रिभिः ३ हरे गुणिते ६ ततो हरे ला ३ स्वांशाः २ युते न ४ राशौ ३१५ गुणिते १२६० हार
मक्तो जातं ११० अत्र त्यक्ता नवमांशाद्ध्य योजनाय न्यासः ३/१० हरे १ तलस्थ ७ गुणे ७ अंशाः ७ युते तलस्थेन ९ राशौ एकविंश
ति २१ गुणिते [illegible] १८९० हारभक्तो २७० जातं अस्मिन्स्य त्यक्ता दंडी २७० युते जातो राशिः ५४० अथवा भागापवाह
जातिविधिनाप्यन्यासः हरे २ तलस्थ हारे ला २ गुणे २ स्वांशा १ हीने न हरे ला १ भागो १ गुणिते १ ततो नवभिः ९ द्विके २ गुणि
ते १८ ततो नवभिः ९ हृतं हार हीने १ भागे १ गुणिते २ ततो हरे चतुर्गुणे ८ भागे १ स्वांशा हीने चतुर्गुणे २१ त्रिभिरपवर्तितो ७
ततो द्वाभ्यां १० हरे २५ गुणिते २५ द्वाभ्यां स्वांशोने ६ भागे ७ गुणिते ... चतुर्भिरपवर्तिते ... दृष्टांते ... अनेन भ

उदा० पंचांशोलिकुलात्कदंबमगमत्त्र्यंशः शिलींध्रं तयोर्विश्लेषस्त्रिगुणो मृगाक्षि कुटजं दोलायमानोपरः कांते केतकी
माल[illegible]तीवासिमल प्राप्तैककालप्रियाहूतो भ्रमति खे भ्रंगोलिसंख्यां वद ॥ योगोंतरेणोनयुतो र्द्धितस्तौ
राशी स्मृतं संक्रमणाख्यमेतत् उदा० ययोर्योगः शतं सैकं वियोगः पंचविंशतिः तौ राशी वद मे वत्स वेत्सि संक्रमणं यदि ॥
वर्गांतरं राशिवियोगभक्तं योगस्ततः प्रोक्तवदेव राशी उदा० राश्योर्ययोर्वियोगोष्टौ तत्कृत्योश्चान्तरं शतौ विवरं ब्रूहि तौ राशी
घ्रं गुणितं कोविद सत्वं इष्टकृतिरष्टगुणिता व्येका दलिता विभाजितेष्टेन एकस्यादस्य कृतिर्दलिता सैकापरो राशिः रूपं द्विगु
णेष्टहृतं सेष्टं प्रथमोथवापरो [illegible] रूपं कृतियुतिवियुती व्येके वर्गौ स्यातां ययो राश्योः उदा० राश्योर्ययोः कृतिवियोग युती
निरेकमूलप्रदे प्रवद तौ मम मित्र यत्र क्लिश्यंति बीजगणिते पटवो विदोः बोढो ज्ञात्वा बीजगणितेन परिभावयन्तः ॥३॥ अथ विश्ले
षजात्युदाहरणमाह पंचांशोलिकुलात्कदंबमगमत्त्र्यंशः शिलीध्रं तयोः ... समूहात्पंचमांशः कदंबं गतः त्र्यंशः शिलींध्रं तयोः पंचमांशस्तत्पा

योवियोगस्त्रिगुणः कृतः जंगतः एकोदोलायमानो द्रप्स: १२५१ अस्य पंचमांशान्तीयांशयो: ३/५ १/३ सवर्णितयो: ३/१५ ५/१५ विश्लेषः
२/१५ त्रिरेगुणा ६/१५ त्रिभिरपवर्तितः २/५ ततः पंचांशत्र्यंशविश्लेषः १/५ १/३ सवर्णनं ३/१५ | ५/१५ | २/१५) योगः ८/१५ पंचापवर्तितो ८/७५
दृष्टागतेनोपन्यासः ३/७५ | सवर्णितं ३/१५ | ५/१५) वियोगः अनेन दृष्टे १२५ १ गुणं भाजयतु न्यासः १/५ १/३ दलं च परिवर्त्य
१/५ | १ | अंशाहतिः १५ दृष्टे वधे न १ भक्तो लब्धो राशिः १५ इति विश्लेषजातिः अस्य क्रमेण योगइति यागोधिक्यः एकान्तरे
ण युतः अन्यत्र हीनः उभयत्रार्द्धितः ययोर्योगवियोगौ तौ राशी वदउदाहरणं ययोरिति योगः १०१ वियोगः २५ युतः १२५ अ
र्द्धितः ६३ लब्ध एको राशिः ६३ योगः १०१ अन्तरेण २५ हीनः ७६ अर्द्धितः ३८ द्वितीयो राशिः वर्गान्तरेण राशिः आनमाह वर्ग
न्तरमिति वर्गयोरन्तरं मूलं राश्यन्तरेण भक्तं योगः ततो योगान्तराभ्यां राशी भवतः उदाहरणं राश्योरिति ययो
राश्योर्वियोगोष्टौ तद्वर्गयोर्विवरं अन्तरं चतुःशत ४०० इदं राश्यन्तरेण भक्तं जातं राश्योर्योगः ५० अनेन एकान्तरमष्टयुक्तः ५८
अन्यत्र वियुक्तः ४२ अर्द्धितौ जातौ २९ | २१ इति विषमकर्म अथ वर्गकर्मोह इष्टकृतिरिति कल्पितो इष्टस्य वर्गो ६४ गुणः एकेन
ऊनः अर्द्धितः इष्टेन भाक्तेन इति एको राशिः स्यात् अस्यैव वर्गः अर्द्धितः एकयुतः द्वितीयो राशिः स्यात् उक्तांतरमाह रूपमिति
रूपं द्विगुणेष्टेन भक्तं ततइष्टेन पुनर्मितः एको राशिः द्वितीयो रूपमेव तयो राश्योर्वर्गौ युतौ एकहीनौ वियुक्तौ वा एकहीनौ मू
लप्रदौ भवतः अत्रोदाहरणं राश्योरिति विलोमे १ इष्टकर्म राशी संक्रमण ३ वर्गसंक्रमण ४ वर्गकर्मे ५ गुणकर्मो ६ इति षोढा
के आद्यप्रथमानयने कल्पितमिष्टं १ अत्र रूपार्द्धे ६ अस्य कृतिः ४ अष्टगुणिता ८ चतुर्भिरपवर्तिता २ एकरहितं १ अर्द्धितं
१ इष्टेन १ हृतं द्वावेव राशी स्यन ३ भाजितं द्विकास्य वर्तितो १ अयमेको राशिः अस्य वर्गः १ अर्द्धितः १ एकेन सवर्णतेन ३ युतः
१ अयमपरो राशिः अनयोः वर्गौ १ सवर्णितो ५ | एकत्र वियोगः ५ मिरेकाः ४ जातो मूलप्रदो राशी ६ | अस्य मूलं २ ||

सवर्णितरूपक्षेपौ योगः १७/४ निरेकाताये सवर्णितं ५/४ वियोगः १/४ मूलं १/२ एवमेकेनेष्टेन ३ इष्टं १ अस्य वर्गः १ अष्टगुणः ८ निरेकः ७ दलितेन ३ इ
ष्टेन १ भाजितः ३ अयं मेको राशिः ३ अस्य कृतिः ४९/४ दलिता ४९/८ सैकाकलार्थं सवर्णितेन ५७/८ यागः द्वितीयो राशिः ५/२ राश्योः ३ । ५/२
वर्गौ ४९/४ । २५/४ चतुर्भिः ४ अपवर्तितौ ताभ्यां सराभ्यां १।१६ गुणितौ ७८४/६४ । ३६४/६४ अनयोर्योगः ४८२/६३ वियोगः २४६/६३ निरेकौ २४।१७
नयोर्मूले ४९/८ । ५/८ द्विकेनेष्टे ३ इष्टं २ कृतिः ४ अष्ट ८ गुणा ३२ निरेकौ ३१ दलितौ ३१/२ दलवौ परिवर्त्य भाजितो ३/४ इत्येको राशिः अस्य व
र्गः ९६१/१६ दलितः ९६१/३२ अयमपरो राशिः ९६३/३२ राश्योः ३/४ । ९६३/३२ वर्गौ ९६१/१६ । ९२७३६९/१०२४ षोडशापवर्तितं सराभ्यां १।६४ समच्छेदत्वे ९१५/१०२४
९२७३६९/१०२४ वियोगः ८२४५४५/१०२४ योगः १४७५५३/१०२४ एकेन २ तुल्यच्छेदेन ९।२४ रहितौ ८२४५३/१०२४ । ९०४६५१/१०२४ अथ द्वितीयप्रकारेण रूपं १ इष्टेना
द्विगुणेन २ भक्तं १/२ इष्टेन १ सवर्णितेन २ युतं जातमेको राशिः ३ द्वितीयो राशिः रूपमेव १ राशी ३ । १ अनयोः पूर्ववद्वर्गवियोगयोगयो
निरेकयोर्मूले जाते ३ । २ द्विकेनेष्टेन २ रूपं १ इष्टेन द्विगुणेन ४ सन्तं १/४ इष्टयोजितं तावन्यासः ९/४ । २ सवर्णितं ९/४ । १/४ योगः प्रथमो राशिः ९/४
द्वितीयो राशिः रूपं राश्योर्वर्गौ ८१/१६ । १ वियोगः ६५/१६ योगः ९७/१६ निरेकौ ४९/१६ । ८१/१६ मूले ७/४ । ९/४ त्रिकेनेष्टेन ३ रूपं इष्टेन ३ द्विगुणेन ६ भक्तं १/६
इष्टेन ३ सवर्णितेन १९ युतं १९/६ एको राशिरपरः रूपं १ राश्योर्वर्गौ सवर्णितौ ३६१/३६ । १ । ३६१/३६ । ३६/३६ वियोगः ३२५/३६ योगः ३९७/३६ निरेकौ २८९/३६
३६१/३६ मूले १७/६ । १९/६ अस्यैव प्रकारान्तरमाह इष्टस्य इति इष्टराश्योर्वर्गस्य वर्गोऽष्टगुणो रूपवर्जितः एको राशिः इष्टस्य घनेन ५९८ गुणो
द्वितीयो राशिः व्यक्तं पाटीगणितं अव्यक्तं बीजगणितं उदाहरणं इष्टं रूपार्धं तस्य वर्गः १/४ अस्यापि वर्गः १/१६ अष्टगुणः ८/१६ अष्टापवर्तितं
एकाप्तिनः १/२ प्रथमो राशिः ३ इष्टस्य घनः १/८ अष्टगुणः ८/८ अष्टापवर्तितः १ द्वितीयो राशिः राशी राश्योः ३ । १ वर्गौ ९ । १ सवर्णितयोः

१४ अथ गुणकर्माह अथ मूलशेषयुक्तस्याद्येति कस्यापि राशेर्मूलं गुणघ्नेति केनापि गुणेन गुणितेन स्वमूलेन ऊनो युतो वा यो राशिरिष्टः

ली०टी० तमूलगुणाणकार्द्धस्य वर्गेण युतः कार्य्यः ततस्तस्य मूलं गुणार्द्धेन युतं कार्यं यदि राशिस्तुल्यं गुणघ्नमूलेन ऊनः स्यात् यदि गुणघ्नमूले

घ्नमूलेन युतो दृष्टः ऊनस्तदा गुणकार्द्धेनोनं कार्य्यं ततो युते ऊने वा गुणके वर्गिते १ कस्याभीष्टराशेर्ज्ञानं स्यात् अत्र विशेषमा

ह यदेति यदि गुणितमूलेनोनो युतो वा राशिर्निजभागेन युतो वा स्यात्तदा भागयुतं रूपं कार्य्यं तेन भागे न्यूनं कार्य्यं यदि भागेन ऊनः

ऊनश्चेद्युक्तस्तदा भागयुतं रूपं कार्य्यं गुणघ्नमूलेनोनो राशिर्दृष्टस्तत्रोदाहरणं वालेऽलिमरालानां मासाः नतस्य मूलस्य मूलं तस्य सप्त

दृष्टानि सार्द्धत्रीणि मूलानीत्यर्थः तानि तीरे अदृश्यन हंसदृष्टं दृष्टवान् अत्र मूलगुणकः सार्द्धत्रयं ७/२ दृश्यं दृश्यं गुणकास्ता २ अर्द्धकार

णापन्यासः ७/४ संप्राप्तं ते ते निकृते जातं गुणार्द्धं ७/४ अस्य वर्गः ४९/१६ दृश्येन २ सवर्णितेन ८९/१६ युतः ८९/१६ अस्य मूलं ९/४ गुणार्द्धेन ७/४ युतं ४

त्र गुणघ्नमूलेनयुतस्य राशेर्दृष्टस्य युक्तस्य गुणार्द्धं कृत्वा मूलं गुणार्द्धेन युतं विहीनं वर्गीकृतं प्रष्टुरभीष्टराशिः यदा तु वैश्येनयुतः स

राशिरेकेन भागेन युतेन भक्तं दृश्यं तथा मूलगुणं च ताभ्यां साध्यस्तदा प्रोक्तवदेव राशिः॥ वालेमरालकुलमूलदलानि सप्त तीरे वि

लासभरमंथरगान्यपश्यत् कुर्वच्च केलिकलहं सयुगं शेषं जलेवदमरालकुलप्रमाणं स्वपदेन दशभिर्युक्तः स्याच्चत्वारिंशता मधि

के कृष्ट्वा दशकः विद्वत्कः सराशिर्निगद्यता उ०पार्थहंसकुलस्य मूलदशकं मेघागमे मानसं प्राप्ते पद्ममपद्यतिनीवनमगाद्दशांशाः

कोभिरत्तटान् वालेवालमरालप्रालिनिजलेकेलिक्रियालालसं दृष्टं हंसयुगं त्रयं च सकलां पूर्व्यस्य संख्यां वद॥ = ॥ = ॥

चतुर्भिरपवर्तितं ४ अस्य वर्गः १६ जातानां हंससंख्या १६ अथ मूलयुतस्य राशेर्दृष्टस्योदाहरणं स्वपदैरिति यो राशिः नवभिः ९ स्वमू

लैर्युतः चत्वारि यानाधिकं द्वादशशतामितो भवति तं वद अत्र राशिमूलस्य गुणकः ९ दृश्यं १२४ गुणार्द्धं ९/२ अस्य वर्गः ८१/४ दृश्येन

सवर्णितेन ४९६ युतः ५७७/४ अस्य मूलं २९/२ गुणार्द्धेनोनं ९ द्वाभ्यामपवर्तितं १० अस्य वर्गो जातो राशिः १०० अथ भागमूलोदाहरणं

[illegible]

नीवनं प्रत्ययाणान् गतः षट् संख्याद् दृश्यः मूलगुणकः २ भागः १/८ दृश्यं ६ यदाल्त्वे विरिति करणेनानीयते ८ कस्मात् योर्ग्येन ३ समच्छेदे दृष्ट्वा
नितेन २ अनेन दृश्यं ६ भाजयेत् ३ । १/८ । छेद भागविपर्यये जातं दृश्यं ४८ तथैव मूलगुणकं भाजयेत् छेद विपर्यये लब्धः १६
अंशास्तिविति जातो मूलगुणः ८० गुणस्यार्द्धं ४ अस्य कृतिः १६ ०० अनेन दृश्यं ६ योजितं न्यासः १६ ०० । ४८ सन्नावाव
निताद समर्थाः ७ । २ समच्छेदे ते १६ ० ० । ३ । ३ योगः १९३६ अस्य मूलं ४४ गुणार्द्धेन ४० युते ८४ सन्नाव्यवगते ४२ अस्य वर्गः १७६४
जातं हंसमानं अस्ये वोदाहरणं ४२ त्र्याद पार्थ इति मूले त्रिति प्रारममूलस्य मूलेन चतुर्गुणेन अस्यान्भागह मूलं ४ दृश्यं १०
रूपाय भागेनह ३ जानितं २ अनेन दृश्यं ८ भाजयेत् १ । ५ । छेद लव विपर्यये १ । २ अंशाहति जातं दृश्यं ३ कर्मीह तथार्द्धेन रूपेत २
मूलगुणके ४ भके मूलगुणक ३ तस्यार्द्धं ४ तस्य वर्गः १६ दृश्येन २ युतः ३६ अस्य मूलं ६ गुणकार्द्धे न ४ युते १० तस्य वर्गः १०० जातो
३ पार्थः कर्णवधाय मार्गण गणनं कुद्धो रणे संदधे तस्यार्द्धेन निवार्य तच्छरगणं मूलेश्चतुर्भिर्हयान् शल्यं षड्भिरथेषुभिस्त्रि
भिरपि छत्रं ध्वजं कार्मुकं चिच्छेदास्य शिरः शरेण कति ते यानर्जुनः संदधे ॥ अलिकुलदलमूलं मालतीं यातमष्टौ निखिलन
वभागश्चालिनी भृंगमेकं निशि परिमललुब्धं पद्ममध्ये निरुद्धं प्रतिरणति रणन्तं ब्रूहि कान्तेऽलिसंख्याम् ॥ यो राशिरष्टादश
भिः स्वमूलै राशेस्त्रिभागेन समन्वितश्च जातं शतं द्वादशकं तमाशु जानीहि पाटीं यदि वेत्सि तन्व ॥ ८ ॥
बालासेरव्या उदा[illegible] अलीति वा कामालिनी भ्रमरी पद्ममध्ये निरुद्धं रणन्तं भ्रमरं प्रतिरणतीति आलिकुलदलाद्यस्य मूलत्वे दृश्यं युक्ता
निरूपयति अत्र राशिः नवांशा १/२ कं राश्यर्द्धमूलं च राशेः अष्टांसं रूपद्वयं दृश्यं एतद् दृश्यं चार्द्धितं राश्यर्द्धमवतीति न्यासः मूलग
णं दृश्यं २ भागा १/२ राश्यर्द्धस्यापूर्णो राश्यर्द्धस्यादिति सत्व भागोन्यासः अत्र यदि राशिरेव मूलदस्यात् तदा यथोक्तमेव दृश्यं स्यात् अत्र
राश्यर्द्धं मूलदमिति दृश्यमप्यर्द्धं ग्राह्यमिति ८ कं १६ दृश्यं मूलगुणोर्द्धितं २ भागा १/२ अत्र राश्यर्द्धमूलेन राशिः शोध्यः ३ न्यासः राश्यर्द्धे

सवर्णत्वेनास्यापवर्तमिति राशिभागहारयोर्मध्ये जातं भागे समच्छेदेपि राश्यर्द्धस्य कृते भागार्द्धमेव स्यादिति यथोक्तभागौ नोक्तः इत्यर्थः अ
थ विलक्षणाद्यो नवांशास्तथा ज्याः इति रूपार्द्धयोजयन्त्यास ३/२ वियोगे १/२ अनेन मूलगुणो ३/२ हरांशविपर्यये लब्धं २/१ अंशाहति
रितिभक्ते जातं २ । अयमेव मूलगुणः २ तथा अनेन २ हृतेपि २ भक्ते जातं हरांशं २ गुणार्द्धं १/४ वर्गेण १/१६ हृतेपि सवर्णितं २५/१६
योगे जातं १/६ अस्य मूलं ५/४ गुणार्द्धं १/४ युतं ६/४ चतुर्भिस्ताडिते नष्टान्तवर्गे ३६ जातं राश्यर्द्धं ३६ तद्विगुणं ७२ जातो मालि
कुलसंख्या अथ मूलेन च युक्तमुदाहृत्य युतमुदाहरति पश्चितमलौ स्याद्दश २८ अनेन त्यर्थः न्यासः मूलगुणः १८ दृश्यं
१२०० रूपं भागेन ३/१ पुनः ४/१ अनेन दृश्यं १२०० हारांशविपर्यये अंशाहतिरिति जातं भागे ९०० जातं कर्मादि दृश्यं ९०० ततो
नेन ४ विपर्यस्तहरांशेन ३/४ मूलगुणो १८ अंशाहतिरिति कृतं ५४ आभ्यामपवर्तिते जातो गुणः कर्मादि ३/२ अस्यार्द्धं ३/४ अस
वर्गः ९/१६ अनेन दृश्यं ९०० सवर्णितं १४४००/१६ योगः १४४०९/१६ अस्य मूलं १२३ गुणार्द्धेन ३/४ हीनः ४८ चतुर्भिस्ताडिते जा
तं अस्य वर्गः ५७६ जातः इत्यादि एवं परस्परसमर्थने लीलावतीविवरणे जातयः ॥ ॥ ॥ १००००
अथ त्रैराशिकमाह प्रमाणमिति इच्छाफलसाधकत्वेनाद्यस्य प्रमाणत्वं यस्य फलमिच्छा सा इच्छापदेनोच्यते आदौ प्रमाणं मध्ये फलं अ
न्ते इच्छेति स्थापनं त्रैराशिकमिति स्वार्थे इकण अत्र प्रमाणमिच्छा चैकजाती आद्यन्तयोः स्थाप्ये फलमन्यजातीयं मध्ये फलमिच्छ
या गुणनीयं प्रमाणेन भाज्यम् एवमिच्छाफलं लभ्यते व्यस्तत्रैराशिकमाह व्यस्त इति विलोमे व्यस्तत्रैराशिके व्यस्तविधिः कार्यः फलं प्र
माणेन गुणनीयं इच्छया भाज्यमित्यर्थः उदा॰ कुङ्कुमस्येति यदि त्रिभिर्निष्कैः सपञ्चमांशैः प्रमाणभूतैः कुङ्कुमस्य सार्द्धपलद्वयं लभ्यते तदा
नवभिरिच्छाभूतैः किं फलं प्राप्यते न्यासः ३/१ । ५/२ । ९/१ । कुङ्कुमस्य पलद्वयं सार्द्धं ५/२ । अंशाहतिरिति कृते जातं ४५ अस्य प्रमाणेन ३/१ भागार्थं छे १५
दांशविपर्यये ३।१६।५ अंशाहतिरिति जातं ३ २५/२ कुङ्कुमपलानि पर्याये ३/२ कर्षैश्च गुण्यपलमित्यत्युक्तत्वात् षेकरणाय चतुर्गुणं १/२ भाग

लब्धं कर्षद्वयं २ उदाहरणांतरमाह प्रकृष्टमिति न्यासः ६३।१०४।१/१२ ।१२।। इह द्वादश पलबुलनाधनः(?) मिति कृते ४९ सपाद द्वादश जाताः ४९ अनेन पलराशि ४ आत्मदलति रिक्तिगुणिते जाताः ४९।२५४ चतुर्भिरसवर्णितं ११०७४ प्रमाणेन ६३ भक्तेलब्धा निष्काः १० शेषं १५ षोडशगुणं २४० त्रिषष्ट्या भागे लब्धा द्रम्माः ३ शेषं ५१ षोडशगुणाः ८१६ भागे लब्धाः पणाः १२ शेषं ६० चतुर्गुणं २४० भागे लब्धा काकिण्यः ३ शेषं ५१ विंशतिगुणं १०२० भागे लब्धा वराटकाः १६ शेषं ३२ सप्तत्रिंशवर्णितेन लब्धो वराटकस्य नवमो भागः उदाहरणं द्रम्मेति षोडश पणा एक एको द्रम्मः इति द्रम्मद्वयं पणाकरणाय षोडशगुणं ३२ जातं समानजातित्वम पणसप्तत्या ७० अष्टमांशयुता खारी ९/८ गुणिता ६३ प्रमाणेन ३२ भक्ता ६३०/२५६ भागे लब्धो खार्यौ शेषं ११८/२५६ षोडशभिर्द्रोणैः खारीति षोडशगुणं १८८८/२५६ द्वात्रिंशद्भिरपवर्तितं ५९ भागे लब्धा द्रोणाः ७ शेषं ३ चतुराढको द्रोण इति चतुर्गुणं १२ भागे लब्धा आढकः १ शेषं ४ चतुर्गुणं १६ भागे लब्धो प्रस्थो अथ व्यस्तत्रैराशिके इष्टेति यथा यथा इच्छा वृद्धिस्तथा तथा।

प्रमाणमिच्छा च समानजाती आद्यंतयोस्तत्फलमन्यजातिः मध्ये तदिच्छाहतमाद्यहृत्स्यादिच्छाफलं व्यस्तविधिर्विलोमे॥

कुंकुमस्य सदलं पलद्वयं निष्कसप्तमलवैस्त्रिभिर्यदि प्राप्यते सपदि मे वणिग्वर ब्रूहि निष्कनवकेन तत्कियत् ॥ प्रकृष्टकर्पूरपलत्रिषष्ट्या चेल्लभ्यते निष्कचतुष्कयुक्तं ॥ शतं तदा द्वादशभिः सपादैः पलैः किमाचक्ष्व सखे विचिंत्य॥ द्रम्मद्वयेन साष्टांशः शालितंडुलखारिका लभ्या चेत्पणसप्तत्या तत्किं सपदि कथ्यतां ॥८॥

फलमल्प इच्छाल्पत्वे फलाधिक्यं यत्र तत्र व्यस्तत्रैराशिकं तस्य स्यान्नाङ्कियाह जीवानामिति पश्वाल्पवयो जीवो बहुद्रव्येण लभ्यते बहुवयस्काल्पेन तत्र व्यस्तत्रैराशिकं सुवर्णे येन द्रव्येणाल्पवर्णं लभ्यते तेन बहुवर्णमल्पं राशिमेतन्मानयात्रेणाल्पसंख्योऽल्पेन बहुरित्यु उदा० प्राप्नोति चेत् षोडशवत्सरा स्त्री द्वात्रिंशतं विंशतिवत्सरा किं इति किं उदा० धान्यानीत्यादि ढांकेयाख्यं वर्षद्वयं कपणानि युक्ताः धूः यद्रुवत्सोवत्स कपणानि युक्ताः न्यासः १६।३२।२० प्रमाणेन १६ फले ३२ गुणिते ५१२ इच्छा २० भक्ते लब्धा निष्काः २५ शेषः १२ षोडशगुणो १९२ भागे लब्धा द्रम्माः ९ शेषः १२ षोडशगुणाः १९२ लब्धा पणाः ९

ली॰ टी॰ शेषः (२ / २०) चतुर्गुणा (५ / ४०) लब्धो काकिण्यो २ शेषं विंशतिगुणं (१६ / २०) लब्धा वराटकाः ८ द्विधृतं द्वहस्तस्य न्यासः २।४।६। प्रमाणेन २ फलं १४

१६ गुणेन २ इच्छा ६ भक्तं लब्धो निष्कः १ शेषः २ अस्मात् पूर्ववत् लब्धा द्रम्माः ५ पणाः ५ काकिणी १ कपर्दकाः ६ तन्नीयोगा द्र

पंचदशे उदा॰ दशावर्णामिति न्यासः १०।१।२५। फलं १ प्रमाणं १० गुणेन १० इच्छया २५ भक्तं २/२५ पूर्ववद् घानकः धरणं १ वल्लौ २ गु

ञ्जे २ उदा॰ सप्तेति सप्तादकमितेन मानपात्रेण मापिते न्यासः ७।१००।५ फलं १०० प्रमाणं ७ गुणं ७० इच्छा ५ भक्तं २४ लब्धं पंचरा

शिकादिन्यासः पंचेति पंचराशिके फलानां छेदानां च अन्योन्यनयनं प्रमाणपक्षीयानामिच्छापक्षेण नयनमित्यर्थः एवं कृते यो

बहुराशिस्स्यात् यथा पंचराशिके द्विराशिकोऽल्पराशिकः त्रिराशिको बहुराशिकः तत्र बहुराशिकः ४ अल्पराशिवधेन भाज्यः ६ लब्धं

फलं स्यात् ॥३॥ तुहे

तः इच्छाव्द्रो फलं द्रुतिं शिष्य जायते व्यस्तत्रैराशिकं तत्र शेषं गणितकोविदैः ॥ जीवानां वयसो मूल्ये तौल्ये वर्णस्य हैमनि भागहा

रे च राशीनां व्यस्तत्रैराशिकं भवेत् उदा॰ प्राप्नोति चेत्षोडशवत्सरा स्त्री द्वात्रिंशतं विंशतिवत्सरा किं द्विधृतं वहोनि(?) चतुष्कं मुक्ताः

शाप्रेतिधः बहुवरस्तत्र काकिमं ॥ दशवर्णसुवर्णं च इच्छा घानकमवाप्यते पंचकेन नित्थिवर्णं तु तत्रावद किमामितम् ॥ सप्ताढकेन मानेन

राशौ सस्यस्य मापिते यदि मानेन शतं जातं तत्र पंचाढकेन किं ॥ सं॰ पंचसप्तनवराशिकादिकेऽन्योन्यपक्षानयनं फलच्छिदां विधाय

बहुराशिजे वधे स्वल्पराशिवधभाजिते फलम् ॥ ८ ॥

तत्र पंचराशिकमुदाहरति मासे शते यदि शतस्य कुमिमासे पंचकल्लांतरं व्याजः स्यात् षोडशानां वर्षाणां वर्षे किं स्यात् यदि मूल

धनकल्लांतरं तर्हि ताभ्यां कालं वद ॥ तथा कालकल्लांतरे ज्ञाते ताभ्यां मूलधनं कथय न्यासः १/१०० | १२/१६ | फलं ५ प्रमाणपक्षादिच्छापक्षे

नीते (१/१००) इच्छापक्षो बहुतरो कः तस्य घातः तथा पंचपषोडशः १६ गुणः ८० ततो द्वादशगुणः ९६० | १२/१६ | ९६० अथ प्रमाणपक्षस्य वधेन १६

चेत्र २

१०० भक्तेः लब्धं ५ शेषः ६० विंशतिभिरपवर्तिते ३ फलं [illegible] जातं मूलधनकलांतरराभ्यां कालज्ञानाय न्यासः [illegible] फलं [illegible] सवर्णि
तं [illegible] प्रमाणपक्षे फले ५ इच्छापक्षं नीते छेदं [illegible] तत्र पक्षे पवन्या विंशादात्मके फले सछेदे [illegible] प्रमाणे पक्षं नीते पुनश्छेदे
इच्छापक्षं नीते जातं [illegible] उभयो घाते ४८०० । ४०० प्रमाणं बहुराशिकाभिजं न घाते ४८०० इच्छाराशिघाते न ४०० हृते ल
ब्धः कालः १२ कालफलं [illegible] मूलज्ञानाय न्यासः [illegible] पूर्ववत् फले छेदे चान्योन्यपक्षं नीते जातं [illegible] प्रमाणे
राशिघातः ४८०० इच्छाराशिघातेन ३०० भक्तेः लब्धं मूलधनं [illegible] १६ ॥ उदा० मदादानंतिति पंचलवाधिकैरेकैमाससमूर्पं च
मांशयुतैः मासैः स्वत्र्यंशयुतैः [illegible] पंचमांशयुतैः पंचरूपं [illegible] मासास्वपैः सपंचमांशाः [illegible] न्यासः फलं छेद

कृतस्य
मासैः यदि पंच कलांतरं स्याद् वर्षं गतेन वनितेति किं तद्वद् षोडशगानां ॥ कालं तथा कथय मूलकलांतराभ्यां मूलं धनं गणक कालफले
विदित्वा ॥ सत्र्यंशमासेन शतस्य चेत् स्यात् कलांतरं पंच सपंचमांशाः मासैस्त्रिभिः पंचलवाधिकैः स्तत्साद्ध द्विषट्कस्य [illegible] स्फुटमु
च्यतां किं ॥ ३ ॥
मन्योन्यपक्षेनयने न्यासः [illegible] इच्छापक्षो बहुराशिकलानः २५६००० प्रमाणराशिघातः २०००० चतुर्भिः हृतस्य ४०० रपव
र्तितेन जातो राशी [illegible] भागे लब्धं कलांतरं [illegible] अथ कालज्ञानाय फलच्छेदा अन्योन्यपक्षनयने न्यासः [illegible] प्रमाण
राशिवधः १५६०० इच्छाराशिवधेन [illegible] भागे लब्धः कालः अथ मूलधनज्ञानाय अन्योन्यपक्षनयने न्यासः [illegible] प्रमाणा
प्रमाणराशिवधः ३२०००० इच्छाराशिवधेन [illegible] भागे लब्धं मूलधनं [illegible]

ली॰ टी॰ अथ सप्तराशिकमुदाहरति विस्तार इति विस्तारे करत्रयमितः आयामे अष्टहस्तः अथ पटिकास्तासां यदि शतं मूल्यं तदा अप
१८ रपटी सार्द्धहस्तत्रयमिता दीर्घा हस्तार्द्ध विस्तारा तस्याः किं [illegible] मूल्यं न्यासः [३ ८ ३ १०० | १ ३ २] पंचराशिकवत्त्रैराशिकान्योन्यपक्षनयनेजातं [३ ८ ३ १०० | १ ३ २]
इच्छापक्षेबहुराशिकस्तद्वधः १०० प्रमाणराशिवधेन १६८ भागार्थं चतु भिरपवर्त्तितयोर्न्यासः [२५ / ४२] लब्धं प्रमा
र्थे भाज्ये षोडशगुणे कर्त्तव्ये धोंक २५४०० षोडशभक्तो लब्धं २८ भागे लब्धा द्र माः १४ शेषः ७ षोडशो गुणाः ११२ लब्धा
णाः ९ शेषं चतुर्गुणं १६ लब्धा काकिणी १ शेषं ४ विंशतिगुणं ८० लब्धाः कपर्द्दिकाः ६ शेषं ८ चतुर्भिरपवर्तितेन लब्धं क
पर्द्दिकात्र्यंश द्वयं अथ नवराशिकोदाहरणं "पिण्ड इति पिण्डस्थौल्ये द्वादशांगुलाः षोडशांगुलविस्ताराः चतुर्दश
विस्तारे त्रिकराः करा अष्टकामिता दैर्घ्ये विचित्राश्चैद्रूपेशलटपट्टसूत्रपटिकाश्चेल्लभन्तेशतम् दैर्घ्ये सार्द्धकरत्रयापरपटीस
सार्द्धवितस्तिविस्तारिकास्ताः किं लभ्यते पुनः वद वणिग्वाणिज्यकं वेत्सि चेत्त ५५ पिण्डेयेऽर्कमितांगुलाः किल चतुर् [illegible] वर्गांगु
ला विस्तृतौ पट्टा दीर्घतया चतुर्दशकरास्त्रिंशल्लभन्तेऽशतम् एतानविस्तृति दैर्घ्ये पिण्डमितयो ये वांचतुर्वर्जिताः पट्टास्तवद
मे चतुर्दशसंविमूल्यं लभ्यन्ते केयत्त ५६ पट्टाय प्रथमोदित प्रमितयो गव्यूतिमात्रे गता तेषामानयनाय चेच्छकटिनां प्रम्मा
सकंभाटकः अन्ये ये तदनंतरं निगदिता माने चतुर्वर्जिताः तेषांकाभवतीतिभाटकमिति गव्यूति षट्के वद ५७॥१॥
हस्तदीर्घाः त्रिंशत्पट्टा यदि शतं लभ्यन्ते तदा पूर्वोक्तपिण्डादि मितयो येषां चतुर्हीनाः अष्टांगुलस्थूलाः द्वादशांगुलविस्ताराः दश
हस्तदीर्घाः चतुर्दश पट्टाः किं फलं लभन्ते न्यासः [१२ १६ १४ ३० १०० | ८ १२ १० १४] फले १०० इच्छापक्षं नीते बहुराशिकस्य इच्छपक्षघातः १३४४००० प्रमाणराशि
घातः ८०६४० भागे [illegible] लब्धानिष्काः १६ शेषं ५३७६० अष्टमिन्युत्तरा पंचशताधिकषड्विंशतिसहस्रा २६८८० पवर्तिते

जातो भाज्यः षोडशगुणितः ३२ तदपवर्त्तितभाजकेन ३ भागे लब्धा द्रम्माः १० शेषं २ षोडशगुणं ३२ भागे लब्धाः पणाः १० शेषं २ चतु
र्गुणं ८ भागे लब्धौ काकिण्यौ २ शेषं विंशतिगुणं ४० लब्धाः कपर्दिकाः १३ शेषं १/३ अथैकादशसाध्यिकोदाहरणं पट्टा इति ये पट्टा
स्त्रिंशत प्रथमोदितप्रमितयः द्वादशांगुलस्थूलाः षोडशांगुलविस्तारः चतुर्दशहस्तदीर्घाः त्रिंशत्प्रमिताः गव्यूतिमात्रे क्षेत्रे को
शद्वये गताः तेषामानयनाय चेच्छतकटिनां द्रम्माष्टकं भाटकं तदनन्तरं अन्ये ये चतुर्दश वट्टा मानेन चैते वर्ज्जिता त्र्यंशांगुल
स्थूलाः द्वादशांगुलविस्तारः दशहस्तदीर्घाः निगदितास्तेषां गव्यूतिषट्कं गतानां आनयनाय का भाटकमिति भवतीति
वदन्यासः [illegible] लाघवे ८ इच्छापदानीते वट्टसंख्याकस्येच्छापक्षस्य घाते ६०४५१२० प्रमाणराशिघातेन ८०६४० भागे लब्धा द्रम्माः २

तथैव भाण्डप्रतिभाण्डकेविधिर्विपर्ययः स्याच्च दर्शयन्मूल्ये द्रम्मेण लभ्यन्ते दृष्टा म्रप्राणत्रयं चेत् त्रिंशता त्र्यंशेन तथैव पलो वरदाडि
मानि। आम्रैर्व्वदाडिमरूपाभिः कति दाडिमानि लभ्यानि तद्विनिमयेन भ[illegible]वन्ती मित्र इति प्रकीर्णानि॥ अथ मिश्रम् प्रमाण
कालेन हतं प्रमाणं विमिश्रकालेन हृतं फलं च स्वयोगभक्ते च पृथक्स्थिते ते मिश्राहते मूलकलान्तरे स्तः एवं कर्मव्यादि
धेश्च मूले मिश्रा[illegible]च्युते न च कलान्तरं स्यात्॥॥
अथ भाण्डप्रतिभाण्डमाह तथैव त्रैराशिकभाण्डं दत्त्वा अन्यभाण्डादानं प्रतिभाण्डकम् तथैव फले क्रियां च मन्योन्यपक्षनयनं विधिः
अयं विशेषः यस्य विनिमयेनान्यद्भाण्डं संगृह्यते तदपि मूल्ये विपर्ययः स्यात् प्रमाणपक्षस्येच्छापक्षे इच्छापक्षस्य प्रमाणपक्षे
नयनमित्यर्थः अथोदाहरणं द्रम्मेणेति न्यासः [illegible] द्रम्मं सजातीयकरणार्थं षोडशरूपैः संगुणं कृते अन्योन्यपक्षनयने हरः १० ते
दृशाः ३० तथा विनिमये न्यासः [illegible] राशेर्घाते ४८०० / ३०० भागे लब्धानि दाडिमानि १६ यदा विपर्ययेणान्यक्षानामपवर्तितेन कार्य

ली॰ टी॰ यथा त्रिंशत्तरः त्रैराशिकस्योरपवर्त्तिते त्रिंशत्स्थाने ३ त्रिशती स्थाने १० ततः उभयपक्षयोर्दशांकयोर्दशभिरपवर्त्तितेन्यासः | ३ | १ | फ
लं पूर्ववत् इदमपवर्त्तितं त्रैराशिकादावपि ज्ञेयम् शेषं परस्पराकृते लीलावती विवरणे प्रकीर्णकानि अथमि | ३ | १ | श्र
१८ व्यवहारे कर्म सूत्रं सार्द्धवृत्तम् मिलितस्य दृष्टेना व्यवहारो मिश्रव्यवहारः मासे गते शतस्य षट्पंच वा कलान्तरमित्य
त्र मासः प्रमाणकालः शतं प्रमाणं एवं तत्र प्रमाणकालेन प्रमाणगुणं विमिश्रकालेफलं गुणम् मूलान्तरयोगकाले
न प्रमाणफलं गुणम् एवं गुणिते प्रमाणकाले पृथग्गुणनीये गुणितयोर्योगेन भागो यत्र स्यात् क्रमेण मूलं कलान्तरं
च स्यात् प्रकारान्तरमाह यद्वेति उद्दिष्टकालावधि... गुणिते कृते एव कर्म्मणा लब्धं यत् मूलधनं तन्मिश्रधनाद्रहिते फला
[illegible] न्तरं स्यात् ॥ ८ ॥

पंचकेन शतेनाब्दे मूलं स्वं सकलान्तरं ॥ सहस्रं चेत्पृथक् तत्र वद मूलकलान्तरे ॥ अथ प्रमाणे गुणिताः स्वकाला व्यतीतका
ला घ्नकलोद्धृतास्ते स्वयोगभक्ताश्च विमिश्रनिघ्नाः प्रयुक्तखण्डानि पृथग्भवन्ति पत्र्यन्तकत्रिचतुष्कशतेन दत्तं खण्डै तु
स्त्रिभिर्गणक निष्कशतं षडूनं मासेषु सप्त दश पंच सु तुल्यमाप्तं खण्डत्रयेपि हि फलं वद खण्ड संख्याम् ॥ ३ ॥ ३ ॥ कु

उदाहरणं पंचकेति पंचभिर्वर्द्धितं पंचकं मासे यदि शतस्य पञ्च कलान्तरमित्यर्थः वर्षे गते कलान्तरयुतं मूलं सहस्रं १००० जातं
तदा मूलकलान्तरे विभज्य वदन्यासः | १२ १०० ५ | १ १२ | अत्र मासः प्रमाणकालः १ तेन प्रमाणं शतं १०० गुणितं जातं शतमेव मिश्रका
लेन द्वादशात्मकेन फलं ५ गुणितं ६० तेन शतं वर्द्धितं मिश्रधनेन १००० गुणिते १००००० ६०००० शतषष्ट्योर्योगेन
१६० उभयोर्भक्ते क्रमेण लब्धं मूलधनं ६२५ कलान्तरं ३७५ अथ द्वितीय कर्मणा द्वयमूलमानं १ यदि शतस्य पंचकलान्तरं तदेकस्य १८

किमिति रूपपञ्चकं गुणो प्राप्तं भक्तं जातं ५। मासकलान्तरं द्वादशगुणं ६० विंशत्यापवर्तितं ३ जातं रूपपञ्चककलान्तरं रूपैकेण १ सव
र्णितेन ... जातं मिश्रधनं अनेन ... १००० भाजयितुं ... विपर्यये ... १००० ... कृते ५६
भागे लब्धं १२५ ... मिश्राप्त्यात्ति तज्जातं कलान्तरं ३७५ शुद्धे मूलकलान्तरे निरूप्ये॥ अथ खण्डकरणे सूत्रं वृत्तं अथैते
प्रमाणधनैः प्रमाणकालागुणनीयास्ततो गतमासादिनाकालेन गुणिते प्रमाणफलेन भाज्याः योगो भाजकः पृथक्प्रक्षेपकामि
श्रधनगुणितानि तानि भाज्यानि मिश्रधनस्य पृथक् खण्डानि लभ्यानि उदाहरणं पञ्चादि पंचभिर्वर्द्धितं पञ्चकं शतं
तकं त्रिकं चतुष्कं मासे प्राप्तस्य पंचादि षड्गुणं निष्कश्लोतं ९४ त्रीणि खण्डानि कृत्वा दत्तं पञ्चकेन ८ जातस्य सप्तमासाः व्यतीताः

गतकालफलं मासेमास फले को ... भवेत्कालः प्राप्तगुणमासफलैक्य धनयोगहृते प्राप्तस्य फल्लभितौ प्रक्षेपकामि
श्रहृता विभक्ताः प्रक्षेपयोगेन पृथक् फलानि पंचाशदेकसहिता गणकाष्टषष्टिः पंचोनिता नवतिराहदिधनानि
येषां आप्ता विमिश्रधने त्रिशती त्रिभिस्ते वाणिज्यतो वद विभज्य धनानि तेषां भजेत्क्रियां प्रोक्ष्य स्थितो विमिश्रे रूपंभ
जेत्स्यात्परिपूर्णकालः॥ यत्रिर्जरा दिनदिनार्द्धितृतीयषष्ठैः संपूर्णितोहि पृथक्पृथगेव मुक्ताः यदि युगपद्दत्र
सेव विमुक्तास्तेकेन वासर भवेत्तदावदाशु॥ ॥

त्रिकेनदत्तस्य दशमासाः चतुष्केनदत्तस्य पंचमासाः गताः फलं तुल्यमेव खण्डनामानि तत्फलखण्डानां च संख्यावदत्याः
[illegible] तकमासात्मकः कालः प्रमाणप्राप्तं १०० गुणितं प्राप्तमेव सप्तमासात्मकेन गतकालेन ७ पंचात्मकं गुणितं ३५
तेन प्राप्तं भक्तं १०० / ३५ पंचापवर्तितं २० / ७ कालेनगतकालः १० गुणेन ३ प्राप्तं भक्तं १०० दशभिरपवर्तितं १० ...

३।३।५

ली॰टी॰ फलेन ४ गतकाल ५ गुणोनरः ९० पूर्तेनभक्ते लब्धं ५ एतेषां न्यासः सवर्णिते जातं २०/२ । १/२ । ९/५ । एषां योगः २३५/२ एषाव स्थित्यैव गतका
लगुणितं फलभक्तं रिति । ३।३/२।५/५ । मिश्रधनेन ९४ गुणिते जातानि १८ । ३ । त्रिलब्ध । ४६ । जातानि प्रत्येकं योगेन २३५ भाज्यानि
१९ छेदांशापवर्तये २३५ । १८८ । अग्रांशहारिति रिति कृते जातं २९४८/१८४५ भागे लब्धं । खण्डः २४ एवं द्वितीयं ३/२ यो
गेन पृथक्तांकवद्भक्ते लब्धं द्वितीयखण्डं २८ तथा तृतीयमंकं ५७० योजनपूर्ववद्भक्ते लब्धं तृतीयखण्डं ४२ एकत्र
खण्डानि २४।२८।४२। एषां योगे जातं ९४ अथ खण्डानां फलं त्रैराशिकेन यथा यदि मासेशतस्य पञ्च फलं ५ तदा
चतुर्विंशतेः किमिति फलं ५ चतुर्विंशति गुणितं ९२० शतभक्तं विंशत्यापवर्तितं ६/५ जातं मासस्य फलं मेतन्तद्गतं सप्तगुणं

पण्यैः सुमौल्यानि भजेत्स्वभागैर्हृतं तदैक्येन भजेत्फलानि ॥ भागांश्च मिश्रेण धनेन हत्वा मौल्यानि पण्यानि यथाक्रमं
स्युः सार्द्धं तण्डुलमानकत्रयमहो द्रम्मेण मानाष्टकं मुद्गानां तु यदि त्रयोदशमिता एता वणिक्काकिणीः ॥ आ
दायार्पय तंडुलांशयुगलं मुद्गैकभागान्वितं दिप्रं द्विप्रभुजो व्रजेम हि यतः सार्थोग्रतो यास्यति ॥ ३॥

तत ४२ भागे जातं सप्तमासानां फलं ३ एतद्द्वितीयखण्डस्य २८ मासे फलं ६/५ दशगुणं विंशत्यापवर्तितं जातं ४२ भागे ल
ब्धं तदेव तृतीयखण्डस्य मासे फलं ८४/२० पंचगुणं विंशत्यापवर्तितं ४२ भागे लब्धं तदेव अथ वक्ष्यमाणपत्रालोमकव १९
त्करणे त्रिशतीसूत्रे गतेति न्यासः गतकालफलानि पूर्वोक्तानि ८ सवर्णितानि ५।१।४२ मासफलानि १२/५।४२/५
वर्णितानां चापवर्तितानां न्यासः ३।२७।४२ एषां योगेन ९२/५ गतकालैकं १२८/२१ भाज्यं च्छेदांशापविपर्यय
२५।१२८/९२।५

त्रैराशिकेनेति कृते जातं ३१५० / ४६५ भागे लब्धा मासाः ६ दिनानि २३ नाड्यः १३ तदंशाः ९ छेदे ४५ अपवर्तिते ३/१ जातः काल: तथा मासफले कृते २६ शतगुणे २३०० / २५ धनयोगः षड्गुणितं २४ अनेन भाजयितुं ९६ / २३०० / २५ छेदांशव्यवस्थया ९६ / २३०० / २५ त्रैराशिकेनेति जातं पञ्चशतानि ५० अपवर्तिते १८६ / ४७ भागे लब्धा निष्काः ३ द्रम्माः १२ पणाः ५ कपर्दिकाः ८ तदंशाः ४ / ४७ जातं प्रतिमासं शतस्य कलान्तरं एवं जातो पूर्वेण त्रैराशिकेनानीय एकं पञ्चकाद्यं अथ मिश्रधनानां लाभे ज्ञानाय ६ प्रक्षेपेति प्रक्षेपकाः पृथक् क्रमं धनानि मूललाभयोगेन मिश्रगुणाः प्रक्षेपकाः प्रक्षेपकानां योगेन

वरस्य कर्पूरस्य निष्कयुगलेनैकं पलं लभ्यते वैश्येनान्दितचन्दनस्य च पलं द्रम्माष्टभागेन चेत् अष्टांशेन तथागुरोः पलदलं निष्केन मे देहि तान् भागैरेकषोडशाष्टकमितैर्धूपं चिकीर्षाम्यहं॥ नरघ्नदानोनितरत्नपिण्डे ऋषिविहृते स्युः खलु मौल्यसंख्या प्रत्येकशिष्टे पृथक्स्थिरभिन्नमौल्यान्यथ वा भवन्ति॥ ३॥

पृथग्भक्ताः फलानि स्युः उदाहरणं पंचाशादिति येषां वणिजां आदि धनानि मूलधनानि एकीकृतधनैस्तैर्विभाजनाल्लब्धा ते तेषां धनानि विभज्य वदन्याः प्रक्षेपकाः ५१।६८।८५। मिश्रधनैः ३०० गुणिता जाताः १५३००।२०४००।२५५००। प्रक्षेपकयोगेन २०४ भक्ता लब्धानि पृथक् धनानि ७५।१००।१२५ एतानि मूलधनैः ५१।६८।८५ क्रमेणोनितानि जाता लाभाः २४।३२।४० एते प्रक्षेपैः ५१।६८।८५। युता जातानि धनानि ७५।१००।१२५ अथ पूर्णज्ञानाय ६ भजेदिति चेद्दानं अंशे हरेत् ततो

ली॰टी॰ मिलितैस्तैः रूपं भजेत् लाभः पूर्णकालः स्यात् उदाहरणं यथा एको निर्झरो दिनेन वापीं पूरयति अन्यो दिनार्द्धेन अन्यो
दिनषष्ठेन अन्यो दिनतृतीयांशेन ते सर्वे निर्झरा एकदैव यदा मुक्ताः कतमेन दिनांशेन पूरयन्ति न्यासः १/१ १/२ १/३ १/६
२० छेदगमे कृते त्रिषड्गुणकाः अंशा रूपैकैकैर्भक्ताः तेषां समच्छेदानां योगे १२ रूपं भक्तं १/१२ लब्धो रूपस्यैकदिनस्य द्वाद
शांशाः पूर्णकालः अथ क्रयविक्रयाद्यावाह पण्यैरिति ग्राह्यैः पणोर्भागाद्ध्यपंचएड्लाभैः मेकं मुद्राना मित्यादिकैः
मौल्यानि गुणयित्वा क्रयवस्तुमिर्हरेत् ॥ ततः फलानां योगेन मिश्रधनं गुणितानि मौल्यानि भजेत् मौल्यानि
भवंति तथा मिश्रधनगुणितान् फलयोगेन भजेत् लब्धानि पण्यानि उदाहरणं सार्द्धं मितं कुडवद्वयं स्यात् तुर्ग

माणिक्याष्टकमिन्द्रनीलदशकं मुक्ताफलानां शतं सद्वज्राणि च पंच रत्नवणिजां येषां चतुर्णां धनं स
ङ्गस्नेहवशेन ते निजधनाद्दत्वैकमेकं मिथो जातास्तुल्यधनाः पृथग्वद सखे तद्रत्नमौल्यानि मे ॥८॥

ण॰ः प्रस्थाढकमानिकाख्यार्थ्या इति मानप्रमाणमुक्तं द्विप्रमुखोद्वजेम ‍द्विप्री घ्रमुक्त्वा गच्छतामन्यासः तएड भाग्योरम
फानो १ नाम्यां मूल्ये द्रम्माः १ एको गुणितानीय ३/४ १/२ ततो गुणितं मूल्यं ३/४ पत्येन सार्द्धत्रयमानेन ३/४ भाजयितुं छेदांशव्यत्यय
पध्ये ३/४ २। अंशस्य हारे ह्रियते जातं ३/४ तथा मुद्गभागे मूल्ये १ गुणिते १ पत्येन मानाख्येन ८ भक्तं जातं १/८ ततः स्तयो ३/४ । ८ हा
रयच्छेदयो ३/४ ७/८ योगः ३२/५६ जातो भाजकः मिश्रधनं काकिण्यः १३ काकिणी च चतुर्षष्ठ्याद्रम्म इति चतुःषष्टिच्छे
दः कृतः १३ अनेन स्वभागहरेण ततस्तयो ३/४ १३ पूर्वं कृतयोगेन भाजयितुं न्यासः व्यस्तछेदांशेन ५६/३२ १३/६४ अंशाहतेः कृते २०

जातं ४ । ३ । २६ । ८ । साधार्विंशतिभिः सप्तपञ्चाशत् ५७ । ३२८ स्वपवर्त्तिते जातं ६ भागाद्यभावे द्रम्मस्थाने मूल्यं प्रक्षेपे १ षोडशगुणे १६ फल
द्धौ वराटौ २ क्षेपे चतुर्गुणे १६ प्राप्ते काकिण्यौ ४ क्षेपे ४ विंशतिगुणे ८० सप्त वराटकाः २३ क्षेपे ६ [illegible] अपवर्त्तितः
३ यद्वा स्वभागहृतमूल्यं ४ काकिणीभि २३ गुणितं ५२/५६ व्यस्तेन ५६/३९ । ५२ भाज्यं ५२ भाजकश्च अनयो दशभिरपवर्त्तितो ४/३
भाज्यः [illegible] भाजकश्च ५६ सप्तापवर्त्तितो १।२८ न्यासः ३ । ४ अत्र भागहारे [illegible] जातं ३ । २ । भागे लब्धा काकिण्यः १ कपर्दि
का २३ तत्रागतम् ३ तथा स्वभाग गुणितं मूल्यं मिश्रधनं १२ गुणितं ५६ तं योगेन भाजयेत् [illegible] भाज्यः २३ भाजकौ ३९ अनयो
दशभिरपवर्त्तितो १।३ न्यासः ३ । ९ अत्र [illegible] भागे लब्धे काकिण्यौ २ कपर्दिका ६ भागौ २ मिश्रधनं २३ योगेन
३९ व्यस्तेन ५६ भाज्यं तु ५६ । २६ । ४ पूर्ववदपवर्त्तिते ३ । ८ गुणिते [illegible] भागमानकस्थाने शून्यं ० प्रक्षेपे [illegible] चतुर्गुणे ५६ लब्धौ २
वराटकौ ४ वा प्रस्थः प्रस्थः १ तथा कुडवः १ [illegible] तथा [illegible] भागाः १ मिश्रधने [illegible] गुणाः योगो व्यस्तः ५६ [illegible] तेने
न भाजयितुं ५६ । २३ । पूर्ववदपवर्त्तिते ३ । ८ गुणिते [illegible] भागमानकः ० आढकः १ प्र[illegible] स्थः १ कुडवौ २ तत्र [illegible] गतम्
उदाहरणं तत्र [illegible] स्माह कर्पूरस्य [illegible] ति परस्यां तमस्यति [illegible] कर्पूरस्य पलं द्रम्माष्टमांशेन चन्दनपलं
द्रम्माष्टमांशेनागुरूपलदलं लभ्यते एकेन निष्केन कर्पूरस्यैकं भागं चन्दनस्य षोडश अगुरोः अष्ट भागान् [illegible]
निष्कद्वयं दत्त्वा [illegible] कर्पूरस्य मूल्यं ३२ स्वभागेनैकेन हतं जातं तदेव ३२ परस्परेण कर्पूरपलेन १ भक्तं जातं तदेव ३२
चन्दनमूल्यं द्रम्माष्टमांशः [illegible] स्वभागे १६ गुणितं १६ परस्परेण १ भक्तं तदेव १६ भागे लब्धं [illegible] अगुरु मूल्यं [illegible] स्वभाग ८ गुणितं [illegible]
पलेन [illegible] व्यस्तेन [illegible] लब्धं २ एषां योगः [illegible] भागगुणा [illegible] कर्पूरस्य मूल्यं ३२ निष्केन द्रम्मा [illegible] गुणितं [illegible]
योगेन [illegible] भागांश्च चतुर्भिरपवर्त्तिते [illegible] भागे लब्धा द्रम्मा [illegible] पणाः ३ का० १० व० १० भागाः [illegible] एवमगुरुमूल्यस्यापि लब्धा

ली॰ टी॰

द्रम्माः ३२४ का॰ वरा १७ भागहृत् कर्पूर भागः १ मिश्रधनं १६ गुणः २५६ योगेन ३६ भाजिते नु २५६/३६ चतुर्भिरपवर्त्तने ६४ भागे
लब्धानि पलानि ७ पंचनवमांशाधिकानि ५/९ मुद्गाः भागा २ मिश्रधनगुणः १२८ योगेन भा गार्थे चतुर्भिरपवर्त्तने ३२
लब्धानि पलानि ३ पंचनवमांशाधिक मुद्गभिन्नमौल्य ज्ञाना पास नरघ्नेति परस्परं दत्तेन येन तुल्यधनता भवति
तद्धनं तत्तद्रत्नमूल्यत्रयानि गुणनीयम् तेन रत्नानि प्रत्येकमूनयितव्यानि शेषैरि इष्टराशौ हृते रत्नमूल्यानि स्युः
प्रकारान्तरमाह शेषैरिति पूर्वोक्तनोत्तशेषाणां वधः कार्य्यः पृथक् भाज्यः जाता नामभिन्नमौल्यानि उदाहरणम्
ल्येयनि येषां वणिजामध्ये एकस्य माणिक्याष्टकं धनं एकस्येन्द्रनीलदशकं एकस्य मुक्ताफलं एकस्य हीरपंचकम्
ते परस्परमेकैकं रत्नं दत्वा तुल्यधना जाताः ते षां रत्नानां मूल्यं वद न्यासः दानमेकं १ नराश्चत्वारो रत्नवणिज
ते दानं ४ गुणितं ४ माणिक्याष्टक संख्या ८ जातिता ४ इंद्रनील संख्या १० जातिता ६ मुक्ताफलसंख्या १०० जातिता ९६ हीर
रसंख्या ५ जातिताः १ एते भाज्यराशि तथा कल्पनीया यथा शेषैः पृथक् भक्तो निःशेषः स्यात् तथा कल्पित मिष्ट
राशिः ९६ माणिक्यादिशेषैः ४।६।९६।१ इष्टराशौ ९६ पृथक् भक्ते लब्धानि रत्नमौल्यानि २४।१६।१।९६ एतानीति यथा
माणिक्यवणिजा त्रिभ्यः मौल्यादत्तानि सर्वविधानि पश्चमौल्येन २४ गुणितानि ९६ इतरैस्त्रिभिर्दत्तान्येकैकरत्नानि
स्वस्वमौल्यगुणितानि १६।१।९६ एषां योगः ११३ पञ्च माणिक्यमौल्य २० युक्तं १३३ जातं माणिक्यवणिजो धनम् इन्द्रनील
वणिजा त्रीणि दत्तानि सर्वाणि एवानि ६ स्वमौल्येन १६ गुणितानि ९६ लब्धानां मौल्यैः २४।१।९६ युतानीन्द्रनीलवणिजो धनं
१३३ मौक्तिकवणिजो धनं १३३ तदेव सर्वविधि वज्रादि स्वमौल्य ९६ गुणितानि ९६ इतरेषां मूल्यैः २४।१६।१ युतानि
जातं वज्रधनिनो धनं तदेव द्वितीयप्रकारेण न्यासः पूर्वकृतानां शेषाणां ४।६।१।९६ घातः २३ माणिक्यशेषेण ४ भागे ल

३१

अथ सुवर्णगणितं तमाह सुवर्णेति सुवर्णशकलानां प्रमाणानि माषादीनि तेषां तत्तच्छकलवर्णनाम्नाहतं
यत्‌। तासां योगरूपसङ्ख्यौ स्वर्णप्रमाणैक्यभक्ते वर्णः स्यात्‌ शोधितस्वर्णशकलैक्यभक्ते योगराशौ
शोधिते कः वर्णः स्यात्‌ शोधितवर्णभक्ते योगराशौ सुवर्णप्रमितिसंख्या स्यात्‌ श्लोकद्वयेनोद्दिष्टानि विश्वे
ति त्रयोदशवर्णे सुवर्णशकले दशमाषामिते द्वादशवर्णे चतुर्माषमिते एकादशवर्णे माषद्वयमिते दशव
र्णे चतुर्माषमिते तेषु चतुर्षु शकलेषु एकत्रावर्तितेषु को वर्णः स्यात्‌ ये पूर्वोक्ते सुवर्णशकलानामेकत्र विशो
धिते माषा जातास्ते आवर्तने नष्टाः यदि षोडशस्युस्तदा कः सुवर्णवर्णः स्यात्‌ शोधने नष्टे सुवर्णवर्णः षोडशप्रमितः
स्यात्‌ तदा कति माषा भवन्ति न्यासः वर्णाः १३।१२।११।१० माषाः १०।४।२।४ माषवर्णघातैक्यं १३०।४८।२२।४० तेषां योगः
सुवर्णवर्णाहतियोगराशौ स्वर्णैक्यभक्ते कनकैक्यवर्णः। वर्णो भवेच्छोधितहेमभक्ते वर्णोद्धृते शोधितहेम
संख्या विश्वार्करुद्रदशवर्णसुवर्णमाषा दिग्वेदलोचनयुगप्रमिताः क्रमेण आवर्तितेषु वद तेषु सुव
र्णवर्णस्तूर्णं सुवर्णगणितज्ञ वणिग्भवेत्कः ते शोधने तु यदि विंशतिरूनमाषाः स्युः षोडशैव वद वर्णमि
ति तत्तदा कुचेच्छोधितं भवति षोडशवर्णहेम तेविंशतिः कति तदानु भवन्ति माषाः

२४० माषाणां १०।४।२।४ योगे २० भक्ते लब्धः सुवर्णैक्यवर्णः १२ यदि शोधनेन स्वर्णैक्यं षोडशवर्णं सुवर्णं जातं
तदा षोडशभक्ते योगे २४० भक्ते जाता माषाः १५॥ अथ बहुसुवर्णशकलानामेकीकरणे सुवर्णे वर्णज्ञाने
तज्ज्ञानार्थमाह स्वर्णैक्येति सुवर्णयुतिरावर्तनोत्पन्नवर्णः समवर्णानामैक्यं गुणनीयः सुवर्णानां वर्णानां यद्घातास्तेषां
योगेन हीने कोऽर्थः सत्वर्णस्य चरिते जसुवर्णेति संख्यया भक्तो लब्धोऽज्ञातवर्णः उदाहरणमाह दशेति न्यासः १०।१।१०।१ स्वर्णे

वर्णानां योगेन न वियोज्यः इदमथवर्णस्य योगोन्त्यन्त्यवर्णस्य च विश्लेषे सा भाज्यः एवमस्तानस्वर्णस्य स्थानं स्यात् उप
सं० टी० सरस्तं दृष्टेति न्यासः १।२४।१२।६। पुनर्जातवर्णाः १२ स्वर्णास्त्र्येन ८ गुणितेनः ४८ स्वर्णा ३।२ गुणितेन वर्णो ३।१४ तथा
२२ रेकः ४४ अनेनास्य ४८ वियुक्तेः ४ इदमथवर्णा ४ योगे वर्णा २२ यो विश्लेषे ४ भक्तो जातम् अस्तानस्वर्णमानं अथ स्वर्णे
द्वयात्ताने सत्र साध्ये नेति साध्येन योगजातवर्णैर्न वधुवर्णा ऊनितेः कार्याः स्वल्पवर्णेन साध्यम् ऊनितेः ततः कल्पिते
शेन गुणनीये साध्ये निर्तेन वधुवर्णं द्वाभ्यां इष्ट गुणितोऽल्पवर्णमानं स्यात् अस्वल्पवर्णेनित साध्य इष्ट गुणो वधुवर्णे
मानं स्यात् उदाहरणमाह स्टाटकेति न्यासः १६।१२। अनयोर्गुटिकयोः साध्यो वर्णाः २२ अनेन वधुवर्णगुटिका

स्वर्णैक्यनिघ्नाघ्युक्तिजातवर्णास्तवर्णान्तद्वर्णा वधैक्यहीनात् मस्तानवर्णागतिजसंख्यया प्रमस्तानवर्णस्य भवेत्थमा
ता दशोशवर्णवहने च मायात्रस्वस्तानवर्णस्य षडेतदैक्ये जाते स्व खे द्वादश्यकं स्ववर्णमस्तानवर्णस्य वद प्रमाणं स्व
त्रैकानेघ्नायुक्तिजातवर्णाः स्वर्णाघ्नवर्णैक्यविवार्जितोतो अदिमवर्णागतिजयोगवर्णा विश्लेषभक्तो ऽविदितागतिजं
स्यात ६ दशोद्धवर्णा गुणवेद्रमाषाः किंचित्तथा षोडशकस्य नेयं जातं पुनो द्वादश्यकं स्ववर्णकतोऽद्य षोडशवर्णा साघाः
१६ ऊनाय अस्त्यवर्णा गुटिकाया १ साध्यो १२ ऊनितः २ एवं प्रोषु ४।१२ कल्पिते येन २ गुणितेन ४।१२ जाते गुटिकयोः १।१६ मोने
अथ यथा प्रोषु ४।१२ इष्टनाष्टिनं २ गुणितेन ४।२।१ भक्ते जाते मानेन २ १६ इदं प्रस्तारसाधुपयोगस्त्रमाह एकोनेति एकोनत्रयएकाधं
कार्या सताः स्यायस्याः तदधः ऊर्ध्वमास्थितैरेकाद्यं कैर्भाज्या भागाः स्यायस्याः ततः पूर्वेसा भागाः समीपस्थ्योऽन्त्यः पश्चा
भागो गुणनीयस्ततो गुणितेनते नान्यवर्गो गुणनीयस्तवं पूर्वेसा पूर्वेसा परेसर्वे गुणनीयाः एवमेकद्वित्र्यादिमे
सामवर्ति आदांक फलसंख्याकालकर्मदाः द्वितीयपक्ष तुल्यादिभेदाः एवं त्र्यादिभेदा अस्योपयोगस्थानमान्याद
छन्दसां गीतिमुद्रदृत्ते वीतिः प्रस्तारः षडंगमकः संगीतज्ञानात्रिप्रसिद्धः ।।३।। २२

अथ गायत्र्याः प्रस्तारमाह प्रस्तार इति षंढदारस्य गायत्री चरणस्य एकद्व्यादि ज्ञानाया एकादिषडंतानां संकानां उपाहित्य व्यस्तानां
मध्ये क्रमस्थानां न्यासः भागेभ्यस्तेन तथैव मध्ये दाः स्थिताः तत्र च स्मामा संकानां मजनं वा गुणनं नास्तीति षड्भेव एकगुरुव्यक्तयः ६
तेन षड्भिः सार्द्धद्वयेन गुणितेन ३ भागे जाता द्विगुरुव्यक्तयः १५ अनेन स्वस्मादन्य ४ गुणिते ६० भागे जाता त्रिगुरुव्यक्तयः २० अनेन
त्रये ३ गुणिते ६० भागे जाताश्चतुर्गुरुव्यक्तयः १५ अनेन नामि २ गुणिते ३० भागे जाताः पंचगुरुव्यक्तयः ६ अनेन नामि ६ गुणिते ६ भागे
जाता एकगुरुव्यक्तिः १ तथा ६।१५।२०।१५।६।१ योगः ६३ जाता अवरवर्णात्मकव्यः एकास्वलेन्याद्यव्यक्तिः १ तद्योगे व्यक्तयः ६४ एवं च
भेदाः समस्तमाक्षरसंख्यानकाले यथाक्रमं विन्यस्य एकादिगुरुसमे दान्यानीयरनास्ते कानेकीकृत्य जाता गायत्री रस्व व्यक्तिसंख्या तेषां न्यासः भा
गेभ्यश्चत्वारिंवाप्यिनाः । तथात्रैकगुरुव्यक्तयो त्रैव एवं २४ आद्य नर ५४ परे २३ गुणिते ५५२ [illegible] २७६ परे २२ गुणिते ६०७२ [illegible]
इत्ते २०२४ जाता त्रिगुरुव्यक्तयः जातानां व्यक्तीनां योजनाय न्यासः एषां योगे जाता गायत्रीच्छन्दो व्यक्तिसंख्या १६७७७२१६ एवं मन्ये
साधुकेनेनोऽनन्तवर्णा विधेयः साध्यो वर्णः स्वल्पवर्णा नितरम् इत्यत्र नेवांय केवर्णमाने स्वान्तां स्वल्पानल्पयोर्विशेषोक्ते साटक
गुणिते षोडशादशावर्ति तद्भुतो सवेजाते [illegible] वृद्धि तयोः स्वर्णमाने ॥ एकाद्येतान् संका [illegible] ज्याः को
मस्थिते ॥ पर पूर्वेरा मगुरुपस तवरलत्परलाव एकद्व्यादिभेदाः स्युरिदं साधारणमिति ॥ कुरु षण्णान्युक्ते [illegible]
पयोगान्यतद्विदाम सुखावसन भद्रादो खण्डमेरौ च शीत्यक बंधके रसमेदीये नज्ञो [illegible] विस्तरेण भेदाः ॥ ४ ॥ | १ | १ | १ | ५ | ६ | ३ | २ |
द्विपिवतेषु मत्तरानुसारेण व्यक्तिसंख्याज्ञेया द्विलरसमेदीयं श्लोकार्धे भ्यासुदाहरति एकेम खान्यासः पूर्ववत् १ | १ | १ | ४ | ५ | ६ | ७ | ८ |
जाता एकद्व्यादि मूलवसन सखा यत्र ५६ | ७० | ५६ | २८ | ८ | १ |
तद्योगे जाता [illegible] खेस जगद्देन खाव्यक्तयः २५५ एस
मेतायन्यासः ६ | १५ | २० | १५ | ६ | १ | षडेता नावरस्यरमेकोद्धि
आदि रसयोगे नव्यंजनव्यक्ति संख्या ६ | १५ | २० | १५ | ६ | १ |
योगे जाता व्यंजनव्यक्तयः ६३ एवं खण्डमेरावपि ज्ञेयम्
इति परमुरामकृते लीलावतीविवरणे मिश्रव्यवहारः ॥

[illegible table]

ली॰ टी॰ अथ श्रेढीव्यवहारस्तत्रादौ सैकेति यस्य गच्छस्य संकलितं कार्यं तदेकयुतेन तेन पदेन गुणितं तदर्धितं एकाद्यंकानां युतिः संक-
लिताख्यो योगः स्यात् तासां संकलितैक्यं द्वियुतेन पदेन गुणितं त्रिभिर्भक्तं संकलितानां योगः स्यात् उदाहरणमाह ए-
२३ कादिनामितिन्यासः १।२।३।४।५।६।७।८।९। पदं १ सैकेन पदेन २ गुणितं २ अर्धितं १ जातं एकस्य संकलितं १ तथा पदं २
सैकपदेन ३ गुणितं ६ अर्धितं ३ जातं द्वयोः संकलितं ३ पदं ३ सैकपदेन ४ गुणितं १२ अर्धितं ६ त्रयाणां संकलितं एवं न-
वानां संकलितानि १।३।६।१०।१५।२१।२८।३६।४५। अथैषां योगः यथा संकलितं १ पदेन १ द्वियुतेन ३ गुणितं ३ त्रिभिर्भ-
क्तं जातं संकलितैक्यं १ तथा संकलितं ३ पदेन २ द्वियुतेन ४ गुणितं १२ त्रिभिर्भक्तं जातं सैक्यं ४ तथा संकलितं ६ पदेन ३

सैकपदघ्नपदार्धमथैकाद्यंकयुतिः किल संकलिताख्या ॥ सा द्वियुतेन पदेन विनिघ्नी स्यात्त्रिहृता खलु संकलितैक्यं ॥
एकादीनां नवानां तु पृथक्संकलितानि मे तेषां संकलितैक्यानि प्रचक्ष्व गणक द्रुतम् द्विघ्नपदं कुयुतं
त्रिविभक्तं संकलितेन हतं कृतियोगः संकलितस्य कृतेः सममेकाद्यंकघनैक्यमुदाहृतमाद्यैः तेषामेव
च वर्गैक्यं घनैक्यं च वद द्रुतम् इति संकलनामार्गे कुशलोऽयदि ते मतिः तेषां पूर्वोदाहृतानामेकाद्यंकानां नाकुलास्थिरा

द्वियुतेन ५ गुणितं ३० त्रिभक्तं जातं सैक्यं १० एवं जातानि १।४।१०।२०।३५।५६।८४।१२०।१६५ अथ वर्गैक्यमाह द्विघ्नेति
एकाद्यंकेषु यस्य वर्गैक्यं कर्तुमिष्टं तत् द्विगुणं कृत्वा रूपं योजयेत् त्रिभिर्भजेत् ततः संकलितेन गुणयेत् वर्गै-
क्यं स्यात् संकलितस्य वर्गः एकाद्यंकानां घनयोगः स्यात् उदाहरणं तेषामितिन्यासः १।२।३।४।५।६।७।८।९। २३
पदं ९ द्विगुणं १८ कुयुतं १९ त्रिभक्तं १९ नवानां संकलितेन ४५ गुणितं ८५५ हारेण ३ भक्तं लब्धमेकादिनवा-
नां वर्गैक्यं २८५ नवानां संकलितस्य वर्गः २०२५ जातं घनैक्यं ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

एकोनं रूपं छेदो मुखं कोटी द्विद्वौ नामाह व्येकेन चया। वधि पदमेकोनं कार्यं तेन चयो वृद्धिगुणनीया। यस्मात् स्यवृद्धि
र्भवति तद्धदलं मुखं तेन योज्या सेत्यधनं स्यात् सन्त्यधनं मुखयुतं दलितं मध्यधनपदं स्यात् मध्यमंत्यपद
गुणितं सर्वपदानां धनं स्यात् तदेव गणितं उदाहरणमाह आद्य इति न्यासः आदिधनं ४ सत्रचयाविधिप
द २५ व्येकं २४ अनेन पंचात्मका वृद्धि गुणिता १२० मुखयुता १२४ जातमंत्यधनं १२४ तत् मुखयुतं १२८ अर्द्धितं ६४ जातं
तं मध्यधनं चयावधिपदेन २५ गुणितं सर्वपदधनं १६०० विषमे उदाहृत्य समगच्छे उदाहरति आदिरिति य
स्यादिरादिधनं सप्त गच्छोऽत्र पदमष्टौ न्यासः आदिधनं ७ चयः ५ गच्छः ८ पदं ८ व्येकं ७ अनेन चयो ५ गुणनीयः ३५
व्येकपदघ्नचयो मुखयुक्तान्त्यधनं मुखयुतदलितं तत् मध्यधनं पदसंगुणितं तत्सर्वधनं गणितं च तदुक्तं आद्यो दिने
द्रम्मचतुष्टयं यो दत्वा द्विजेभ्योऽनुदिनं प्रवृत्तः दातुं सखे पंचचयेन पक्षे द्रम्मा वद द्राक् कति तेन दत्ता। आदिः सप्तचयः पं
च गच्छोऽष्टौ यत्र तत्र मे मध्यान्त्यधनं संख्यां च वद सर्वधनं चाशु मे॥ गच्छहृते गणिते वदने स्याद् व्येकपदघ्नचयार्द्धवि
हीने। पंचाधिकं प्रान्ते श्रेढीफलं सप्तपदं किल। चयस्त्रिपंचयं विद्वान् वदनं वदनं दत॥ गच्छहृतं धनमादिविहीनं व्येक
पदार्द्धहृतं च चयः स्यात्। प्रथममगाम दन्त्या योजनेयो जने शतलदनु ननुकया सोद्धुं द्वियातो धवज्ञा॥ अत्रिकादि हस्तं ...
जनानामगृहीत्या रिपुनगरमवाप्तः सप्तरात्रे नवदिन॥
मुखयुतं १४२ जातमंत्यधनं ३६ मुखयुते ४८ अर्द्धितं २४ जातं मध्यधनं २४ पदेन ८ गुणितं १९२ अर्द्धे दमजे जातं सर्वपदधनं कथं १९८
समादिने गच्छे मध्यदिनाभावात् अग्रगावर दिनयोर्योगार्द्धं मध्यधनं भवतु मह्यं गणितेवं श्रेणीगते रूप्यन्ता मजा यदि नाम
के मध्यास्त्राकुर्तु चतुर्थदिनं ४ व्येकं ३ जातं चये ५ गुणिते १५ मुखयुते २२ जातं चतुर्थदिने धनं तथा पंचमादिनधनं २७ अनयोः २२।२७
योगे ४९ अर्द्धिते २४॥ जातं तदेव धनमित्येवं श्रेणीगते रूप्यन्ता॥ यत्र च पगच्छे श्रेढीनां ज्ञाने मुखज्ञानायाह गच्छहृते गणिते सर्व

ली॰ टी॰
२४

मिर्योजनानि सप्तस्त्रे नगतः तत्र प्रथमदिने योजनं प्रयातः तदनु कथा च यथा वृद्ध्या यातः न्यासः आदिः २ चयः ० गच्छः ७ म
वैधनं ८० एवं गच्छेन ७ भक्तं ध्रुवमादिः २ वियोजनाय समं छ दीकृते २५ वियोगे जाते ६६ पदेन ७ एकत्रिदिनेन द्वयर्धितेन ३ भ
क्तं जातः चयः २२ त्रीणि योजनानि योजनस्य सप्तमांश्च ॥ अथ धनं स्थानेन गच्छ लानाया स्त्र प्रयोजनं आदौ फलं सर्वधनं
उत्तरेण चयेन गुणनीयं ततो द्वाभ्यां गुणनीयं चयार्धमुखयोरंतरस्य वर्गेण योज्यम् तस्य वर्गमूलं मुखेन हीनं च यार्धेन
युक्तं चयेन भक्तं गच्छः स्यात् उदाहरणमाह धनमिति न्यासः आदि धनं ३ चयः २ गणितं ३६० एवं चयेन २ गुणितं ७२० त
तो द्विगुणं १४४० चयार्धं १ वक्त्रयोरंतरं २ तस्य वर्गः ४ अनेन युतं १४४४ मूलं ३८ मुखेन ३ ऊनं ३५
चयार्धेन युतं ३६ ततश्चयेन २ भक्तं जातो गच्छः १८ अथैकादिवृद्ध्या श्रेढीफलमानीय गुणवृद्ध्या तदानयनमाह विष
मे हृत्फलाद्युत्तरलोचनयोः पूर्वं यत्रोत्तरवर्गयुक्तात् । मूलं मुखोनं चयखण्डयुक्तं चयोद्धृतं गच्छमुदाहरंति ॥ इष्टस्त्र
यः प्रथमेऽह्नि दत्त्वा दातुं प्रवृत्तो द्विचयेन तेन ॥ शतत्रयं षष्टयधिकं द्विजेभ्यो दत्तं कियद्भिर्दिवसैर्वदाशु ॥ विष
मे गच्छे व्येके गुणकः स्थाप्यः समेऽर्धिते वर्गः गच्छक्षयान्तमंत्याद्धतगुणवर्गजं फलं जातं । व्येकं व्येकगु
णघ्नमादिगुणं स्यादुणोत्तरगणितम । पूर्वविवरादेकयुगंयेन द्विगुणोत्तरं पतितस्तान्ते प्रत्यहमार्ष्टिजनाय
मांसनिष्कान्दहाति कति ॥
यदि गच्छो विषमः स्यात्तदैकोनः कार्यः गुणकः स्थाप्यः यदि समो गच्छः स्यात्तदार्धितः कार्यः वर्गः स्थाप्यः एकको
नोऽर्धितो वा गच्छो द्विलोः कार्यः वर्गः स्थाप्यः तदर्धं विषमं चेदेकोनं कृत्वा गुणकः स्थाप्यः समं चेदर्धीकृत्वा वर्गः स्था
प्यः एवं पुनः पुनस्तावत्कुर्यात् यावच्छेषः समाप्तिमिति एवं कृते अन्ते रूपात्मकं गच्छः स्यात् तस्मिन्न्यते गच्छेनान्त्या
गुणकः स्थाप्यः इत्यंते गुणकएवस्या तस्मादन्त्याद्गुणकादुपरि वर्गोस्तीति गुणकस्य वर्गः कार्यः तदुपरि वर्गो २४

तद्गुणवर्गजं फलं स्यात् रूपोनं कार्यं ॥ एकरूपहीनेन गुणेन भाज्यं आदिधनेन गुणितं श्रेढीफलं स्यात् ॥ उदाहरणमाह पूर्व
मिति न्यासः आदिः २ उत्तरः २ गच्छः ३० अत्र त्रिंशदात्मको गच्छः समस्तीति गच्छे ऽर्धिते १५ वर्गः स्थाप्यः तस्मिन्न्येके १४
गुणकः तस्मिन्समे ऽर्धिते ७ वर्गः तस्मिन्न्येके ६ गुणकः अस्मिन्दलिते ३ वर्गः तस्मिन्न्येके २ गुणकः अस्मिन्दलिते १ वर्गः
अस्मिन्न्येके ० गुणः एवं कृते वर्गः ५ न्यासः गुणः २ ३ वरि गुणस्तेन गुणितो ४ः ८ अस्य वर्गो ६४ गुणो २ गुणितो १२८ अस्य वर्गो १६३८४
य गुणघ्नः ३२७६८ अस्य वर्गः १०७३७४१८२४ इदं गुणवर्गजं फलं एतद्व्येकं गुणेनैकोनेन १ भक्तं लब्धं तदेव १०७३७४१८२३
आदिधनेन २ गुणितं २१४७ ४८३६४६ जातानि त्रिंशद्दिनेषु वराटकसंख्या अस्मिन् अशीतिभक्ते शेषं ६ वराटकाः
लब्धं २६८४३५४५६ चतुर्भक्ते शेषं काकिणीः २ लब्धं २६८४३५४५ षोडशभक्ते शेषं पणाः ५ लब्धं १६७७७२१ षोडश
भक्ते शेषं द्रम्माः ९ फलं निष्काः १०४८५७ द्रम्माः ९ पणाः ५ काकिण्यः २ वराटाः ६ अथ विषमे गच्छे उदाहरणं आदिरिति न्यासः

आद्यदिवसे वराटकद्वयं दत्वा प्रत्यहं त्रिगुणोत्तरं गच्छः सप्तदिनेषु यत्तत्र आवेदय गणितं वद ॥ आदावारभ्य मितं गच्छे गुणवर्ग
जं फलं च येन गुणो समवत्तानां संख्या तद्वर्गो वर्गः स्वस्वपदोनो स्यात्तानि समानां च विषमाणां ॥ समा
नामर्धं तुल्यानां विषमाणां व्यस्तकथने ॥ व्रतानां वदमे संख्यामनुष्टुप्छन्दसि द्रुतम् ॥
आदिः २ उत्तरः ३ गच्छः ७ गच्छे विषमे व्येके ६ गुणः स्थाप्यः अस्मिन्दलिते ३ वर्गः अस्मिन्न्येके २ गुणः अर्धिते १ वर्गः व्येके ०
गुणः ३ एवं कृते वर्गः ९ गुणघ्नो २७ अस्य वर्गः ७२९ गुणहतः २१८७ गुणवर्गजं फलं व्येकं २१८६ व्येकगुणेनाऽऽहृतं
आदिगुणं जातं श्रेढीफलं २१८६ अथ मुखाभावे गुणोत्तरे गणितमाह पादे तु समवृत्तस्य पादन्यस्तस्य
वर्णसंख्याको गच्छः कार्यः उत्तरश्च आदिर्द्विगुणो विधेयः ततो गुणवर्गजं फलमेव समवृत्तसंख्या तद्वर्गो वर्गः स्वमूलो
नोऽर्धसमवृत्तसंख्या स्यात् तद्वर्गः समवृत्तसंख्यावर्गो वर्गः स्वपदोनो विषमवृत्तसंख्या भवेत् उदाहरणं समानामिति न्यासः
उत्तरः २ आदिगुणः २ अत्रानुष्टुप्छन्दसि अष्टाक्षरात्मको गच्छः समत्वात् गच्छे ऽर्धिते ४ वर्गः पुनरर्धिते २ वर्गः पुनर्दलिते १ वर्गः

ली॰ टी॰ अथ क्षेत्रव्यवहारसाधकान्भुजकोटिकर्णानाह इष्टो इति त्र्यस्रे चतुरस्रे वा क्षेत्रे इष्टो यो बाहुः स यस्यां दिशि ततो न्यां
दिशि योऽन्यः पूर्वबाहुः मूले स्पृष्टो सा कोटिः तयोर्भुजकोट्योर्वर्गयोगमूलं कर्णः स्यात् तथा भुजकर्णवर्गयोर
२५ न्तरमूलं कोटिः कोटिकर्णवर्गयोर्विश्लेषान्मूलं भुजः स्यात् तदेवोदाहरति कोटिरिति न्यासः कोटि ४
भुजः ३ कोटिवर्गः १६ भुजवर्गः ९ योगः २५ अस्य मूलं ५ जातः कर्णः भुजः ३ कर्णयोर्वर्गौ ९।२५ तयोर्विश्लेषः
तन्मूलं ४ जाता कोटिः कोटिकर्णवर्गयोः १६।२५ अन्तरं ९ मूलं जातो भुजः भुजकोटिकर्णवर्गान्तरवर्गयोगाभ्यां साधा
इति तयोर्ज्ञानाय राश्योरिति ययोः राश्योर्वर्गयोगः कर्तव्यस्तयोर्घातो द्विगुणः कार्यः राश्योरन्तरस्य वर्गश्च
तेनान्तरवर्गेण युतो घातो वर्गयोगः स्यात् अन्तरं कर्तव्ये राश्योर्वर्गयोगाऽवर्गान्तरं तयोर्योगान्तरयोर्घातो वर्गान्तरं स्यात् सर्वत्रेति घा
तो वर्गयोगः स्यात् अन्तरं कर्तव्ये राश्योर्वर्गयोगाऽवर्गान्तरं न्यासः राश्यो ३।४ घातो तयोः १२ द्विघ्नः २४ राश्योरन्तरं १
तयोर्योगान्तरादौ कोटिश्चतुष्टयमिति पूर्वोक्तोदाहरणे न्यासः राश्योः ३।४ घातो तयोः १२ द्विघ्नः २४ राश्योरन्तरं
इष्टो बाहुर्यः स्यात्तत्स्पर्धिन्यां दिशीतरो बाहुः॥ त्र्यस्रे चतुरस्रे वा सा कोटिः कीर्तिता तज्ज्ञैः॥ तत्कृत्योर्योगपदं क
र्णो दोःकर्णवर्गयोर्विवरात्॥ मूलं कोटिः कोटिश्रुतिकृत्योरन्तरात्पदं बाहुः। राश्योरन्तरवर्गेण द्विघ्ने घाते
युते तयोः वर्गयोगो भवेदेवं तयोर्योगान्तराहतिः। वर्गान्तरं भवेदेवं ज्ञेयं सर्वत्र धीमता॥ कोटिश्चतुष्टयं
यत्र दोस्त्रयं तत्र का श्रुतिः कोटिं दोःकर्णतः कोटिश्रुतिभ्यां च भुजं वद॥ साङ्घ्रित्रयमितो बाहुर्यत्र कोटिश्च तादृशी॥
तत्र कर्णप्रमाणं किं गणक ब्रूहि मे द्रुतम्॥
तस्य वर्गस्तेन युतः १ युतः २५ जातो वर्गयोगः तस्य मूलं कर्णः ५ राश्योः ३।५ तयोर्योगो ८ अन्तरं २ तयोर्घातः १६ जातो वर्गा
न्तरं तस्य मूलं ४ कोटिः तथा राश्योः ४।५ उभयोर्योगः ९ अन्तरेण १ गुणितं ९ जातं वर्गान्तरं तन्मूलं भुजः ३ द्वितीये
उदाहरणे न्यासः भुजः १३/४ कोटिः १३/४ इति जाते १३/४ | १३/४ तयोर्वर्गौ १६९/१६ | १६९/१६ योगः ३३८/१६ आभ्यामपवर्ति
ते जाते १६९/८ वर्गयोगः अस्य राश्योर्मूलं नास्तीति कर्णः करणीगतः वर्गमूले क्रियमाणे अस्यासन्नमूलं २५

वर्गे लेन्ति छेदांशयोर्घातेन इष्टेन महत्तावर्गो लागुणनीयस्तस्मान्मूलं ग्राह्यं ततो गणकस्य महत्तो वर्गस्य मूलेन छेदे गुणनीयस्तेन पूर्वानीतं महन्मूलं भाज्यं तन्मूलादासन्नमूलं स्यात् यथा करणी १६० अस्य छेदांशघातः १३५२ महत्तेष्टेन वर्गेणानेनायुतेन १०००० हतः १३५२००००० अस्य मूले किंचिदूने प्राप्त्यासन्नम् ३६७७३ गुणकमूलहतेन छेदेन २०० भक्तं मासन्नमूलं ४ भागाप्तम् ४ । ७ छेदेन भागेऽवशिष्टे धिके गृहीते ४ । ३६ अयं करणीजातः एवं यत्र तत्र मूलदाराशिस्तत्राप्येवं मूलं ग्राह्यं ॥ अथ भुजकोटिकर्णानां ज्ञापकाभ्यामकरणीगतानामासन्नप्रकारेणोक्तौ इष्टो यो बाहुः स के द्विगुणेष्टेन गुणितः ... कानेन ... वर्गेण भाज्यं लब्धं कोटिः स्यात् । कोटिरिष्टेन गुण्या भुजोना कर्णः स्यात् कोटिकर्णौ न यावत्को भुजः ८ वेति इष्ट ये च ते त्र्यस्रं जात्यं जातमकरणीगतं इष्टो हीनस्य चार्धं उदाहरणं भुजे हीनो न्यासः भुजः १२

वर्गान्महत्तेष्टनवधाच्छेदांशयोर्वा घनान्तः ॥ यदं गुणायद... निकटं भवेत् ॥ इष्टो भुजोऽस्माद्द्विगुणेष्टनिघ्नादिष्टस्य कृत्यैकवियुक्तयाप्तं कोटिः पृथक् सेष्टगुणा भुजोना कर्णो भवेत्त्र्यस्रमिदं हि जात्यम् । इष्टो भुजास्तत्कृतिरिष्टभक्ता द्विस्थापितेष्टोनयुतार्धिता वा । तौ कोटिकर्णाविति कोटितो वा बाहुश्रुती वा करणीगतौ स्तः ॥ भुजे स्यादयाके वा यो कोटिकर्णौ वने वधा प्रकारे ... द्विष्टे तो तावकरणीगतौ ॥ ८ ॥

... १६५४ द्विगुणं ४ अनेन भुजो १२ गुणितः ४८ इष्टस्य कृतिः ४ एकोना ३ अनया भक्ते जाता कोटिः १६ ... इष्टेन २ गुणा ३२ भुजेन १२ ऊना २० जातः कर्णः ... इष्टेन ३ द्विगुणो ६ भुजो १२ गुणितः ७२ इष्टस्य कृत्या ९ ... एकोनया ८ भागे लब्धा कोटिः ९ ... गुणा २७ भुजो १२ ना १५ जातः कर्णः ... एवं पंचकेनेष्टेन ... नमः ... कोटिः ५ कर्णः १३ अथ द्वितीयप्रकारेण न्यासः इष्टो भुजो १२ अस्य वर्गः १४४ इष्टेन द्विकेन ...

ली॰टी॰
२६

अथ कर्णज्ञाने भुजकोटिज्ञानार्थमाह इष्टेनेति स्पष्टोऽर्थः। उदाहरणे पंचेति न्यासः। कर्णः ८५ द्विगुणः १७० इष्टेन २ हते ३४० इष्टस्य २ कृतिः ४ एकयुजा ५ भक्ते कोटिः ६८ लब्धा सा पृथक् ६८ इष्टेन २ गुणा १३६ कर्णस्य ८५ अन्तरं ५१ वा बाहुः ५१ [illegible] अथ पक्षे इष्टं कल्पितं ४ इष्टस्य कृतिः १६ एकयुक्ता १७ भक्ते द्विघ्ने इष्टगुणः कर्णः ६८ लब्धं कोटिः ४० इष्टे [illegible] गुणा १६० अस्याः कर्णस्य चान्तरं ७५ जातो भुजः ४० [illegible] अथ कर्णान्तरेण भुजकोटी [illegible] इष्टेति सूत्र [illegible] ८५ कर्णः द्विगुणः १७० इष्टस्य वर्गः ४ हीनः ५ अनेन भक्ते फलं ३४ अनेन कर्णः ८५ ऊनः ५१ जाता कोटिः फलं ३४ इष्टेन २ गुणं ६८ जातो भुजः [illegible] इष्टं ४ अस्य वर्ग १६ सैक १७ तेन द्विघ्नकर्णः १७० [illegible]

इष्टेन निघ्नाद्द्विगुणाच्च कर्णादिष्टस्य कृत्येकयुजा यदाप्तं। कोटिर्भवेत्सा पृथगिष्टनिघ्नी तत्कर्णयोर
न्तरमत्र बाहुः॥ पंचाशीतिमिते कर्णे यावत्करणीगतौ स्यातां कोटिभुजौ तौ तौ वद कोविद सत्वरम्॥
इष्टवर्गेण हीनेन द्विघ्नः कर्णोऽथवा हृतः फलोनः श्रवणः कोटिः फलमिष्टगुणं भुजः॥ इष्टोऽत्र हतिर्द्विघ्नी
कोटिवर्गान्तरं भुजः कृतियोगस्तयोरेव कर्णश्चाकरणीगतः येषु क्षेत्रेषु संभवेज्जात्ये कोटिदोःश्रवणाः सखे
त्रीन्[illegible] वद कोविद सत्वरम्॥

फलं [illegible] ऊनः कर्णः [illegible] जाता कोटिः फलं [illegible] गुणं जातो भुजः ४० ननु पूर्वानीते सूत्रे स्यानीता कोटिः [illegible] नेनसूत्रेण भुजो जातो भुजः कोटिः
भवतीति विरोध इत्यत आह। अत्र दोःकोट्योर्नाममात्रभेदः एवं केवलं न स्वरूपभेदः तथा च न विरोध इत्यर्थः। अथा [illegible] कोटिभुजकर्णानां
नापाद [illegible] इष्टरूपं कल्पयित्वा तयोरिष्टयोर्घातो द्विगुणः कोटिः स्यात् इष्टवर्गयोरन्तरं भुजः वर्गयोगः कर्णः [illegible]
सो भुजकोटिवर्गयोगमूलमेव उदाहरणं येषु इति न्यासः [illegible] अनयोर्घातो द्विघ्नः ४ कोटि जाता। इष्टयोर्वर्गौ १।४ अनयोरन्तरं ३ भुजः वर्गयोगमूलं कर्णः ५
यदि [illegible] इष्टे तयोर्घातः ६ द्विघ्नः १२ कोटिः इष्टवर्गौ ४।९ अन्तरं ५ भुजः वर्गयोः ४।९ योगः १३ कर्णः। यदि इष्टे ४।२ तयोर्घातः ८ द्विघ्नो १६ कोटिः

[illegible] भुजः [illegible] कर्णः [illegible]

अथ भुजज्ञाने युतयोः कर्णकोट्योः पृथक्करणार्थमाह वंशेत्यादि यो वंशः कैश्चिद्धस्तैरुच्छ्रितः उच्छ्रितभागात् लग्नः सैव यत्र त्रुटित्वा भूमौ लग्नं तस्य मूलाग्रयोरन्तरे या भूमिस्तस्याः समांशात्यादि प्रमाणस्य वर्गो वंशप्रमाणेन भाज्यः तेन भागेन वंश एकत्र युतो परत्र रहितः कार्यः युतोनयोस्तयोरर्द्धे वंशखण्डे भवतः युतस्य खण्डं कर्णः ऊनस्य खण्डं कोटिः अत्र वंशशब्देन कर्णकोटियोग उपलक्ष्यते भूमिशब्देन भुजः॥ उदाहरति यदीति द्वित्रिद्वात्रिंशत्प्रमितस्तम्भस्य त्रुटित्वा मूलात् षोडश भूमौ लग्नं न्यासः वंशाग्रमूलान्तरभूमिः १६। वर्गः २५६। वंशप्रमाणेन ३२ भक्तः फलं ८। वंशाद्विस्थः ३२।३२। एकत्र फलं ८। युतो ४० अन्यत्र रहितः २४। तदर्द्धे २०।
१२। श्रुतिकोटी २० १२ अथ कोत्याज्ञातायां युतयोर्वादुकर्णकोट्योः पृथक्करणार्थमाह स्तम्भस्येति स्तम्भशब्देन कोटिरुपलक्ष्यते। अहिविलान्तरं भूमिः २७ विल
विलान्तर [illegible] दैन भुजकर्णयोर्योगः अन्यच्च हरणं प्रवक्तीति त्रिगुणनस्तम्भप्रमाणेन स्तम्भे विहगेति हस्तमितेनैक २७ विल
वंशाग्रमूलान्तरभूमिवर्गो वंशाप्तः तेन तेन प्रयग्युतोनो॥ वंशौ तदर्द्धे भवतः क्रमेण वंशस्य खण्डे श्रुतिकोटिरूपे॥ यदि समभुवि
वेणुर्द्वित्रिपाणिप्रमाणो गणक पवनवेगादेकदेशे स भग्नः॥ भुवि नृपमितहस्तेष्वङ्ग लग्नं तदग्रं कथय कतिषु मूलादेष भग्नः॥
करेषु॥ स्तम्भस्य वर्गोऽहिविलान्तरेण भक्तः फलं व्यालविलान्तरालात्॥ शोध्यं तदर्द्धप्रमितैः करैः स्यात् विलाग्रतो व्यालकलापयोगः॥ अस्ति स्तम्भतले विलं तदुपरि क्रीडाशिखण्डी स्थितः स्तम्भे हस्तनवोच्छ्रिते त्रिगुणितस्तम्भप्रमाणान्तरे॥ दृष्ट्वाहिं विलमाव्रजन्तमपतत्तिर्यक् स तस्योपरि क्षिप्रं ब्रूहि तयोर्विलात्कतिमितैः साम्येन गत्योर्युतिः॥
सर्पस्थानयोरन्तरं समगत्योर्वीलमयूरयोर्विलात्कतिहस्तेषु युतिः न्यासः स्तम्भप्रमाणस्य ९ वर्गः ८१ व्यालविलयोरन्तरेण २७ भक्तः ३ फलं व्यालविलान्तरात् [illegible] १२ विलाग्रात् द्वादशहस्तेषु सर्पमयूरयोः सङ्गमः तथा [illegible]
ततो भुजो जातः १२ स भुजकर्णयोगात्मकादहिविलान्तराल्लाभाभ्यामात्तैः जातः कर्णः १५॥ ९

ली॰टी॰ २१

अथ कोटिकर्णान्तरे भुजे च दृष्टे पृथक् कोटिकर्णज्ञानायाह भुजादिति भुजस्य वर्गः कार्यः कोटिकर्णयोरन्तरेण भाज्यः फलं
द्विधा तत्कर्णान्तरेण युतमन्यत्रोनं युतोनयोरर्द्धे कृते युतस्थाने कर्णः ऊनस्थाने कोटिः उदाहरति सखे इति पद्मपद्ममज्जन
योरन्तरं भुजः पद्मदृश्यं तत्कोटिकर्णान्तरं नलः कोटिः मितं जलं तन्मानं कोटिमानमित्यर्थः॥ भुजमानं कोटिकर्णान्तरं वा हस्त
वकोति दीर्नास्ति हस्ताः ½ इदमेव कोटिकर्णान्तरमानं॥ तत्कालिकाग्रं हस्तद्वये मग्नमिति हस्तद्वयं भुजः॥ न्यासः भुजस्य वर्गः
४ कोटिकर्णान्तरेण भिन्नभागहारविधिना भक्तो जातो ८ कोटिकर्णान्तरेण ½ सवर्णितेन १६/२ ऊनं नते १५/२ युते १७/२ तयोरर्द्धं १५/४
१७/४ जाते कोटिकर्णमाने। कोटि[illegible]मानमेव जलमानं १५/४ अथ कोट्येकदेशे भुजे च दृष्टे कोट्येककर्णयोर्ज्ञानमाह। द्विने
भुजाद्वर्गितात्कोटिकर्णान्तराप्तं द्विधा कोटिकर्णान्तरेणोनयुक्तं। तदर्द्धे क्रमात्कोटिकर्णौ भवेतामिदं धीमतावेत्य सर्वत्र योज्यं॥
सखे पद्म[illegible]तन्मज्जनस्थानमध्यं भुजः को[illegible]टिकर्णान्तरं पद्मदृश्यं॥ नलः कोटिरेतन्मितं स्याद्यदम्भो वदैवं समानीय पा
नीयमानं॥ चक्रक्रौञ्चाकुलितसलिले क्वापि दृष्टं तडागे॥ तोयादूर्ध्वं कमलकलिकाग्रं वितस्तिप्रमाणं॥ मंदं मंदं चालितम
निलेनाहतं हस्तयुग्मे तस्मिन्मग्नं गणक कथय क्षिप्रमम्बुप्रमाणं॥ द्विनघ्नतालोच्छ्रितिसंयुतं यत्सरोन्तरं तेन विभाजिता
याः। तालोच्छ्रितेस्तालसरोन्तरघ्न्या उड्डीयमानं खलु लभ्यते तत्॥ वृक्षाद्धस्तशतोच्छ्रयाच्छतयुगे वापीं कपिः कोप्यगादुत्ती
र्याथ परो द्रुतं श्रुतिपथेनोड्डीय किंचिद्द्रुमात्। जातैवं समता तयोर्यदि गतावुड्डीयमानं कियद्विद्वंश्चेत्सुपरिश्रमोस्ति गणिते
द्विघ्नो तालसरोन्तरे [illegible] च्छ्रयो पादिगणः तालसमेतनरे भाज्यः तेन तालसरोन्तरेण गुणितं तालोच्छ्रयो भाज्यः फलमुड्डी
यमानं सह तालसमेतनरे भुजः तालोच्छ्रितिकोट्येकदेशः॥ उड्डीयमानयुतः संपूर्णा कोटिः। वृक्षादिति एको बान
रः हस्तशतोच्चे १०० च्छ्रयादुत्तीर्य वृक्षमूलाद्धस्तशतद्वये २०० स्थितां वापीं गतः अन्यः केनचिदुत्पतितो। तेनैव गत्या वापीगतः
तयोर्गतिः तुल्या तत्र कियदुड्डीयमानं। न्यासः तालोच्छ्रितिः १०० द्विगुणा २०० तालसरोन्तरेण युता २०।४०० तयाता
लसरोन्तरेण गुणिता तालोच्छ्रितिः २०००० भक्ता फलं ५० उड्डीयमाने तेन युता तालोच्छ्रितिः १५० जाता कोटिः। भुजः २००

२१

अथ कर्णे ज्ञाते पृथग्भुजकोट्योः पृथग्ज्ञानायाह कर्णस्येति स्वगुणो वार्गितः उदाहरणं दशेति कर्णः १७ अस्य वर्गः २८९ द्वि-
गुणोऽयं ५७८। तस्माद्भुजकोटियोगस्य २३। वर्गः ५२९। पातितः शेषं ४९ अस्य मूलं ७। योगो द्विधा २३।२३। एकत्र मूलेन ७ हीनः
१६ अन्यत्र युतः ३०। तदर्धे ८।१५ जाते भुजकोटिमाने॥ अथ लंबस्य लंबपार्श्वद्वये भूखंडयोश्च मानज्ञानायाह अन्योन्येति द्वौ
वंशास्य मूलादन्यवंशाग्रपर्यंतमेकं सूत्रं अन्यमूलाद् द्वितीयाग्रपर्यंतं द्वितीयं सूत्रं तयोः सूत्रयोर्योगाद्भूमिपर्यंतं सूत्रं लंबसंज्ञं
वेण्वोर्वधः कार्यः वंशयोर्योगेन भाज्यः फलं लंबप्रमाणं वंशौ च स्वयोर्वंशयोर्भूरन्तरमानेन गुणनीयौ वंशयोर्योगेन भाज्यौ फ-
ले लंबोभयपार्श्वयोर्भूखंडे स्तः॥ न्यासः वंशः १५। वंच दश हस्तः अनयोर्दशपंचदशहस्तयोर्वधः १५०। पंचदशदशयोर्योगेन २५ भाज्यः जा-

कर्णस्य वर्गाद्द्विगुणाद्विशोध्यो दोःकोटियोगः स्वगुणोऽस्य मूलं॥ योगो द्विधा मूलविहीनयुक्तः स्यात्तां तदर्धे भुजकोटिमाने॥
दशसप्ताधिकः कर्णस्त्र्यधिका विंशतिः सखे॥ भुजकोटियुतिर्यत्र तत्र ते मे पृथग्वद॥ अन्योन्यमूलाग्रगसूत्रयोगाद्वेण्वोर्वधे
योगहृतेऽवलंबः वंशौ स्वयोगेन हृतावभीष्टभूघ्नौ च लंबोभयतः कुखंडे॥ पंचदशदशकरोच्छ्रययोर्वेण्वोरज्ञातभूमिकयोः॥ इत-
रेतरमूलाग्रगसूत्रयुतेर्लंबमानं च ब्रूहि॥ ध्वेष्टिसमजभुजक्षेत्रे पत्रेकवाटुतः खसा॥ तदितरभुजयुतिरथवानुल्यां तेयं तदत्रैव॥
तो लंबः ६। वंशौ ६।१० इष्टभूमानेन ५ पंचात्मकेन ५ गुणितौ ७५।५०। वंशयोगेन २५ हृतौ जाते कुखंडे ३।२। यदि भूमानं १० तदानेन
गुणितौ १५०।१०० स्वयोगेन २५ भक्तौ जाते कुखंडे लंबोभयपार्श्वयोः ६।४ एवं भूमाने १५ खंडे ९।६ यदि भूमाने २० खंडे १२।८ सर्वत्र
लंबसमत्व ६। यद्यत्र भूमिं तुल्यौ भुजौ वंशौ कोटिलंबश्च भूखंडतुल्यौ किमिति त्रैराशिकेन सर्वत्र प्रत्ययः भूमानं प्रमाणं वंशाग्रफलं भू-
खंडमिच्छा न्यासः ५।१५।२ फलं १५ इच्छा २ गुणितेन ३०। प्रमाणेन भक्ते लंबः ६। यदि वंशः १० भूखंडे २ वंशः १० गुणं २० भूमि ५ भक्तं जा-
तो लंबः ६। यदि १० वंशः १५ खंडे ४। वंशगुणं ६० भूमिभक्तं लंबः एवं त्रैराशिकरूपपद्यं अथ साधनान्युच्यंते क्षेत्रफलं लंबपातोद्वये

२५
१५२

६

उदाहरणमाह चतुरस्रेति यत्र चतुरस्रे क्षेत्रे भुजाः २।६।३।१२। अत्र द्वादशादल्पभुजान्तरं २२ इतरभुजयुतिः २१। अल्पा इति न क्षेत्रे त्वं अथाबाधे निरूपयन् लम्बं फलानं

लीला० २८

त्रं। यत्र त्र्यस्रे भुजाः ३।२।१२। अत्र नवदशल्पभुजादितरभुजयुतिः १९। तुल्या इति न क्षेत्रत्वं [illegible] भुजयोर्योगतुल्यो भुजयोरेवान्तरेण गुणनीयः भुवा भूमाते

बाहू त्रिभुजे इति त्रिभुजे त्र्यस्रे द्वौ भुजौ । को भुजो भूमिः लंब्ता कार्या भुजयोर्योगतुल्यो भुजयोरन्तरेण गुणितः त्वा बाधे स्यातां दीर्घभुजस्य दीर्घा अल्पा स्यादल्पा भुजस्य वर्गः ख

नमाज्यः फलेन द्विस्थाभूमिरेकत्रोनान्यत्र युता द्विता बाधे अन्यत्र स्याद्बाधे स्यातां। [illegible] क्षेत्रफले स्यात् उदाहरणं क्षेत्रेति समकोणमिति समच

कीया बाधा वर्गेण कार्या ततो मूलं लंबः स्यात् लंबगुणं भूमेरर्धं त्रिभुजे क्षेत्रफलं स्यात् उदाहरणे [illegible] भुजा १४। इतरः १५। अत्रेन द्विस्थाभू

नरस्य प्रमाणं वद न्यासः भुजा १३।१५ भूमिः १४। लंबः १२। अत्र भुजयोर्योगः २८। अन्तरेण [illegible] त्रिभुजे भुजयोर्योगः [illegible] गुणो भुबाहू

चतुरस्रे द्विबाहू त्र्यश्रके भुजा [illegible] तावदेव [illegible] त्रिभुजे लंबः। लंबगुणं भूम्यर्धं स्पष्टं त्रिभुजे

तोऽल्प द्वाभ्यां द्विस्था भूरूनयुता दालिता बाधे तयोः स्यातां ॥ स्वाबाधाभुजकृत्योरन्तरमूलं प्रजायते लंबः। लंबगुणं भूम्यर्धं स्पष्टं त्रिभुजे [illegible] समको

फलं भवति। क्षेत्रे महीमनु समिता त्रिभुजे भुजौ तु यत्र त्रयोदश तिथि प्रमितौ च वत्स॥ तत्राबलंबकमथो कथयाबाधे च क्षिप्रं तथा समको णफलं भवति। क्षेत्रे महीमनुसमिता त्रिभुजे भुजौ तु यत्र त्रयोदश तिथि प्रमितौ च वत्स ॥ तत्राबाधे वद लंबकं तथा गणितं [illegible] गणितिका [illegible] तत्र मे॥ ॥=॥

[illegible] दशपञ्चदश प्रमौ भुजौ त्रिभुजे यत्र नव प्रमा मही॥ अबाधे वद लंबकं तथा गणितं [illegible] ७६९ [illegible] पावाधा [illegible] २५ ही

[illegible] २८ द्विता ७ जाते अबाधे अत्राल्पभुजस्य बाधा ७ दीर्घभुजस्य १५ बाधा [illegible] भुजस्य वर्गः १६९ [illegible] वाधा [illegible] वर्गः

नः १४४ अस्मान्मूलं जातो लंबः १२ भूम्यर्धं ७ लंबगुणं ८४ जातं क्षेत्रफलं त्रिभुजक्षेत्रे यद्यपि भुजः १५ अस्य वर्गात् २२५ स्वाबाधा [illegible] वर्गः भुजयोर्योगः २८

८१ शोध्यः १४४ अस्मात् पदं १२ उदाहरणान्तरं दर्शयति [illegible] त्रिभुजे भुजौ १०।१७ भूः ९ तत्राबाधे तथा लंबं वद न्यासः भुजयोर्योगः २७

भुजान्तरेण गुणितः [illegible] भुवोमानेन [illegible] फलं [illegible] अधिकं भवन्ति [illegible] भूमि [illegible] ६ मावाधा ६ सा

[illegible] बाधा १५ सर्वत्र बाधयोर्योगो भूमिरिति तु अबाधयोरन्तरं भूमिरिति [illegible] नास्ति [illegible] २८

धा २१ पुनः [illegible] ९६ द्वितीया बाधा भुजस्य वर्गः २८९ आबाधा १५ वर्गः [illegible] ६४॥ ॥=॥

अस्य मूलं ८ लंबो जातः। यदि भुजः १० अस्य वर्गः १०० स्वाबाधावर्ग ३६ हीनः ६४ अस्मात्पदं ८ लंबः सत्रवभूमेरर्द्धं [illegible] लंबगुणं ... ३२॥
जातं क्षेत्रफलं। क्षेत्रफलानयने प्रकारांतरमाह॥ सर्वेति सर्वेषां भुजानां योगः कार्यः तस्यार्द्धं चतुर्द्धा धार्यं तत्रैकैकं भुजेनैकैकं नमूलं कार्यं शेषा
णां वधान्मूलं क्षेत्रफलं तत्फलं चतुर्भुजे क्षेत्रे ऽस्फुटं त्रिभुजे स्फुटमेव स्यात्। उदाहरणमाह भूमिरिति मुखं ... भुजौ मुखवर्त्तौ ... न्यासः
भुजाः ९।१२।१३।१४। १२ तद्योगः ४८। अर्द्धं २४। इदं चतुर्षु स्थानेषु स्थाप्यं अथ स्वैर्वाहुभिः ९।१२।१३।१४। ऊनं १५।१२।११।१०। एषां घा
तः १९८०० मूलं १४० १३ १५ १४ किंचिन्न्यूनं अत्रैतच्चतुर्भुजे क्षेत्रे वास्तवं फलं न्यासः न्यासः १३।१४।१५। नमवति लंबेनानि ... कुमुदेक्यार्द्धं उमि
तिकरणेन स्फुटफलं १२८ अथ त्रिभुजे स्थाप्यं पूर्वोदाहृतस्यानेनापि प्रकारेण वास्तवं फलं न्यासः १३।१४।१५। सर्वदोः १३।१४।१५। युतिः ४२ दलं २१
चतुःस्थमिदं बाहुभिर्विरहितं ८।७।६। तेषां वधः ... ७०५६ अस्य मूलं ८४ वास्तवं फलं ८४। उक्तकरणेन चतुर्भुजक्षेत्रस्यास्फुटत्वमुपपाद्य

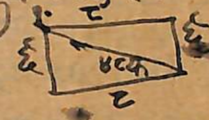
सर्वदोर्युतिदलं चतुःस्थितं बाहुभिर्विरहितं च तद्धात्॥ मूलमस्फुटफलं चतुर्भुजे स्पष्टमेवमुदितं त्रिबाहुके॥ मूलोक्तचतुर्दश्या करणमुखमंकसंख्ये
बाहुत्रयोपपादितं वाकरणमितोत्र लंबो ... एवमत्र क्षेत्रे फलं कथय तत्कथितं पदादैः॥ चतुर्भुजस्यानियतौ हि कर्णौ कथं ततोऽस्मिन्नि
यतं फलं स्यात्। प्रसाधितौ तच्छ्रवणौ ... तावितरत्र न तौ॥ ते ष्वेव बाहुष्वपरौ च कर्णावनेकधा क्षेत्रफलं ततश्च॥ लंबयोः कर्णयोश्चैकमनिर्दिश्या
परान्कथं पृच्छत्यनियतत्वेपि नियतं चापि तत्फलं॥ स पृच्छकः पिशाचो वा वक्ता वा नितरां ततः। यो न वेत्ति चतुर्बाहुक्षेत्रस्यानियतां स्थितिम्॥

ति चतुर्भुजेति चतुर्भुजक्षेत्रस्य कर्णावनियतौ अनियतप्रमाणौ ततः कर्णानयत्याम ... न फलं नियतं कथं स्यात् आचार्यैः बाहुकर्णौ तत्कल्पित
क्षेत्रे प्रसाधितौ क्षेत्रांतरेष्वेवं तत्समप्रमाणेषु बाहुष्वेव सत्सु कर्णौ तावेव न तौः किंत्वन्यप्रमाणौ ततः कर्णावनेकधा इति क्षेत्रफलं अप्यनेकधेत्य
र्थः। तथा हि यत्र चतुर्भुजे स्वहृदयादौ एकांतरे वर्तमानं तत्र प्रवेशेन तत्रैकः कर्णौ स्वकर्णं संकोचयंतौ इतरं कोणं बहिर्नेः सरंतौ स्वकीयं कर्णं दीर्घं कुर्वंतः
तत्र स्वेष्वेव बाहुषु कर्णौ भिन्नामित्यर्थः। किं तस्मिन्न नियतान्निर्दितिलंबयोरिति चतुर्भुजे लंबौ कर्णौ वा यदि क्षेत्रांतरसमौ स्यातां तदेव फलमेकं स्यात्
नन्नु बाहुसाम्ये तेन लंबयोः कर्णयोः वा साम्यमनुदाहृत्य नियतं फलं कथं पृच्छति। पिशाचः क्षेत्रफलानभिज्ञः॥ =॥ ... ॥

अथ चतुर्भुजे क्षेत्रे फलस्यानयनार्थमाह इष्टेति यस्य क्षेत्रस्य चत्वारो भुजास्तुल्याः प्रमाणेन कर्णौ चाविषमौ तत्र कल्पितस्यैकस्य कर्णस्य वर्गः कार्यस्तेन चतुर्भु
जाद्वाहोः कृतिर्न्यूनाकार्या शेषस्य मूलं द्वितीयः कर्णः स्यात् तयोरसमयोः कर्णयोर्घाता द्वाभ्यां भक्तः स्फुटं फलं स्यात् यत्र कर्णौ समौ चत्वारो भुजाश्च समा
स्तत्र भुजकोटिघातो भुजद्वयघातः क्षेत्रफलं तथा [illegible] आयते चतुरस्रे भुजकोटिघातः फलं स्यात् यत्र भुजाः विषमाः कर्णौ विषमौ लंबश्च विषमः क्षेत्रम
ध्ये दैर्घ्यतुल्यं तत्र कुमुखैक्यखंडं कुभूमि क्षेत्रस्याधो भुजः मुखमूर्ध्वो बाहुस्तयोर्योगार्द्धं लंबगुणितं क्षेत्रफलं स्यात् उदाहरणं क्षेत्रस्येति पंचकृतिपंच
विंशतिस्तत्तुल्याश्चत्वारो भुजा यस्य तस्य कर्णौ न तत्तस्य दत्तं तत्र गणितं तथायतस्यांतस्य विस्तरः षण्मितो दैर्घ्यमष्टमितं तस्यापि फलं कथय प्र
थमक्षेत्रन्यासः अत्र तत्कृत्योर्योगपदं कर्ण इति बाहु २५ कृति ६२५ द्विगुण १२५० अस्य मूलाभावात्कर्णो गतो वं कर्णः उभयत्र तुल्यत्व गणितं

इष्टाश्रुतितुल्य चतुर्भुजस्य कल्प्याथ तद्वर्गविवर्जिता या। चतुर्गुणा बाहुकृतिस्तदीयं मूलं द्वितीयश्रवणप्रमाणं॥ अतुल्यकर्णाभिहतिर्द्विभ
क्ता फलं स्फुटं तुल्यचतुर्भुजे स्यात्॥ समश्रुतौ तुल्यचतुर्भुजे च तथायते तद्भुजकोटिघातः॥ चतुर्भुजेऽन्यत्र समानलंबे लंबेन निघ्नं कुमु
दैक्यखंडं॥ क्षेत्रस्य पंचकृतितुल्यचतुर्भुजस्य कर्णौ न तत्र गणितं गणक प्रचेद्व तुल्यश्रुतेश्च खलु तस्य तथायतस्य यद्विस्तृतीरसमिता च मि
ते च दैर्घ्यं॥८

६२५। अथ त्रिंशन्मिता ३० मेकां श्रुतिं प्रकल्प्य अस्य वर्गः ९०० अनेन बाहुकृति ६२५। चतुर्गुणा २५०० रहिता जातः १६०० अस्य मूलं द्वितीयः कर्णः
४०। अतुल्यकर्णौ ३०।४०। अनयोरभिहतिः १२०० द्वाभ्यां भक्ता जातं क्षेत्रफलं ६००। अथ चतुर्दशाभिता मेकां श्रुतिं प्रकल्प्य जाता न्या श्रुतिः ४८॥
अस्य क्षेत्रस्य फलं ३३६॥ अथायतस्य न्यासः अत्र कर्णौ १०।१० फलं ४८॥३॥३॥

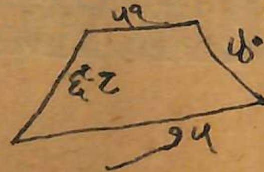

उदाहरणं क्षेत्रस्येति सर्वदोर्युतिः ६६॥ अस्या दलं ३३। चतुःस्थं क्रमेण बाहुभिर्विरहितं २२।२०।११।१३। तद्वधः ६२९२०। अस्मान्मूलं २५०। स्थूलं फलं कुरु २२। मुखे ११ कर्ण २३ खंडं २३ लंबेन १२ गुणितं ३९६। छेदमन्ते १९८ स्फुटं फलं क्षेत्रस्य खंडत्रयं कृत्वा तत्फलानि पृथगानीयैक्यं कृत्वास्य फलस्योपपत्तिर्दर्शनीया। खंडत्रयं यथा क्षेत्रमुखमेकादशमितं ११ तस्य खंडद्वयं ६।५। द्वाविंशतिः २२ मितभूमेः खंडद्वयं १६।६। खंडत्रयं जातं मध्ये चतुरस्रं पार्श्वयोस्त्र्यस्रे तत्रैकस्य त्र्यस्रस्य भुजाः २०।१२।१६। अन्यस्य ५।१२।१३। चतुरस्रस्य भुजाः ६।६।१२ सर्वदोः २०।१२।१६ युतिः ४८ दलं २४। चतुःस्थं बाहुभिर्विरहितं ४।१२।८।२४। तद्वधो ९२१६। अस्य मूलं ९६ एकत्र्यस्रस्य फलं तथा सर्वदोः ५।१२।१३। युतिः ३० दलं १५ चतुःस्थं बाहुभिर्विरहितं १०।३।२।१५ तद्घातः ९०० मूलं ३० फलं चतुरस्रस्य भुजाः ६।१२।६।१२। एकं युतिः ३६ दलं १८ तत्र तत्स्थं बाहुभिर्विरहितं खंडं १२।६।१२।६

क्षेत्रस्य यस्य वदनं मदनारितुल्यं विश्वम्भरा द्विगुणितेन मुखेन तुल्या। बाहू त्रयोदशनखप्रमितौ च लंबः सूर्यैर्मितश्च गणितं वद तत्र किं स्यात्॥ पंचाशदेकसहिता वदनं यदीयं भूः पंचसप्ततिमिता प्रमितोऽष्टषष्ट्या। सव्यो भुजो द्विगुणविंशतिसंमितोऽन्यस्तस्मिन्फलं श्रवणलंबमिती प्रचक्ष्व॥३॥

तत्र द्विघाततयोः ५१ ... मूलं १२ फलं वस्तुमूलमस्फुटफलं चतुर्भुजे इत्युक्तं। तद्विषमकर्णस्यैव अन्यत्र तु कर्णसाम्यात्स्फुटमेव फलं आनीतानां फलानां ९६। ३०।७२। योगः १९८ फलं पूर्वानीतफलतुल्यमित्युपपन्नं॥ उदाहरणान्तरमाह पंचाशदिति यस्य क्षेत्रस्य मुखं ५१ भूमिः ७५ सव्यो भुजः ६८ अन्यो भुजः ४० तस्य फलं लंबं कर्णं च कथय त्वं। लंबस्थाने कर्णस्थानं कर्णस्थाने लंबस्थानं ततः फलस्थानं अत्र कर्णयोरस्थानात्फलमित्यर्थः न चलेदोऽनियतः कोणक्रमणजन्यकर्णसंकोचनवार्द्धिनाभ्यां लंबस्यापि चलत्वात्॥ न॥

ली॰टी॰ ३०

लंबकर्णयोरेकस्मिन् ज्ञाते कलज्ज्ञानामिति लंबज्ञानायाह चतुर्भुजांतरिति चतुर्भुजस्य मध्ये त्रिभुमुत्पाद्य तथा समीकरणात् कोभुजः सव्यभुजो द्वितीयः सैवमस्मि भूमौ॥ पंचाशदेकसहिते त्युदाहृते द्वे लंबज्ञानार्थं सव्यभुजाग्रात् तदाद्दितो भुजमूलगामी इष्टं कर्णः सम्रस प्रतीतिमितैः कल्पितेन चतुर्भुजांतात्रिभुजं कल्पितं तत्रास्ते कर्णः ७१ कोभुजः सव्यभुजो द्वितीयः ६८ भूः सैव ७५ प्राग्वल्लंबावाबाधानयनं यथा त्रिभुजे ॥ भुजयो ६८।७१ योगः १३९ तयोरंतरेण ३ हतः १३०५ भुवा ७५ हृतः १३०५/७५ पंचदशभिरपवर्तितेन ८७/५ ॥ अनेन भू द्विष्या ७५।७५ संक्रमणेन जातेता ३३८/५ दलेता १६९/५ जाते का बाधा॥ तथा ३७५।८७ योगः ४६२/५ दलं २३१/५ द्वितीया बाधा २३१/५ बाधा १४४/५ कर्णः २०७३६ भुजवर्गः ४६२५/२५ समच्छेदात् समच्छेदत्वे २०७३६/२५ ११५६००/२५ वियोगः ९४८६४/२५ अस्य मूलं ३०८/५ जातो लंबः द्वितीया बाधा २३१/५ वर्गः ५३३६१ भुजवर्गः ५८२२ समच्छेदस्योत्तयो ५३३६१ | ९४८६४ /२५ अंतरमानं ९४८६४/२५ मूलं ३०८/५ लंबः स एव उक्तप्रकारेण सव्यभुजाग्रात् ज्ञातो लंबः २५ ३०८/५ लंबाश्रितबाहुश्च ६८ लंबज्ञाते ऽवलंबे श्रवणः इत्यतो नु लम्बः कलं स्यात्निपर्ययोनुतत्र चतुर्भुजांतः त्रिभुजे वलंबः प्राग्वद्वृतो कर्णो भुजौ मही भू॥ यदृव लंबाश्रितबाहुवर्गा विश्लेषमूलं कथितावधासा॥ तदूनभूवर्गसमन्वितस्य यल्लंबवर्गस्य पदं स कर्णः॥ इहात्र कर्णः प्रथमं प्रकल्प्य द्वितीयस्त्वेकर्णो भयतस्थिते ये कर्णेन तयोः द्वेषा भिन्नत्रैनुबाहू प्रकल्प्य लंबावबाधाश्च साध्याः॥ आबाधयोरेककुप्स्थयोर्यत्स्यादंतरंतत्कृतिसंयुतस्य। लंबैक्यवर्गस्यपदं द्वितीयः कर्णो भवेत्सचतुर्भुजेषु॥

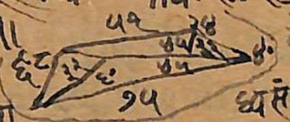
वर्गः ९४८६४/२५ बाहुवर्गः ४६२५। तद्वर्जितेन जातं ९४८६४।११५६०० अनयोर्विश्लेषात् २०७३६/२५ मूलं १४४/५ जाता बाधा अनया भूः ७५ समच्छेदात् १४४/५।३७५/५। ऊना २३१/५ तस्या वर्गः ५३३६१/२५ अनेन लंबवर्गो ९४८६४/२५ युतः १४८२२५/२५ अस्या मूलं ३८५/५ कृष्टं भक्तो ७७ कर्णो जातः॥ प्रथमं चतुरस्रस्य केभुजाग्रात् दत्वभुजमूलगामी इष्टः कर्णः कल्प्यः तस्याभयपार्श्वयोर्यत्त्र्यस्रे द्वे त्र्यस्रे भवतः कल्पितोऽयं कर्णः स एव तयोस्त्र्यस्रयोर्भूः कल्प्या चतुरस्रयोर्भूमिवत् तावेकत्र्यस्रस्य भुजौ कल्पनीयौ अपरत्र्यस्रमुखपार्श्वबाहू भुजौ ताभ्यां लंबौ आबाधाश्च साध्याः एककुप्स्थयोर्वा लंबवधयोर्विश्लेष ३०

योरेकपरिस्थयोर्वा आबाधयोरंतरेण वर्गे स्यात् तस्य लंबवधप योगवर्गस्य मूलं द्वितीयः कर्णः स्यात् त्रिभुजे भुजयोर्योगः ... न कल्प्या लंबावाधाः साध्या ॥१॥

पूर्ववदाद्यलम्बान्तरसंज्ञकर्णः ७७ अथ तेन व्यस्तयोर्भूमिः कर्णाद्धाम भागस्थ स्यात् त्र्यस्रस्य भुजौ ६८।७५ योगः १४३ भुजान्तरं ७ गुणितं १००१ भुवा ७७ हृतं १३।
लब्धम् १३ भू ७७ ऊना ६४ युता ९० दलिते ३२।४५ आबाधे जाते स्वाबाधा ३२ कृतिः १०२४। अनया भुजकृतेः ४६२४ वर्गात् ४६२४ शोधनात् ३६०० पदं ६० लम्बः द्विती
याबाधा ४५ वर्गेण २०२५ भुज ७५ वर्गे ५६२५ ऊने ३६०० तत्पदं ६० लम्बः द्वितीयत्र्यस्रभुजयोः ५१।४० योगः ९१ अन्तरं ११ गुणितं १००१ भुवा ७७ हृतं
१३ लब्धम् १३ द्विःस्थाम्भूः ७७ ऊना ६४ युता च ९० दलिते ३२।४५ जाते आबाधे भुजः ५१ वर्गात् २६०१ स्वाबाधा ४५ कृतिः २०२५ हीनात् ५७६ पदं २४ लम्बः
भुज ४० वर्गात् १६०० स्वाबाधा ३२ कृतिः १०२४ हीनात् ५७६ पदं लम्बः २४ एकत्र्यस्रस्य ४५ द्वितीयत्र्यस्रस्य ३२ एकदिक्स्थे आबाधे तयोरन्तरं १३ इद

मेव लम्बान्तरं द्वयोर्लम्बयोरन्तरं अस्य १३ वर्गेण १६९। लम्बयोः २४ योगस्य ८४ वर्गो ७०५६ युतः ७२२५ अस्मात् मूलं ८५। द्विती

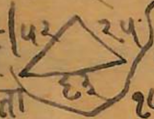

यः दर्शनं एवं सर्वेष्वपि विषमभुजेषु कार्यं अत्र कर्णो यथा तथा कल्पितावपि कर्णौ न स्त इति चतुर्भुजे उद्दिष्टकोणान्तरकोणयोः क्रम ध्य संकोच्या
ऽऽसंकोच्यमाने त्रिभुजत्वं प्रयाते तत्र कोणलग्ने तु चतुर्भुजयोरेकं भूमिः इतरे भुजौ कल्प्यौ ततो लम्बः अन्यः कर्णस्तु
मानः कर्णः कथं चित्प्रदर्शितो वाङ्नेनस्यात् अपरः कर्णः स्वल्पभुजे भूः तथा भू मेरधिको न भवति एतत्सर्वं ज्ञात्वा चतुर्भुजे स्वल्पभुजाग्नाद् द्विलम्भुज

कर्णाल्पेन स्वल्पभुजैक्य भुवौ प्रकल्प्य तच्छेषामितौ च वाहू साध्यो वलंबो ध नयान्यकर्णः सोऽर्थ्यः कथं चिच्छ्रवणो न दीर्घः तदन्य लम्बान्न लघुस्तथेदं ज्ञा
त्वेष्टकर्णः सुधिया प्रकल्प्यः॥

मूलगामी कर्णस्तथा कल्पनीयो यथा ऽल्पभुजैक्यादधिको न स्यात् एतत्तु नूनमपि बुद्धिमता ज्ञायते एवं लम्बकर्णज्ञाने सति फलज्ञानापासत्र्यस्रे तु कर्णो
भयतः स्थिते एतयोः फलैक्यं फलमत्र ततः । कल्प्य कर्णान्तस्थः [illegible] द्विस्थं त्र्यस्रयोः फले साध्ये तत्फलयोर्योगश्चतुरस्रफलं स्यात् लम्बगुणितं भूम्यर्द्धं भवेत्
नेन त्र्यस्रफलं यथा सत्र्यस्रस्य लम्बेन ६० भूम्यर्द्धं ७७ गुणितं ४६२० छेदा २ प्ते २३१० फलं अन्यत्र्यस्रलम्बेन २४ भूम्यर्द्धं ७७ गुणिते छेदाप्ते ९२४ फलयोः
२३१०।९२४। योगश्चतुरस्रफलम् ३२३४॥ ०००००००००० ० ००० ० ०००००००

विषमलंबस्य चतुरस्रस्य समलंबस्तानाप्याह समानेति यस्य चतुरस्रस्य लंबः समस्तस्य भूमिमुखो नाम कल्प्यौ भुजौ भुजावेव कल्प्यौ ततः पूर्ववदेवाबाधे लं
ली॰टी॰ [illegible] साध्यः तत आबाधयोर्नष्टचतुरस्रभूमिवर्गस्य वर्गयोर्योगात् लं कर्णः स्यात् इयान्विशेषः समलंबे लघुभुजभूम्योर्योगादूनं भुजमुखयोर्योगोऽल्प
३१ एव स्यात् उदाहरणमाह। द्वीति यस्मिन्क्षेत्रे एको भुजः ५२ द्वितीय ३९ मुखं २५ भूः ६० एकः कर्णः ५६ अपरः ६३ अस्य क्षेत्रस्यान्तु लंबत्वं भुजवेध
स्यात् अस्मिन्क्षेत्रे लंबदेशे अन्यौ कर्णौ कथं भवतस्तद्ब्रूहि तुल्यलंबकत्वं च तुल्यलंबत्वे जाते कर्णौ ब्रूहि भन्या तः अत्र कल्पितो दीर्घकर्णः ६३ तेनोत्पन्न
त्र्यस्रयोः कं त्र्यस्रं अत्र कल्पितकर्णभूमिः ६३ भुजयोः ५२।२५ योगः ७७। तयोरन्तरेण २७ गुणः २०७९ भुवा ६३ हृतः ३३। लब्धं द्विधा भूः रूना ३० युता च
९६ दलिता १५।४८ आबाधे जाते स्वाबाधा २५ कृतिः ६२५ तया भुजवर्गात् ६२५ हीनात् ४०० वर्गं २० लंबः तथान्याबाधाकृत्या २३०४ भुजपरव
र्ग २७०४ हीनात्पदं २० लंबः द्वितीयं त्र्यस्रं ६०।३९।६३। भुजयोः ३९।६० योगः ९९ अन्तरं २१ गुणः २०७९। भुवा ६३ हृतः ३३ लब्धं द्विधा भूः रू
नाः ३० युता ९६ दलिता १५।४८ जाते आबाधे भुजः ३९ वर्गात् १५२१। स्वाबाधा १५ कृतिः २२५। हीना १२९६। पदं ३६ लंबः एवं भुजः ६० वर्गात् ३६००

समानलंबस्य चतुर्भुजस्य मुखोनभूमिं प्रकल्प्य भूमिं भुजौ भुजौ त्र्यस्रवदेव साध्ये तस्याबाधे लंबमितिः तत्र आबाधयोना चतुरस्रभूमिस्त
लंबवर्गैक्यपदं श्रुतिः स्यात्। समानलंबे लघुदोः कुयोगान्मुखान्ययोः संयुतिरल्पिका॥ द्विपंचाशन्मिता [illegible] व्येकचत्वारिंशन्मितौ भुजौ मुखं तु पंचविं
शत्या तुल्यं षष्टिमही किल अतुल्यलंबकं क्षेत्रमिदं पूर्वैरुदाहृतं षट्पंचाशत् [illegible] त्रिषष्टिश्च ६३ निपतत्कर्णयोर्मितिः कर्णौ तत्रापरौ ब्रूहि सम
लंबं च तच्छ्रुती॥
स्वाबाधाकृतिः ४८२३०४ हीनात् १२९६ पदं ३६ लंबः अनुलंबयोरन्तरं ३६। योगः ५६ एवं जातो द्वितीयः कर्णः एकदिक्स्थयोः स्वबाधयोरन्तरमादि
नेत कृतिसंयुतस्य त्या [illegible] यदि षट्पंचाशन्मितं [illegible] ५६ सकर्णः स्यादा [illegible] एतदेव कर्णः साध्यः
षट्पंचाशन्मितः इष्टकर्णः स्यादा कोणात् माजन्य संको चेत द्वात्रिंशन्मितः कल्पितस्तदा भुजयोः ५२।३९ योगः ९१ अन्तरेण १३ हतो ८१ भुवा ३२
हृतो २८ लब्धं द्विधा भूः रूना ४ युता ६० दलिता २।३० आबाधे जाते। भुजः ५२ वर्गः ६२५ स्वाबाधा २ कृतिः ४ हीनः ६२१ जाता कर्णस्य मूल ३१
भावात् द्वितीयत्र्यस्रे आबाधे २।३० भुजः ६० वर्गः ३६०० स्वाबाधा ३० कृतिः ९०० हीनः २७०० पदं षट्पंचाशत् ॥ ८॥

लंबं २१५६ शेष ५१६॥ पंचाशिक्र तर्भ त्र्यावनती भाज्य तात्मको २६ १६/२०

एवं द्वितीयभुजयोः ३९।५२। स्पि ६२। २०० ग्रन्ययोरासन्नमूले २५।५२। लंबौ तयोर्योगः ७७ द्विगुणीयः कर्णः द्विपंचाशत्तौ तत्र्याद्विदोर्ज पार्श्व
सम लंब तदा दोत्र्म [illegible] मुखेन २५ ऊना ३५ भूजो ता [illegible] जातं ज्यात्वं [illegible] ३९/२५ भुजयोः ५२ ३९। योगेन [illegible] २ त्र्यंत्र २३ गुणिता [illegible]
हते १६८३/२५ तत्प्रमित एव वर्त्तिने न १६९/५ द्विस्थाभरः सवर्णिता १६९/५ ३९/५ १२५/५ एक त्रो नाहु पर नयुता ३४४। उभयत्रा द्विता ३/१२२/५
जाते त्र्याबाधे तस्याः ३/५ कृति २५ भुजजन्य वर्गः १५२१ स्वाबाधा कृत्या ९/२५ सवर्णिता ३८०२५/२५ ऊनिता [illegible] ३८०१६/२५ इयं कर्णः त्र्यासन्नमूले ३८
लंबः त्र्याबाधा ३/५ चतुरस्रत्व भः ६० तावर्ण्यो तिता ३/३०० ३९७/५ तस्यावर्गस्य ८८२०९/२५ लंब [illegible] वर्गस्य च ३८०१६/२५ १२६२२५/२५ ता २५ हृता ५०४९
जातः कर्णवर्गः त्र्याबाधा १२३/५ कृति १५१२९/२५ तथा भुजपर वर्गः २७०४ सवर्णि नः ८२५२९/२५ ६७६०० ऊनः ३८०१६/२५ त्र्यपे लंबवर्गः त्र्याबाधा १२३
चतुरस्रत्वमिदं सवर्णिता १२३/५ ३०० ऊना १७७/५ तस्यवर्गस्य ३१३२९/२५ लंबवर्गस्य च ३८०१६/२५ योगः ५४४०० हृतेन्ते २१७६
द्वितीयकर्णवर्गः कर्णवर्गौ ५०४९। २१७६। त्र्यासन्नमूल कर्णौ नायुतानुलो ५०४९००००। २१७६०००० ग्रन्यानि लंनं १०० भक्तौ जा
तौ कर्णौ ७१/१० ४६/१० एवं चतुर्भुजे [illegible] तेष्ववभुजेषु सत्सुकर्णौ ग्रनेधा सं भवतः स्वभावतः एतावानिप्तकर्णस्य चतुरस्रस्य नियतौ कर्णौ
वा नीतौ त्र्यत्र प्रकारांतरेण कर्णे नयनाय ब्रह्मगुप्तादिसूत्र माह कर्णाश्रितभुजघाते क्यमुभयथान्योन्य भाजितं गुणयेत्
योगेन भुजप्रतिभुजवाधयोः कर्णौ पदे विषमे इह त्योः कर्णस्यानमूलतां स्यानां त्र्यत्रे [illegible] चतुरस्रे चतुर्कोणेषु द्वौ द्वौ भुजा
वाश्रितौ तत्र पूर्वयोर्द्वयोर्घातो यथा एककर्णाश्रि भुजौ २५। ५२ तयोर्घातः [illegible] तत्कर्णाधोभागाश्रित
भुजौ ५२। ६० तयोर्घातः ३१२० घातयोः [illegible] २५। ३१२० ऐक्यं ४०२५। ग्रन्यकर्णाश्रिभुजौ २५। ५२ तयो घातः १३०० तत्कर्णाधोभा
गाश्रित भुजौ ३९। ६०। घातः २३४० घातयोः १३००। २३४०। ऐक्यं ३६४० जातं उभयं घातयोः ४०२५। ३६४०। ऐक्यं भुजप्रतिभुजौ स्वास्वाभिमुखौ भुजौ
यथा भुजप्रतिभुजौ ३९। ५२। ३९। तयोर्घातः २०२८ ग्रन्यौ भुजप्रतिभुजौ २५। ६०। तयोर्घातः १५०० घातयोः २०२८। १५००। योगः ३५२८ ग्रनेन

ली॰ टी॰ ३२

लघुत्रिभुजाद् अभीष्टेति जात्यं च तद्द्वयं च जातो साधुजात्यद्वयं त्र्यस्रद्वयं यस्मिंस्त्र्यस्रद्वयं कल्प्यते पूर्वोदाहृतं क्षेत्रं स्वजात्यं न जानातीत्यर्थः तासिं
त्र्यस्रद्वये कल्पितेनीये कर्णे कोटिकर्णास्तथा कल्पनीयाः परस्परं कर्णाभ्यां हताः परस्परं बाहुकोटयः दाहृता वै विषमचतुर्भुजस्य भुजाः स्युः
तथा कल्पावयेत्र्यस्रद्वयपादे व्यस्ताधो तथाद्धि परस्परभुजयोर्वधः। परस्परं कोटिवधेन युतः ऐक्यं कर्णः स्यात् एकस्य भुजेनान्यस्य कोटिर्गुण्या अन्या
स्वभुजेनैकस्य कोटिर्गुण्या। गुणिता तयोरैक्यं द्वितीयः कर्णः स्यात् अस्मिन् लघौ साधने सति कर्णोपि केनत्वादिय रूपैर्वैव पृथक्त्वेन तन्नविद्म॥
अस्य यत्र तयोः कल्पनाप्रकारस्तु चतुर्भुजमुखं २५ भूमी ६० पंचभिरपवर्तिते ५।१२। द्वितीयत्र्यस्रस्य भुजको
जात्यद्वे त्रयोन्यासः ३ ५ प्रथमकर्णः तु घाच्चतुरस्रस्य भुजौ ३९।५२ ज दृश्यौ अपवर्तितौ ३।४। प्रथमत्र्यस्रस्य भुजकोटी जाते अपवर्तनांकेन ३
टीजाते अपवर्तनांकेन भुजकोटी ३।४। द्वितीयकर्णेन १३ गुणिते ३९।५२। द्वितीयस्य भुजकोटी ५।१२। प्रथमकर्णेन ५ गुणिते २५।६०। जाता
द्वितीयस्य कर्णः अथ त्र्यस्रस्य भुजकोटी भुजौ २५ मुखे महती भूः ६०। इतरौ भुजौ ३९।५२। चतुरस्रस्य अन्योन्यस्वभुजयोः ३।५ घातः १५। कोट्यो
३।४ हते भुजाः ३९।५२।२५।६०। तेषु भुजेषु अल्पो भुजो
अभीष्टजात्यद्वयबाहुकोटयः परस्परं कर्णहता भुजा इति॥ चतुर्भुजं यद्विषमं प्रकीर्तितं तस्याकृती तत्र त्रिभुजद्वयान्ततः॥ बाह्वोर्वधः कोटिवधे
युक्तः स्यादेककर्णः कोटिभुजावधैक्यं॥ अन्यो लघौ सत्यपि साधने स्मिन्पूर्वैः कृतं यद्गुरु तन्न विद्मः॥॥
४।१२। घातः ४८। तयोरैक्यं ६३ एकः कर्णो जातः प्रथमस्य भुजेन ३ द्वितीयस्य कोटिः १२ गुणिता ३६। द्वितीयस्य भुजेन ५ प्रथमकोटिर्गुणिता २०
अनयोरैक्यं द्वितीयः कर्णः ५६। जातं पूर्वोदाहृतं क्षेत्रं ५२। एवं कृते सुखेन ज्ञायते यदि भुजप्रतिमुखव्यत्ययेन न्यस्तं क्षेत्रं तदा
कर्णाभ्यां नेतिमुत्रल पूर्ववत्कर्णानयनं कर्णाश्रितभुजा २५ घातः ७७५ तथा नयोर्द्वः ।५२। घातः ३१२०। तयोरैक्यं ३८९५ तयोरितरकर्णा
श्रितभुज ३९।५२। घातः २०२८ अन्यभुजौ २५।६०। घातः १५०० योरैक्यं ३५२८ इमौ त्रिषट्सापवर्तितौ ६५।५६ जातौ गुणभाजकौ भुजप्र
तिभुज ३९।६० घातः २३४० अनयोः ५२।२५। घातः १३००। घातयोरैक्यं ३६४० गुणकेन ५६ गुणिते २०३८४० भाजकेन ६५ भक्ते ३१३६। अस्य मूलं ५६ एकः क
र्णः तथा घातैक्यं ३६४० गुणकेन ६५ गुणितं २३६६०० भाजक ५६ भक्ते ४२२५ अस्मान्मूलं ६५ द्वितीयः कर्णः यद्यपि जात्यद्वयकोटिभुजघातैक्येन ब
टपं चाप्राप्नोतं कर्णो द्वितीयः कर्णः कथं स्यात्तत्राह॥ तदा जात्यद्वयकर्णयोर्वधो द्वितीयः कर्णः स्यात्। जात्यद्वयस्य कर्णौ ५।१३। ३२

श्रवोलंबयोर्योगात्क्षेत्रे यत्र कर्णौ लंबयोगस्तस्मात्स्यातामनल्पे लंबाधः क्षेत्रदर्शनं
द्विपंचाशन्मितेतिक्षेत्रस्य भुजमुखभूमि कर्णान् पंचगुणानकृत्वोदाहरति क्षेत्रे इति अत्र वेदे २५६
खंडं द्विप्रमाणं तथा कर्णाधः खंडमानं च तथा यत्र कर्णयोर्योगस्तस्मात्स्यातां वाधे लंबे चानिज मार्गे वृद्धि भुजयोर्योगाद्यास्तु चो भुजयोर्मानं च वद
लंबोति अत्र लंबतदाश्रिताबाधामध्ये लंबतदाश्रितभुजयोर्वर्गयोरंतरं तत्पदं मध्यस्यावाधारूपम् तन्मध्ये तस्य लंबस्य संधिसंज्ञा स्यात्
संधिः २ द्वितीयाभूः पीठसंज्ञा संधिद्विघ्नः द्वितीयलंबकर्णाभ्यां पगुणितः पर लंबपीठेन हृतो लंबकर्णयोरधः खंडस्यातां यथा लंबः १९९
लंबाश्रितवाहुः १९५ तयोर्वर्गयोः ३५७२१ । ३८०२५ । तयोरंतरं २३०४ । अस्मान्मूलं ४८ । आबाधासा संधिसंज्ञा अत्र तयोः ४८ । भूः ३०० ऊना २५२
द्वितीया वाधासा पीठसंज्ञा तथा द्वितीयलंबः २२४ । तद्वाहुः २६० । तयोर्वर्गयोः ५१९७६ । ६७६०० । अनयोरंतरं तत्र १०४२४ । मूलं २३२ संधिः संध्यूना
२३२ भूः ३०० पीठं १६८ प्रथमलंबस्य संधिः ४८ द्वितीयलंबेन २२४ गुणितः १०७५२ द्वितीयलंबस्य पीठेन १६८ भक्तः ६४ । लब्धं कर्णलंबयोगाध
मलंब[illegible] वाधः खंडं तथा संधिः ४८ द्वितीयकर्णेन २८० गुणितः १३४४० द्वितीयपीठेन १६८ भक्तो जातं कर्णाधः खंडं ८० । एवं द्वितीयलंबस्य २२४
क्षेत्रे यत्र शतं त्रयं क्षितिमितिस्त्वेकं २५४ तुल्यं मुखं वा रस्त्रो लकृतिभिः १९ प्राप्ताति धातिः १९५ मितस्तु त्योर्वत्र अत्राप्ती तत्काश्वाद्य यमै २८० मतात्तियेगुलो
३२५ स्थाप्यत लंबकौ तुल्यौ गोध्वतिमि १९८ स्तथा जिनयमे २२४ योगाच्छ्रवो लंबयोः ॥ तत्खंडे कथयाधरे श्रवणयोर्योगाच्च लंबावधास्ततस्सूची
निजमार्गवृद्धभुजयोर्योगेनयास्यात्ततः सावाधं वद लंबकं च भुजयोः सूच्याः प्रमाणेच के संदिगार्णितिक प्रत्यक्षितरां क्षेत्रेत्र दक्षोसि चेत् ॥ लंब
तदाश्रितवाहू मध्ये संधारव्यमस्य लंबस्य ॥ संध्यूनाभूः पीठं साध्ये यस्याधरे खंडे ॥ तत्संधिर्द्विघ्नः पर लंबे श्रवणासतोन्यपीठेन । भक्तो लंबश्रुत्यो
र्योगात्स्यातामधः खंडे ॥ न्या ॥
संधिः १३२ प्रथमलंब १९८ गुणाः २५६४८ प्रथमलंबपीठेन २५२ भक्तो जातं द्वितीयलंबाधः खंडं ९९ तथा संधिः १३२ प्रथमकर्णे ३२५ गुणाः ४१५८० प्र
थमपीठेन २५२ भक्तो जातं द्वितीयकर्णाधः खंडं १६५ लंबौ भूघ्नौ निज निजपीठविभक्तौ च वंशौ स्तः ता भ्यां प्राग्वत्प्रकृत्यो योगाल्लंबः कुखंडे च वक्तव्ये
तेन तस्य लंबौ १९८ । २२४ भूमि ३०० । गुणितौ ५९४०० । ६७२०० । निजनिजपीठाभ्यां २५२ । १६८ भक्तौ २२५ । ४०० वंशौ जातौ भूमेरूभयपार्श्वयोः संहितौ सरलौ ता
भ्यां प्राग्वत् अन्योन्यमूलाग्रसूत्रे स्यातां । योगाद्विस्तिकरणेन यथा आनीतयोर्वंशयोः २२५ । ४०० । वधः ९०००० । वंशयोः २२५ । ४०० । योग ६२५ भक्तो जातो लंबः १४४
वंशः २२५ भूमि ३०० गुणाः ६७५०० वंशयोगः ६२५ हृतो लब्धं १०८ लघुवंशस्य २२५ मूलखंडं तथा वंशः ४०० ३०० गुणाः १२०००० वंशयोग ६२५ हृतो लब्धं १९२ द्वितीयवं

ली॰टी॰ अथ तच्छावाधालंबभुजज्ञानार्थमाह लंबोनितसंधिः परलंबेन गुण्यः स्वलंबेन भाज्यः समसंज्ञः समस्यपरसंधेश्च योगो हारः स्यात्ततः पूर्वानीतसमा
हयो भूमिगुणो हारेण भाज्यः परसंधिघ्न भू हीनो हारेण भाज्यः तथा कृते सूच्याबाधे स्यातां ते तो भूगुणाः परलंबो हारो ततः सूचीलंबः स्यात्
३३ तेन सूचीलंबेन भुजौ पृथग्गुणितौ निजनिजलंबाविभक्तौ लब्धौ मार्गविद्धौ सूचीभुजौ स्यातां संधि १३२ परलंबेन १९५ गुणितं २५७४० स्वलंबेन
२२४ भक्तो लब्धं ११ शेषं ८४ भाजकः २२४ अष्टाविंशत्यापवर्तितौ ३।८ जातं ११३/८ छेदघ्नरूपेषु इति कृते ९१/८ जातः समाह्वयः अस्य परसं
धेश्च ५८ सवर्णनं ९१/८ ४६४/८ तयोर्योगः ५५५/८ हारो जातः तथा संधि ५८ परलंबेन गुणितः ११३१० स्वलंबेन १९५ भक्तः ५८ शेषः १९८
धेश्च ५८ सवर्णनं ९१/८ ४६४/८ तयोर्योगः ५५५/८ जातं छेदघ्ने इति जातः समाह्वः ५१२/८ अस्य परसंधेश्च १३२ सवर्णनं ५१२/८ १०५६/८ तयोर्योगो हारः १५६८/८ समः
भाजकः १९५ एकोनविंशत्यापवर्तितो ३ जातं ... भाज्यं तु हारस्य १२२५/८ छेदांशविपर्ययेन अंशाहतिः छेदवधश्च २२३८४००/१०२०० षट्पञ्चाशतापवर्तनेन ३५६६४/११ जाता
२९१ भू॰ ३०० भूगुणः २५७३०० भाज्यं तु हारस्य १२२५/८ छेदांशविपर्ययेन ...

लंबहृतोनितजसंधिः परलंबगुणः समाह्वयो ज्ञेयः। ... समपरसंधियोरैक्यं हारस्तेनोद्धृतौ तौ च समपरसंधी भूघ्नौ सूच्याबाधे
पृथक्स्यातां हारहृतः परलंबः सूचीलंबो भवेदभूघ्नः। सूचीलंबघ्नभुजौ निजनिजलंबोद्धृतौ भुजौ सूच्योः॥

सद्भुजसूचीलंबयोर्मध्ये आबाधा तथापरसंधिः १३२ भू ३०० घ्नः ३९६०० हारेण च १५६८/८ भक्तः ३५६६४/११ अपवर्तितेन ३५६६४/१७ द्वितीयाबाधा
परलंब २२४ भू ३०० गुणः ६७२०० हारहृतः १५६८/८ ६०४८००/१५६८ अपवर्तितेन ६०७४/१९ सूचीलंबो जातः मार्गवद्धे भुजौ पूर्ववत् ...
तत्र वरसंधिः ५८ भू ३०० गुणः १७४०० हारस्य १२२५/८ छेदांशविपर्यये ८/१२२५ अंशाहतिः छेदवधश्च १३९२००/१२२५ पंचसप्तत्या ... ७५ पवर्तितो जा
तद्द्वितीयबाधा १५३६/४९ परलंब १९५ भू ३०० गुणः ५८५०० हारेण १२२५/८ पूर्ववत् अंशा १३३६/४९ पंचसप्तत्या ७५ पवर्तनेन जातः ... अथवा अस्य
भुजस्य १९९ सूची ... मार्गवद्धो भुजः २६० सूचीलंब ... भुजाः ... स्वभुजः २२४ भक्तः २५७२८० ... चतुर्विंशत्यधिके ...
पवर्तने जातो मार्गवद्धो द्वितीये भुजः ... तत्रैव समत्यसमभुजग्रणे ... स्वहारः ... भक्तः ... /२५३०० नवपञ्चाशता ... पवर्तने जाता ले

क्षेत्रे यत्र प्रात तत्र यामि तु दाहरणं त्रैराशिकेन सिद्धिः यथा लंबः १९८। कोटिः भुजः १९५। कर्णः तयो वर्गौ ३५७२१। ३८०२५। तयोरंतरं ७२३०४ अस्य मूलं २६८ संधि भुजात् कः यदि परपोठ१९६८ मितभुजे पर लंब २२४ कोटिस्तदा ४८ संधिमितभुजेन का कोटिरिति त्रैराशिकेन जातं लंब खंडं द्वितीयं कर्णखंडं साध्यंते वर्गांत मितभुजे नेन लंब कोटिस्तदा भूमितेन का नितिं वर्गो जातो एवं सर्वत्र योभाजकः स प्रमाणं गुण्य गुणको पृच्छा ऽच्छा फलेन कल्प्य अथ क्षेत्रफलानि त्रे व्यासेऽति व्यासे क्षेत्रमध्ये दैर्घ्य ३९२७ गुणयेत् तं १२५० भजेत फलं सूक्ष्मः परिधिः अनेन व्यवहारं कर्तुमशक्य इति व्यवहार सौकर्याय स्थूलोपा यमाह द्वाविंशति घ्न इति व्यासे तत्र २२ गुणयेत् तं ७ भजेत परिधिः व्यवहार योग्यः स्यात् परं तु किंचित् स्थूलः उदाहरणमाह विष्कंभमाना नि त्रि विष्कंभो मध्यदैर्घ्य। विष्कंभः ७ भनन्दाग्नि ३९२७ गुणः २७४८९ खबाण सूर्यै १२५० भक्तो फलं २१ शेषं ११३९ सूक्ष्मपरिधिमानं तथा व्यासः ७ द्वाविंश

एवं क्षेत्रक्षोदः प्राज्ञैः त्रैराशिकात् क्लृप्यते व्यासे भनन्दाग्नि ३९२७ हते विभक्ते खबाणसूर्यैः १२५० परिधिः स सूक्ष्मः द्वाविंशति घ्ने २२ विहृतेथ शैलैः स्थूलोऽथवा स्या त्व्यवहारयोग्यः॥ विष्कंभमानं किल सप्त यत्र तत्र प्रमाणं परिधेः प्रचक्ष्व। द्वाविंशतिर्यत्परिधिप्रमाणं तद्व्याससंख्यां च सखे विचिंत्य॥ वृत्तक्षेत्रे परिधिगुणित व्यासपादः फलं यत् क्षुण्णं वेदैः उपरि परितः कंदुकस्येव जालं गोलस्यैवं तदपि च फलं पृष्ठजं व्यासनिघ्नं षड्भिर्भक्तं भवति नियतं गोलगर्भे घ

नं २२ गुणः १५४ शैल ७ भक्तो जातः स्थूल परिधिः २२ यत्र परिधिस्तत्र व्यासः तत्र व्यासस्तानाय गुण्य गुणकयोर्वैपरीत्यं कार्यं तथा परिधिः २२ तं १२५० गु णितः २७५०० तं ३९२७ भक्तो व्यासो जातः ७ पद्मा परिधिः २२ सप्त ७ गुणः १५४ द्वाविंशति २२ भक्तः ७ व्यासः अथ क्षेत्रफल धनमाह वृत्तेऽति परिधि गु णित व्यासस्य चतुर्थांश वृत्तक्षेत्रे फलं स्यात् (३८५) पदि वृत्ते क्षेत्रं गोलाकृति तदा क्षेत्र फले चतुर्भि गुणानीयं तथा सति कंदुकस्येव जालं परितः उपरि पृष्ठे फ लं स्यात्। यदि ... गोलाकार वृत्त क्षेत्रस्य गर्भे का घन हस्त संख्येति जिज्ञासा तदा पृष्ठफले व्यास गुणिते षड्भक्ते घन हस्त प्रमितं फलं स्यात् घनहस्तं

२१

ली० टी० उदाहरणं तत्र यदि व्यासः ७ परिधिः २२/७ १२५० हृदघ्नस्य परिधिरिति सवर्णितः २७४८८/१२५० व्यासेन गुणितः १९२४३३ चतुर्भक्तो जातः १९२४३३/५००० हृदा ३८ २४२३३/५००० क्षेत्रफलं जा

३४ तं क्षेत्रफलं १९२४३३/५००० अस्मिन्नपि चतुर्गुणे कर्तव्ये हरस्य च चतुर्भक्तः कार्यः १९२४३३/१२५० जातं गोलपृष्ठफलं हृदा १५३ १९७३/१२५० पृष्ठफलं १९२४३३/१२५० व्यासेन ७ गुणितं

१३४६०३१/१२५० षड्भिर्भक्तं १३४६०३१/७५०० त्रिभिरपवर्तितं ४४८६७७/२५०० जा तं गोलान्तर्घनफलं घनहस्ताः १२५० अथ तदेव फलं प्रकारान्तरेणाह

व्यासस्येति व्यासः ७ अस्य वर्गः ४९ अनन्तरानेन ३९२७ गुणितः १९२४२३ पंचसहस्र ५००० भक्तः ३८ २४२३३/५००० क्षेत्रफलं तदेव अथ स्थूलफलसाधनं व्यासस्य वर्गः ४९

व्यासस्येति व्यासः ७ अस्य घनः ३४३ गुणः ११ गुणाः ३७७३ प्राक्भक्तः २१ भक्तः ३८ शेषं ७ भाजकौ १४ सत्त्वापवर्तितो ३८ १/२ तत्र चतुर्गुणं १५४ स्थूलं गोलपृष्ठफलं घनफलं ज्ञानाय घनीकृतेति व्यासस्य घनः

३४३ गुणाः ११ गुणः ३७७३ प्राक्१४ भक्तः ३८ शेषं ७ भाजकौ १४ सत्त्वापवर्तितो ३८ १/२ तत्र चतुर्गुणं १५४ ... २१ हरे २ गुणिते ४२ स्वांशाधिकत्वलस्य हारेण २२ भागे गुणिते १५४/४२ हृदा ४२ भक्तो लब्धं

३४३ तस्यार्द्धं ३४३/२ ... जैकविंशांशयोगात् व्यासः ३४३/२१ तत्तस्य हारेण

पद्यासस्य गौर्मितः किलफलं क्षेत्रे समे तत्रार्कं व्यासः सप्तामितश्चापस्य सुमते गोलस्य तस्यापि किं पृष्ठे कंदुकजालसन्निभफलं गोलस्य तस्यापि किं मध्ये

वृष्टिघनफलं च विपुलां चेद्वेत्सि लीलावतीम् व्यासस्य वर्गे भनंदाग्निनिघ्ने सूक्ष्मं फलं पंचसहस्रभक्ते॥ रुद्राहते शक्रहृते ऽथवा स्यात्स्थूलं फलं

तद्व्यवहारयोग्यम्॥ घनीकृतव्यासदलं निजैकविंशांशयुग्गोलफलं घनं स्यात्...॥ ज्याव्यासयोगान्तरघातमूलं व्यासस्तदूनो दलितः शर

रः स्यात्। व्यासाच्छरोनाच्छरसंगुणाच्च मूलं द्विनिघ्नं भवतीह जीवा जीवार्द्धवर्गे शरभक्तयुक्ते व्यासप्रमाणं प्रवदंति वृत्ते॥ दशविस्तृतिवृत्तांत

र्यत्र ज्याषण्मिता सखे तत्रेषुं वद बाणाज्ज्यां ज्याबाणाभ्यां च विस्तृतिम्॥

१३९ शेषं २८ भाजकौ ४२ चतुर्दशापवर्तितौ जातं स्थूलं घनफलं १७९ २/३ अथ ज्याव्यासवाणेषु द्वयोरुद्दिष्टयोरितरज्ञानाय ज्येति उदाहरणं दशेति

ज्यार्द्धं व्यासः १० अनयोरेकत्र योगः १६ अपरत्रान्तरं ४ योगान्तरयोर्घातः ६४ अस्मान्मूलं ८ तेन व्यासः १० ऊनितः २ दलितः १ बाणो जातः यदि व्यास

बाणौ ज्ञातौ तदा व्यासः १० शरेण २ ऊनः ८ शरः २ गुणः अस्मान्मूलं ४ द्विघ्नं ८ ज्या जाता अथ ज्याबाणौ ज्ञातौ तदा जीवार्द्धं ३ वर्गे ९ शरेण २ भक्ते ९/२ युतं ... नः शरयोग युते १० व्यासो जातः॥

अथ वृत्तक्षेत्रे व्यासेन त्र्यस्रादिभुजज्ञानायार्द्धश्लोकमुदाहरति तत्र क्षेत्रे व्यासः २०० त्रिद्व्यङ्काग्निनभश्चन्द्रैर्गुणितः २०९८४६००० खखखाभ्रार्कैः
१२०००० भक्तः फलं १७३२ शेषं ६००० भाजकौ १२०००० वर्त्तस्य सांख्या ६००० पवर्त्तितौ २/२० जातं त्र्यस्रभुजमानं १७३२ २/२० तथा वृत्तव्यासः २००० त्रिबाणा
ष्टयुगाष्टभिर्गुणितः १६९७०६००० हरभक्तः फलं चतुरस्रभुजमानं १४१४ १२/२० व्यासः २००० वेदाग्निपंचखाश्वै २२/२० र्गुणितः १४७०६८००० हारभक्तः
११७५ २१/२० पंचास्रभुजमानं व्यासः २००० खाखाभ्राभ्ररसैर्गुणितः १२००००००० भाजकः ६/२० हृतः १००० षडस्रभुजमानं व्यासः २००० बाणेषुनखबाणैर्गुणि
तः १०४११०००० हरभक्तः ८६७ १०/२० सप्तास्रभुजमानं व्यासः २००० द्विद्विनन्देषुसागरैर्हतः ९१७८४०००० हरभक्तः ७६५ ४/२० अष्टास्रभुजमानं व्यासः कुरा
मदशवेदैर्गुणितः ८२०६२००० हारे १२/२० हरभक्तः नवास्रमानं ६८३ १०/२० एवमिष्टव्यासे ... न्याऽपि जीवाः सिध्यन्ति २/२० तास्तु गोले ज्योत्पत्तौ वक्ष्ये जी

त्रिद्व्यङ्काग्निनभश्चन्द्रैः १०३९२३ त्रिबाणाष्टयुगाष्टभिः ८४८५३ वेदाग्निबाणखाश्वैः ७०५३४ खखाभ्राभ्ररसैः ६०००० क्रमात् बाणेषुनखबाणै
श्च ५२०५५ द्विद्विनन्देषुसागरैः ४५९२२ कुरामदशवेदैश्च ४१०३१ वृत्तव्याससमाहते खखखाभ्रार्क १२०००० संभक्ते लभ्यन्ते क्रमशो भुजाः। वृ
त्तान्तस्त्र्यस्रपूर्वाणां नवास्रान्तं पृथक् पृथक्। ततस्त्रिदित यव्यासं यद्वृत्तं तस्य मध्यतः। तत्र त्र्यस्रादिकानां मे भुजान्वद पृथक् पृथक्। चापोननिघ्नपरिधिः
प्रथमाह्वयः स्यात् पञ्चाहतः परिधिवर्गचतुर्थभागः। आद्योनितेन खलु तेन भजेच्चतुर्घ्नव्यासाहतं प्रथममाप्तमिह ज्यका स्यात्॥ ॥

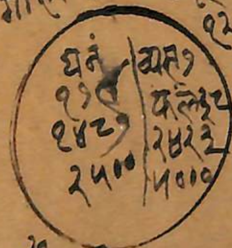
ज्यासाधनं गोलाध्याये वक्ष्यमाणं ज्यानिति क्षेत्रे पादितं अथ वा स्थूलजीवाज्ञानं लघुक्रियया तदिदं तु गोले वक्ष्यते। त्रस्यार्थः ज्यासाधनमाह चापोननेति
चापोनधनुर्यस्य ज्या कार्या तेन चापेनोनितः परिधिश्चापेनैव गुणितः प्रथमसंज्ञः स्यात्। परिधिवर्गस्य चतुर्थांशः पंचगुणितः प्रथमसंज्ञेन हीनः कार्यः
तेन चतुर्गुणव्यासगुणितं प्रथमाह्वयं विभज्य लब्धा ज्या स्यात्॥

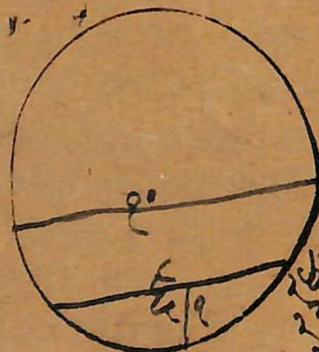
उदाहृते अष्टादशेति वृत्तेः परिधेः एकादि त्र्यादिगुणेन परिधेरष्टादशांशेन तुल्यं चापं यत्र। यत्र चविंशत्यधिकशतमितं १२० व्यासार्द्धं चत्वारिंशदधिकशत धर्पं २४० व्यासस्यार्थः॥ व्यासः २४० व्यासे भनंदाग्निहतेत्यादिना जातः परिधिः $\frac{७५३}{२२३०}$ किंचिदंतरमुपेक्ष्य कृतः परिधिः ७५४ अस्याष्टादशांशः ४१ $\frac{८}{९}$ व्यवहारार्थं स्थूलः ४२ अयमेव केगुणो ४२ धनुर्जातं परिधि ७५४ चापोनः (१२५०) ७१२ चापेनैव ४२ गुणितः २९९०४ जातः प्रथमाह्वयः परिधे ७५४
वर्गस्य ५६८५१६ चतुर्थभागः १४२१२९ अयं पंचगुणः ७१०६४५ आद्योन २९९०४ आनीतो ६८०७४१ भाजको जातः व्यासः २४० चतुर्घ्न ९६० अनेन
प्रथमो २९९०४ गुणितः २८७०७८४० भाजकेन ६८०७४१ भक्तो ४२ किंचिदंतरेण ज्या जाता॥ अथ परिध्यष्टादशांशो ४२ द्विगुणः ८४ चापं यदा तदा परिधि
७५४ चापोनः ६७० चापेन ८४ गुणितः ५६२८० प्रथमो जातः अनेन पूर्वानीतः पंचाहतः परिधिवर्गचतुर्थभागो ७१०६४५ हीनः ६५४३६५ हारो जातः
चतुर्घ्न व्यासहतः प्रथम ५४०२८८०० हर ६५४३६५ भक्तो $\frac{८२}{३७०२७०}$ जा ज्या॥ एवं परिध्यष्टादशांशेन त्र्यादिगुणेन ज्याः साध्याः अत्र च स्वखापं परिधे
रष्टादशांशेन परिधिं धनूंषि चापवल्ल्य ज्याः साध्या (६५४३६५) तेन तथापि ताएव भवंति परिधे ७५४ रष्टादशांशेन ४२ परिधि धनुषीमपवर्तितेपरिधिः

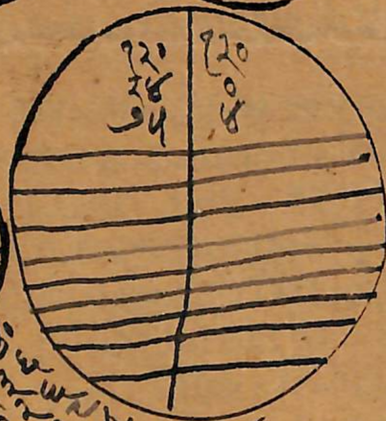
अष्टादशांशेन वृत्तेः समानेनैकादिनिघ्नेन च यत्र चापं पृथक्पृथक्तत्र वदाशु जीवां खार्कैर्मितं व्यासदलं च यत्र॥

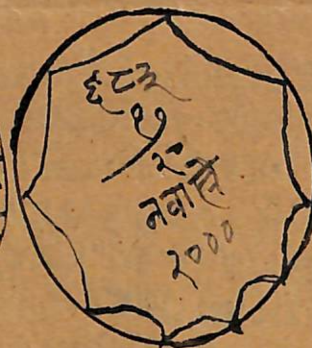
१८ धनुः परिधिः १८ चापो १ नः १७ चाप १ गुणः १७ प्रथमसंज्ञः परिधि १८ वर्गः ३२४ चतुर्थभागः ८१ पंचगुणः ४०५ प्रथमो १७ नः ३८८ जातो हरः प्रथमः १७
चतुर्घ्न व्यास ९६० गुणः १६३२० हरभक्तो लब्धा किंचिदंतरेण ज्या ४२ शेषभाजकौ $\frac{३५}{३८८}$ परिधिः ७५४ तस्याष्टादशांशो ४२ द्विगुणः ८४ चापं। परिधि चापौ
परिध्यष्टादशांशेनापवर्तितौ परिधिः १८ चापं २ परिधिः १८ चापो २ नः १६ चापेगुणः ३२ प्रथमो जातः परिधिवर्गचतुर्थभागः पंचहतः ४०५ प्रथमो
३२ नो जातो हरः ३७३ चतुर्हतव्यासगुणः प्रथमः ३०७२० हारभक्तः प्राप्ता ज्या ८२ शेषभाजकौ २३४ एवं त्र्यादिगुणानां धनुषां १।४।५।६।७।८।९। जाता
ज्याः १२०।१५४।१८४।२०४।२२६।२४०। एवमन्यास्मिन्नपि व्यासे उद्दिष्टे ज्यासाधनम्॥

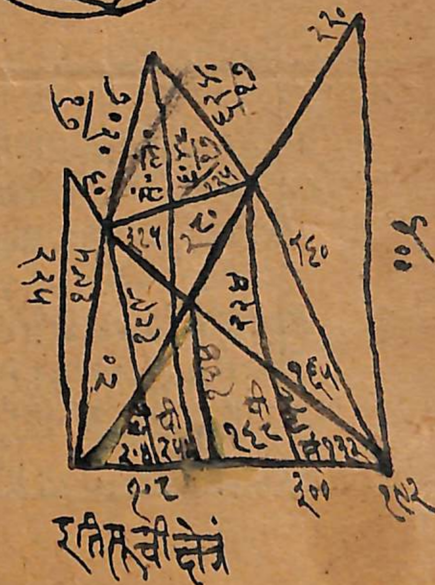

२०००
चतुरस्रे
२०००
पंचास्रे
२०००
१०००
षडस्रे
२०००
सप्तास्रे
२०००
अष्टास्रे
२०००

नवास्रे
२०००

इति सर्वो क्षेत्रं

परिधिवर्गोऽयं ज्या चतुर्थांशेन पंचभिश्च गुणितः चतुर्गुणव्यासयुतया ज्यया भाज्यः लब्धे

ली॰टी॰ अथ ज्यापरिधिभ्यां धनुरानयनमाह व्यासाब्धीति परिधिवर्गो ज्या चतुर्थांशेन पंचभिश्च गुणितः चतुर्गुणव्यासयुतया ज्यया भाज्यः लब्धे न होना त्परिधिवर्गस्य चतुर्थांशान्मूलं परिधिदलात्पातितं धनुर्भवेत उदाहरति विदिता इति गुणाः ज्याः विदिताः चापेनानिघ्नपरिधि

३६ नहोना त्परिधिवर्गस्य चतुर्थांशान्मूलं परिधिदलात्पातितं धनुर्भवेत उदाहरति विदिता इति गुणाः ज्याः विदिताः ४२।७२।९६।१०८।१२०।२०८।२२६।२३६।२४०। परिधिः ७५४

रिति सूत्रेण साधिताः धनुर्मितीः धनुः प्रमाणानि व्यासः पूर्वसाधिताः ज्याः ४२।७२।९६।१०८।१२०।१५४।२०८।२२६।२३६।२४०। परिधिः ७५४ अत्र पंचरूपगुणाः १२०१० अत्रोज्यया

स्याद्दशांशेन ४२ परिवर्तिता १८ परिधिः १८ वर्गः ३२४ ज्या ४२ चतुर्थांशेन २१ अंशोदृतिरिति गुणितः ६७४ अत्र मूलं ८ परिधिः १८ दलात् पात्या

४ व्यासः २४० ब्धि ४ घातः ९६० युतया १००२ भक्तः लब्धेन १७ परिधिवर्गः ३२४ चतुर्थभागः ८१ ऊनितः ६४ अत्र मूलं ८ परिधिः १८ दलात्

पातितं १ इदं १ परिधिभागाद्धांशेन ४२ गुणितं धनुर्जातं ४२ यदि ज्या ७२ परिधिः १८ वर्गः ३२४ ज्या ७२ चतुर्थभागः १८ नगुणितः ६६४८ स पंचगुणः

३३२१० अस्मिन् ज्यया ७२ व्यासाब्धिघातः ९६० युतया १०३२ भक्तः ३२ लब्धेन परिधिवर्गः ३२४ चतुर्थभागः ८१ ऊनितः ४९ अस्य मूलं ७ परिधिः १८ दलात्

पातितं २ इदं परिधि ७५४ अर्धपंचांशेन ४२ गुणितं ८४ धनुर्जातं एवमितरज्यानामपि धनुः कार्यम् ॥ परिधेरपवर्तिते विनापि यथा ॥ परिधिः ७५४

व्यासाब्धिघातयुतमौर्विकया विभक्तो जीवांघ्रिपंचगुणितः परिधेस्तु वर्गः ॥ लब्धोनितात्परिधिवर्गचतुर्थभागादाप्ते पदे वृत्तिदलात्पातिते धनुः

स्यात् ॥ विदितात्र इह ये गुणास्तेभ्यो वद तेषां धनुर्मितीः ॥ पदितोऽत्र इति गुणाः क्रियागमिन्नेगाणितिका त्तिने युक्तम् ॥

वर्गः ५६८५१६ ज्या ४२ चतुर्थभागेन २१ गुणितः ५९६९४२ ततः पंचगुणः २९८४७१० व्यासः २४० ब्धि ४ घातः ९६० युतज्यया १००२ भक्तः २९७८ अ

नेन परिधि ७५४ वर्गः ५६८५१६ चतुर्थांशः १४२१२९ ऊनितः ११२३५१ अस्य मूलं ३३५ शेषः ५७ परिधि ७५४ दलात् ३७७ पातितं धनुर्जातं ४२ धनुरानके

पीतेन फलेन युक्तया कार्यम् तथाहि व्यासपरिधिभ्यां च तदेतं प्रमाणं यदि परिधिमानेनेदं फलं तदा धनुर्मानेन किमिति त्रैराशिकेन फ

लं साध्यं तत्र स्थूलं ततो ज्यां भूमिं प्रकल्प्य व्यासदलं भुजौ प्रकल्प्य त्रिभुजे भुजयोर्योगः इत्यादिना फलमानीय तेन पूर्वानीतं धनुःफल

मानीतं स्पष्टफलं स्यादिति इति परशुरामकृतौ लीलावतीविवरणे क्षेत्रव्यवहारः संपूर्णम् ॥ ३६

अथ खातव्यवहारः गणयित्वेति यत्रविस्तारो मध्यान्तयोर्वा स्थानेषु स्थानानामैक्येन विस्तारसंख्या नां योगं भजेत् लब्धं सममितिः स्यात्
एवं दैर्घ्यवेधयोरपि। वेधः खातगंभीरता उक्तेन क्षेत्रफलसाधनेनानीतं क्षेत्रफलं वेधेन गुणनीयं फलं खातस्य घनहस्तसंज्ञा फलं
त्रिघातात्मकत्वात् घनस्यापि समत्रिघातरूपत्वात् उदाहरणं भुजेति भुजसाम्ये सर्वत्रैकैव मितिरिति भुजवक्रत्वात् भुक्तं यस्य खातस्य दैर्घ्यं क्वचि
द्दशहस्तं क्वचिदेकादश क्वचिद्द्वादश हस्तं न्यासः

७	५५	३
५	११	५
६	१०	३

दैर्घ्यं १०।११।१२ विस्तारः ६।५।७ वेधः २।४।३ दैर्घ्ययुतिः ३३ त्रयं स्थानकं ३ मि
त्या भाज्यः ११ जाता कोटिः विस्तृतिः ६।५।७ योगः १८ स्थानैः ३ भक्तः ६ भुजो जातः वेधः २।४।३ योगः ९ स्थानैः ३ भक्तः ३ वेधो जातः एवं
जाता सममितिः भुजकोटयोर्घातः ६६ क्षेत्रफलं करणीवेध स्येन त्र्यस्रतुल्य करणीति हस्ति इत्यादिनादेशमानेयं तत् क्षेत्रफलं ६६ वेधेन

गणयित्वा विस्तारं बहुषु स्थानेषु तद्युतिर्भाज्या स्थानकमित्या सममितिरेवं दैर्घ्ये च वेधे च क्षेत्रफलं वेधगुणं खाते घनहस्त
संख्यं स्यात्। भुजवक्रतया दैर्घ्यं दशेशार्ककरैर्मितं। त्रिषु स्थानेषु षट्पंच सप्त हस्ता च विस्तृतिः। यस्य खातस्य वेधोपि द्विचतुस्त्रिमि
तः सखे। तत्र खाते कियंतः स्युर्घनहस्ताः प्रचक्ष्व मे। मुखजतलजतद्युतिज क्षेत्रफलैक्यं हृतं षड्भिः क्षेत्रफलं सममेवं वेधगुणे
तद्घनफलं स्पष्टम्॥७॥

३ गुणितं १९८ जाता घनसंख्या अथ कूपादिफलं सूचीकूपखातफलं चाह मुखजेति समखातफलत्र्यंशः सूचीखाते फलं
भवति। कूपादिमुखाजातं क्षेत्रफलं तथा तलाजातं मुखतलयोर्योगाज्जातं तेषां फलानामैक्यं षड्भिर्भक्तं मुखतलयोः
समं क्षेत्रफलं स्यात्॥८॥

ली॰ टी॰ उदाहरणे मुखे शते यस्या वाप्या मुखे दशहस्तविस्तारो द्वादशहस्तदैर्घ्यं तले षट्पंचहस्तविस्तारः षड्हस्तं दैर्घ्यं सप्तहस्तगांभीर्यं॰ [१२ / ७ / १२] १०६

३९ दमायतं तुल्यकर्णिते त्र तत्रायामः १२ विस्तारो १० भुजकोटी तयोर्घातः १२० मुखजं फलं तलस्य भुजकोट्योर्घातः ३० तलजं मुखतलं दै॰ घ्यो

योः १२।६ योगः १८ तथा विस्तारयोः १०।५ योगः १५ योगयोः १८।१५ घातः २७० तद्योगजं फलं एषां तावैक्यं ४२० षड्भिर्भक्तं ७० वेधेन ७ गुणि

तं ४९० जातं वापीगर्भघनफलं अथ समखातफलसूचीखातफलयोरुदाहरणं भूयमस्ता खातेति [१२ / ९ / १२] १२ द्वादशद्वादशाकराश्चत्वारो भुजा

नवकरो वेधः समकर्णत्वाद्भुजकोट्योर्घातः १४४ क्षेत्रफलं इदं वेधेन ९ हतं जातं समखातघनहस्ताः १२९६ एषां त्र्यंशः ४३२ सूच्या

कारखातफलं यदि खातो वर्तुलो दशहस्तव्यासो वेधे पंचहस्तस्तदा व्यासः १० भनंदाग्निहते ३९२७० खबाणसूर्यैर्भक्ते ३९२७ / १२५०० दशापवर्तिते ३९२७ / १२५०

जातः परिधिः अनेन व्यासः १० पादे ५ गुणितः पंचापवर्तितः क्षेत्रफलं ३९२७ / ५० जातं क्षेत्रफलं इदं वेधे ५ गुणितं १९६३५ / ५० पंचापवर्तितं जातं समखातं ३९२७ / १०

मुखे दशद्वादशहस्ततुल्यं विस्तारदैर्घ्यं च तले तदर्द्धं ॥ यस्याः सखे सप्तकरश्च वेधः खातस्य संख्या वद तत्र वाप्याः ॥ खाते यस्मिन् समक

रतुल्यचतुर्भुजे चाकिं स्यात्फलं नवमितः खलु यत्र वेधः । वृत्ते तथैव दशविस्तृतिपंचवेधे सूचीफलं वद तयोश्च पृथक्पृथङ् मे ॥

फलं सूक्ष्मपरिधिसाधितत्वात्सूक्ष्मं विषमखातफलं तु मुखज तलजेत्यादिना स्यात् ३९२७ / ५० त्रिभक्तं ३९२७ / १५० त्रिभिरपवर्तितं १३०९ / ५० सूची

फलं सूक्ष्मं यदि स्थूलफलं ज्ञातव्यं तदा व्यासः १० द्वाविंशतिगुणः २२० सप्तभक्तः जातः परिधिः स्थूलः २२० / ७ अनेन व्यासः १० पादे ५ गु

णितः ११०० / १४ क्षेत्रफलं इदं वेधगुणितं ५५०० / १४ द्व्यपवर्तितं २७५० / ७ जातं खातफलं स्थूलं इदं त्रिभक्तं २७५० / २१ सूचीफलं जातम् ॥ इति खात

व्यवहारः ॥ ८ ॥

३९

अथ चितिव्यवहारः उच्छ्रयेणेति। चितेर्यच्चतुरस्रादि क्षेत्रं तस्य पूर्वोक्तफलसाधनेनानीतं यच्चितेरुच्छ्रयेण गुणितं घनफलं स्यात् एवमिष्टका
घनफलं साध्यं। ततः इष्टकाघनेन भक्ते चितिघने इष्टकासंख्या भवति इष्टकोच्छ्रयेण चितेरुच्छ्रये भक्ते स्तरसंख्या स्यात् एवं दृषदाम
पि घनो दृषत्संख्या स्तराश्च साध्याः इष्टकाघनफलमुदाहरति अष्टादशेति अत्र दैर्घ्यं १८ विस्तारयोः १२ वेधः २१ [illegible] क्षेत्रफलं उच्छ्रये
ण च गुणितं ६४८। इमानीष्टकाघनांगुलानि। एतानि घनहस्तकरणार्थं हस्तांगुलैर्नां २४ घनेन १३८२४ भक्तानि ६४८/१३८२४ [illegible]
तद्धयेनाप्त [illegible] जातमिष्टकाघनहस्तमानं अथ चितिफले इष्टकासंख्यास्तरानुदाहरति यदि स्युरिति [illegible] दैर्घ्यं ८ विस्तार ५
योर्घातः ४० क्षेत्रफलं इदमुच्छ्रयेण ३ गुणितं १२० चितिघनहस्तमानं एतदिष्टकाघनेन ३/६४ भाजयन्तु छेदं प्रविपर्यस्य १२०/१ ६४/३ जातानि

उच्छ्रयेण गुणितं चितेरपि क्षेत्रसम्भवफलं घनं भवेत्। इष्टकाघनहृते घने चितेरिष्टकापरिमितिश्च लभ्यते॥ इष्टकोच्छ्रयहृदुच्छ्र
तिश्चितेः स्युः स्तराश्च दृषदां चितेरपि॥ अष्टादशांगुलं दैर्घ्यं विस्तारो द्वादशांगुलः। उच्छ्रितिस्त्र्यंगुला यासामिष्टकास्ताश्चि
तौ किल। यद्विस्तृतिः पंचकराष्टहस्तं दैर्घ्यं च यस्यां त्रिकरोच्छ्रितिश्च। तस्यां चितौ किं फलमिष्टकानां संख्या च का ब्रूहि कति
स्तराश्च ॥३॥

७६८० छेदवधेन ३ भक्ता २५६० इष्टकासंख्या जाता चितेरुच्छ्रयो हस्तात्मकः ३ हस्त्यांगुलानि ७२ इष्टकोच्छ्रयाङ्गुलैः ३ भक्तानि
२४ स्तरसंख्या जाता पाषाणचयेऽप्ययं विधिः इति चितिव्यवहारः॥ ९ ॥ म ९॥ म॥ ९म। ९॥म॥ ॥९ ।

लो॰ टी॰ अथ क्रकचव्यवहारः करपत्रगणितं रथोंडेति अग्रमूलस्थयोर्ये पिंडस्थौल्ये तयोरैक्यस्यार्धं गुलात्मकं दलं काष्ठदैर्घ्यमानेन गुणित
३८ तं छिन्त्यादिकाष्ठस्फोटनसंख्यया गुणितं। षट्स्वरेषुभि ५७६ हृतं हस्तात्मकं क्रकचगणितं स्यात् उदाहरणमाह मूलेनेति मूला
ग्रयोः पिंडांगुलानि २०।१६। तद्योगस्यार्धं १८ दैर्घ्य १०० गुणं १८०० एतद्दारुदारणमार्गैः ४ गुणितं ७२०० षट्स्वरेषुभि ५७६ हृतं
७२०० / ५७६ अथवा ... ग्रीत्वधिकप्रातद्धये नार २० यववर्तिर्हस्ता जाता क्रकचस्फोटने हस्तसंख्या यदि दैर्घ्यं विषमं तदा गणयित्वा विस्तार
मिति खातव्यवहारोक्तसूत्रेण समीकृत्य क्रकचगणितं तथापि पिंडवैषम्ये गणितमाह छिद्यते इति यदि काष्ठं तिर्यक्स्फोटये
न्तदा पूर्ववत् पिंडविस्तारवधस्य फलं साध्यं इष्टकाचित्यादिकर्मकारस्य संप्रतिपत्त्या समस्या इष्टकाचितीति खातक्राकचकर्मणोऽय

पिंडयोगदलमग्रमूलयोर्दैर्घ्यसंगुणितमंगुलात्मकं दारुदारणपथैः समाहतं षट्स्वरेषु ५७६ विहृतं करात्मकं॥ मूलेनखां
गुलमितोऽथ नृपांगुलोऽग्रे पिंड॥ शतांगुलमितं किल यत्र दैर्घ्यं। तद्दारुदारणपथेषु चतुर्षु किं स्याद्धस्तात्मकं वद सखे गणितं
द्रुतं मे। छिद्यते तु यदि तिर्यगुक्तवत्पिंडविस्तृतिहतेः फलं तदा। इष्टकाचितिदृषच्चितिखातक्राकचव्यवहृतौ खलु मौल्यम्। कर्म
कारजनसंप्रतिपत्त्या तन्मृदुत्वकठिनत्ववशेन। यद्विस्तृतिर्द्वित्रिमितांगुलानि पिंडस्तथा षोडश यत्र काष्ठे। छेदेषु तिर्यग्न
वसु प्रचक्ष्व किं स्यात्फलं तत्र करात्मकं मे॥

मौल्यं कल्पितं तत्तदादिवैषम्ये क्रकचकर्मणोः स्यात्। खातादिनां मृदुत्वकठिनत्वाभ्यां मौल्यकल्पनं। मृदुत्वेऽल्पं कठिनत्वेऽधिकं मूल्य
मित्यर्थः। उदाहरति यद्विस्तृतिरिति न्यासः। वि ३२ पिं १६ विस्तारः ३२ पिंड १६ गु ५१२ क्षेत्रफलमंगुलात्मकं॥ एतद्दारुदारण
पथैः ९ समाहतं ४६०८ षट्स्वरेषुभि ५७६ हृते ८ करपत्रदारणे हस्तसंख्या जाताः॥ इति क्रकचव्यवहारः॥ ॥ ॥ ॥

अथ धान्यादिराशीगणितमाह अनणुष्वित्ते स्थूलेष्वणुत्वादिषु परिधिनवमांशोवेधः परिधिषष्ठांशवर्गो वेधेन गुणानो घ
नहस्ताः ख्वारीभागधमाध्यमाने न खार्यः स्युः । एतावत्त्ववारी प्रमितो धान्यराशिरित्यर्थः ॥ अथ धान्यादेश यावत्ता धानेन घ
नहस्तमात्रं पूर्णं स्यात्तावद्द्रव्यं घनहस्तेनोच्यते उदाहरणमाह समभुविद्वृति विषमभुविगाणितासंभवात् स्थूलधान्यः स्थूलानि
धान्यानि यानि तेन राश्रौ परिधिहस्तषष्टिः ६० तत्रोक्तधान्यानां कति खार्यः तावद् " न्यासः परिधिः ६० यदि स्थूलधान्यराशिस्तदा परि
धिः ६० षष्ठांशो वेधः ६ ॥ परिधिः ६० षष्ठांशः १० वर्गः १०० वेधे ६ गुणितः ६०० जातामागधखार्यः । यद्यणुधाराशीस्तदा परिधिः ६०
एकादशांशो ६०/११ वेधः । परिधिषष्ठांश १० वर्गः १०० वेधेन ६०/११ हतः ६०००/११ तावत्खार्यः ॥ अथ शूकिधान्यराशौ परिधिः ६० तन्नवांशो ६०/९ वेधः
त्रिभिरपवर्ति तेन २०/३ परिधिषष्ठांशवर्गः वर्गः १०० वेध २०/३ गुणः २०००/३ जाताः शूकिधान्यखार्यः अथ विशेषमाह दीति भित्तिअन्तर्वाह्यको

अणेषु दशपमांशेषांशैर्भेकादशांशाः परिधिनवमभागशूकिधान्येषु वेधः । भवति परिधिषष्ठे वर्गिते वेधनिघ्ने घनगणितकराः स्युर्मागधास्तास्त्वखार्यः ॥ समभुविकिलराशियः स्थितः स्थूलधान्यः परिधिपरिमितिर्भोहस्तषष्टिप्रदीया प्रवद गणक खार्यः केमिताः संति तस्मिन्नथपृथगणुधान्ये शूकिधान्ये [illegible] शीघ्रं ॥ द्विवेदस त्रिभागेकनिघ्नानु परिधेः फलं ॥ भित्त्यन्तर्बाह्य कोणस्थे राशेः स्वगुणभाजि तें । परिधिर्भित्तिलग्नस्य राशेः त्रिंशत्करः दीलं ॥ अंतःकोणस्थितस्यापि तीर्थतुल्यकराः सखे बाह्यकोणस्थितस्यापि पंचघ्ननवषष्ट सम
तः तेषामाचक्ष्वमे तूर्णं घनहस्तान्पृथक्पृथक् ॥

तोश्चतल्लग्नराश्रेः । तत्रभित्तिलग्नराश्रेः परिधिर्द्विगुणः कार्यः अंतःकोणस्थस्य चतुर्गुणः बाह्यकोणलग्नस्य त्रिभागयुक्तैकगुणः त
था गुणानेकृते जातपरिधिभिः पूर्ववद्घनहस्तात्मकं फलं साध्यं । तत्फलं स्वस्वगुणेकैः द्विवेदसत्रिभागैकैर्भक्तं तत्तद्राशेः फलं उदा
हरणमाह परिधिरितिन्यासः ३०।१५।४५ भित्तिलग्नराश्रेः परिधिः ३० द्विगुणः ६० अयं परिधिर्जातः स्थूलधान्यत्वात्तदा परिधिः ६० षष्ठांशो
१० वेधस्तत्र परिधिषष्ठांशः १० वर्गः १०० गुणितः ६०० स्वभाकेन २ भक्तः ३०० जाता घनहस्ताः एवं तत्तत्राशौ वेधः ६०/१२ फलं ६००/२५ हा २ र भक्तं ३००/११
घनहस्ताः एवं शूकिधान्यराशौ घनहस्ताः १०००० / २

स्थयसांप्रा१० वर्गो १०० वेध गुणाः ६०० भाजकेन चतुष्केन भक्तो १५० जातं स्थूलधान्य
ली॰ टी॰ अथ यातः कोणलग्नराशौ तदा परिधिः १५ चतुर्गुणो ६० स्थयसांप्रा १० वर्गो १०० वेध गुणाः ६०० भाजकेन चतुष्केन भक्तो १५० जातं स्थूलधान्य फलं ५२ अथवा द्वयकोणलग्नराशौ तदा परिधिः ४५ तत्त्रिभागेकः ६ गुणाः
घनहस्तफलं तथा सूक्ष्मधान्यराशौ फलं २५०० अन्नकधान्यराशौ फलं ५२० अथवा द्विकोणलग्नराशौ तदापरिधिः ४५ तत्त्रिभागे ६ गुणाः
१२० छेदा ३ घ्ने ३६० परिधिर्जातः पूर्ववत्फलं ६० स्वगुणके न४ भाजयितुं छेदांशविपर्यये ६ १६०० शादाति १२०० छेदवधे न४५ भक्ताः ४५० जा
३९
ताः स्थूलधान्यघनहस्ताः॥ सूक्ष्मधान्यराशौ फलं ५ स्वभाजकेन ५ पूर्ववद्भक्ते १५ धनफलं तथा स्थूलधान्यराशौघनहस्ताः ५००
इति राशीव्यवहारः अथ छायागणितमाह छाययोरिति इष्टछाययोरंतरस्य वर्गः कार्यः तथा तच्छाययोर्यौ कर्णौ तयोरंतरस्य वर्गः
मः कार्यः तयोर्वर्गयोरंतरेण रसाद्रीषवो ५७६ भक्ता लब्धस्यैकयुतस्य मूलेन कर्णांतरं गुणितं [illegible] द्विधास्थाप्यं एकत्रभांतरे
ण छायांतरेणोनमपरत्रयुतं तयोर्दले छाये स्यातां मूलेनयच्च कर्णांतरं गुणितं तच्च यदि छायांतरं गुणाये तदा द्विधास्थाप्यं कर्णांतरे
नयोर्वर्गविश्लेषभक्ता रसाद्रीषवः॥ सैकलब्धेः पदघ्नं तु कर्णांतरं भांतरेणोनयुक्तं दलेस्तः प्रभेनन्द
छाययोः कर्णयोरंतरे [illegible] ये तयोर्वर्गविश्लेषभक्ता रसाद्रीषवः॥ सैकलब्धेः पदघ्नं तु कर्णांतरं भांतरेणोनयुक्तं दलेस्तः प्रभे नन्द
चन्द्रैर्मिते छाययोरंतरं कर्णयोरंतरं विश्वतुल्यं ययोः॥ ते प्रभे वक्ति यो युक्तिमान्वेत्यसौ व्यक्तमव्यक्तयुक्तं हि मन्ये ऽखिलम्॥॥

ऋणोनयुतं दलितं कर्णोभवतः व्यक्तं पाटीगणितं अव्यक्तं वीजगणितं छायांतरं १९ कर्णांतरं १३ छायांतरवर्गः ३६१ कर्णांतर १३ वर्गः
१६९ तयोर्विश्लेषः १९२ अनेन रसाद्रीषवो ५७६ भक्ताः लब्धं ३ लब्धं ४ अस्य मूलं २ अनेन कर्णांतरं १३ गुणितं २६ द्विस्थं एकत्र छाया
तरेणा १९ ऊनं अपरत्र युतं च ७ । ४५ तदर्द्धे ३ । ४५ जाते छाययोर्मानि कर्णसाधनाय पूर्वानीते मूले नरछायांतरं १९ गुणितं ३८ द्विस्थ
मेकत्रोनमपरत्रयुतं २५ ॥ ५७ तदर्द्धितं कर्णौ जातौ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
३९

अथ शंकुच्छायाभ्यां साध्य पाते शंकुरिति दीपतलशंकुतलयोरंतरेण शंकुर्गुणनीयः॥ नरः शंकूनेन रहितया दीपशिखयोच्चं तेन भाज्य छाया स्यात् उदाहरणमाह शंकुप्रदेशेति न्यासः [२।३।१२] दीपोच्छ्रयः २ अत्र नरभूः ३ शंकुदीपयोर्गुणं ३ हृतः भितः २ तेन भू
गुणिता ३ दीपोच्चं ७ ८ शंकुहीनं ३ तेन भाज्यितं ३।२ छेदांशयोर्विपर्यासे ३।३ प्राप्ता छाया २ ६ पवर्धेन ६ भाज्य ३ त्रिभिरपवर्तिते जातम्
हस्तमिता छाया ३ अथ छायाशंकुदीपतलांतरभ्यां दीपशिखोच्च्यमाह छायेति शंकुतलयोरंतरेण गुणिते ६ शंकौ छायाभक्ते शंकुप्र
माणयुक्ते दीपशिखोच्च्यं स्यात् उदाहरणं प्रदीपेति न्यासः शंकु १२ शंकुदीपतलांतरांगुलानि ९२ तैर्हतः ८८४ छायांगुलैर्भक्ते ५४
शंकु १२ युतः ६६ जातानि दीपोच्चांगुलानि चतुर्विंशतिभक्तानि ३ हस्ता अथ छायादीपोच्चाभ्यां शंकुदीपतलांतरमाह विशंक्विति पूर्वोक्त
मेव दीपोच्चं ३ सवर्णितं ७ शंकुना २ सवर्णितेन ७ हीनं ७ द्विकेनापवर्तितं छायया त्रिभागहीनहस्तमितया ३ गुणितं ७२ विद्धि
शंकुः प्रदीपतलशंकुतलांतरघ्नश्छाया भवेद्विनरदीपशिखौच्च्यभक्तः शंकुप्रदीपांतरभूस्त्रिहस्ता दीपोच्छ्रितिः सार्धकरत्रया चेत् शं
कोस्तदार्कांगुलसंमितस्य तस्य प्रभा स्यात् कियती वदाशु। छायाहते तु नरदीपतलांतरघ्ने शंकौ भवेन्नरयुते खलु दीपकौच्च्यम्॥ प्रदीप
शंकुंतरभूस्त्रिहस्ता छायांगुलैः षोडशभिः समा चेत् दीपोच्छ्रितिः स्यात्कियती तदाख्यः प्रदीपशंकंतरभूश्च तावत्। विशंकुदीपोच्छ्रयसं
गुणा भा शंकूद्धृता दीपनरांतरं स्यात्॥ छायाग्रयोरंतरसंगुणा भा छायाप्रमाणांतरहृद्भवेद्भूः। भूः शंकुघातः प्रभया विभक्तः प्रजायते दीप
शिखौच्च्यमेवं त्रैराशिकेनैव यदेतदुक्तं व्याप्तं स्वभेदैर्हरिणेव विश्वम्॥
वर्तितं ३ शंकुनोद्धरणाय छेदांशविपर्यये ३।३ प्राप्ता तिः ६ छेदवधेन रभक्ता ३ जाताः शंकुदीपांतरहस्ताः क्रमेणास्यान ६ येद्ध तस्य शंको
छायाग्रयोर्यज्जातं तयोश्छायाग्रयोरंतरेण छाययोः प्रमाणयोरग्गुणनीये छायाप्रमाणयोरंतरेण भाज्ये लब्धे दीपतलच्छायाग्रावधि भूमा

४०. उदाहरणं शंकोरिति द्वादशांगुलस्य शंकोरेकत्रांशांगुलां छायां दृष्टा॥ तस्मात्स्थानाद्धस्तमिते देशे यत्नस्य तस्यैव शंकोश्छायाद्वादशांगुला
दृष्टा तदा दीपोच्छ्रयमंतरं च वद न्यासः १२।१२ पूर्वशंकुन्यासस्थानाद्धस्तद्वयेन्यस्तोन्यः शंकुरिति हस्तद्वयांगुलानि ४८ द्वितीयछा
यांगुल १२ युतानि ६० प्रथमछायांगुलोनितानि ५२ जातं छाययोरंतरं अनेनाद्यछाया ८ गुणीता ४१६ छायाप्रमाणांतरेण ४
भक्ता १०४ जातं दीपतला प्रथमछायापर्यंतं भूमानं तथान्याछाया १२ अंतरेण ५२ गुणिता ६२४ छायांतरेण ४ भक्ता १५६ जातादीपतला
त् द्वितीयछायाग्राबधि भूमिः॥ प्रथमभूमी १०४ शंकु १२ तयोर्घातः १२४८ प्रथमछाया ८ भक्तः १५६ जातानि दीपोच्चांगुलानि तथा भूः १५६ शं
कु १२ तद्धातः १८७२ द्वितीयछाया १२ भक्तः १५६ दीपोच्चं तदेव स्यात्॥ एतत्र्विंशतिभक्तं ६½ जाता हस्ताः॥ इदं त्रैराशिकेनैव सिध्यति तत्र छायाव्यवहारे त्रै
राशिकं यथा यदि छायया ५२ अंतरेण ४ चतुरंगुलेन छायामध्यांतरं ५२ भूर्दीपं च वा यानमितालब्धा तदा प्रथमछायया यांगुलका किमिति तत्रैव छ
शंकोर्भार्कामितांगुलस्य समुनेत्रे दृष्टा किलाष्टांगुला छायाग्रप्रमिते करद्वयमिते न्यस्तस्य देशे पुनः तस्यैवार्कमितांगुला यदि
तदा शंकुप्रदीपांतरं दीपोच्चं च कीदृग्व्यवहृतिं छायाभिधां वेत्सि चेत्॥ यत्किंचिद्गुणभागहारविधिना बीजेत्र गण्यते तत्रैराशिक
कमेव निर्मलधियामेवागम्यं विदां॥ एतदद्यदृहुधास्मदादिजडधीधीवृद्धिबुद्ध्या बुधैस्तद्भेदान्सुगमान्विधाय रचितं प्राज्ञैः प्रकीर्णादि
छायाग्रफलेन पर गुणिता ४१६ प्रमाण ४ भक्ता १०४ जाता दीपोच्छ्रयांतरभूः॥ एवं द्वितीयछायया १२ अग्रपर्यंत भूः १५६ अथ दीपोच्छ्रयज्ञा
नाय त्रैराशिकं यदि छायात्मकभुजेन ८ शंकुः कोटिस्तदा भूतुल्येन १०४ भुजेन का कोटिरिति शंकुना १२ भूमानेन १०४ गुणिते १२४८ छाया ८
भक्ते लब्धानि दीपोच्चांगुलानि १५६ तथा द्वितीयछायया भूमानेन १५६ शंकुगुणे १८७२ छाया १२ भक्ते १५६ दीपोच्चं तदेव॥ एवं पंचराशि
केन त्रैराशिकद्वयेन सप्तराशिकेन च त्रयेण सिद्धं स्यात् तद्यथा। यदि कोमासे न शतस्य पंचकलांतरं तदाष्टवर्षे विंशतेः किमिति पंचराशि
कं यदि मासे पंचकलांतरं तदा विंशतेः किमित्येकं॥ द्वितीयं तु यदि विंशतेर्मासे ४½ तदाष्टवर्षे किमिति त्रैराशिकद्वयेन पंचराशिकफलं सिद्धं ४०.

यथा भगवता भक्तजनमनःक्लेशापहरणानि खिलजगज्जननैकबीजेन सकलगिरिसरित्सागरनगरनगरादिभिः स्वभेदैरिदं जगद्व्याप्तं तथैव
मार्गवृत्तं गणितं जातं त्रैराशिकेन व्याप्तं॥ यद्येवं तद्बहुभिर्वृद्धैः किमुक्तमित्याशंक्याह। यदिदिति बहुभिः श्रीधराद्याचार्यैर्बहुप्रकारं गणितं किमि
तिप्राक्तं त्रैराशिकमेव कुतो नोक्तं॥ तत्र जडबुद्धिवृद्ध्यै त्रैराशिकभेदा एवस[illegible]: प्राज्ञैः रचिता इत्यर्थः॥ इति परमसुखरामकृते लीलावतीवि
वरणे क्षेत्रव्यवहारः॥ अथ कुट्टके करणसूत्रं भाज्य इति कुट्टकं नाम भाज्यहारक्षेपाणां तन्नु कुरुत॥ लिख्यते ऋणधनं वा क्रियते योऽङ्कः स क्षेप
कः कुट्टकार्थं भाज्यहारौ छिन्नौ भवतः क्षेपाणां छिन्नः स्यात्तद्दुष्टमुद्दिष्टं न सम्यगुदाहृतमित्यर्थः। अपवर्तनप्रकारमाह परस्परमिति क्षेरेण
भाज्यो हरस्तयोः भाज्यशेषेण हरो भाज्यः हरशेषेण भाज्यस्य शेषो भाज्यः एवं परस्परं भाजितयोर्यः शेषः सोऽपवर्तनाङ्कस्तेषां भाज्यहरयोः त
वं लब्धेनापवर्तनाङ्केन भाजितौ भाज्यहारौ दृढसंज्ञकौ भवतः॥ अथ त्रिभिर्वृन्दैः कुट्टकं साधयन्ति मिथ्या इति तौ दृढभाज्यहारौ परस्परं मृदुभो

भाज्यो हारः क्षेपकश्चापवर्त्यः केनाप्यादौ संभवे कुट्टकार्थं॥ येन छिन्नौ भाज्यहारौ न तेन क्षेपश्चैतद्दुष्टमुद्दिष्टमेव॥ परस्परं भाजितयोर्ययो
यो २ र्यः शेषस्तयोः स्यादपवर्तनं सः॥ तेनापवर्तेन विभाजितौ यौ तौ भाज्यहारौ दृढसंज्ञकौ स्तः॥ मिथो भजेत्तौ दृढभाज्यहारौ यावद्विभाज्ये भवतीह
रूपं॥ फलान्यधोधस्तदधो निवेश्यः क्षेपस्ततः शून्यमुपान्तिमेन॥ स्वोर्ध्वे हतेऽन्त्येन युते तदन्त्यं त्यजेन्मुहुः स्यादिति राशियुग्मं॥ ऊर्ध्वो विभाज्ये
न दृढेन तष्टः फलं गुणः स्यादधरो हरेण॥ एवं तदैवात्र यदा समास्ताः स्युर्लब्धयश्चेद्विषमास्तदानीम्॥ यथागतौ लब्धिगुणौ विशोध्यौ स्वत
क्षणाच्छेषमितौ तु तौ स्तः॥ ॥

ज्यो यावद्भाज्यशेषो रूपे स्यात् लब्धं लब्धं फलमधोधः स्थाप्यं तेषां फलानामधः क्षेपः क्षेपाधः शून्यं स्थाप्यं॥ ततउपान्त्येन मदुपरिस्थोऽङ्को
हार २ गुणनीयः अन्त्योऽङ्को योज्यः॥ एवं च कृते ऊर्ध्वाङ्कद्वयमुपरि स्यात् एवं तयोरपवर्त्य ऊर्ध्वराशिः स च दृढभाज्येन तष्टस्तत् कृतः शेषं त
इति यावत् शेषं लब्धिसंज्ञं स्यात्॥ यश्चाधोराशिः स च दृढहरेण शेषो गुणकः स्यात् एवं लब्धिगुणसाधनं तदा स्याद्यदा परस्परं भाजने
तयो दृढभाज्यहारयोर्लब्धयः समा द्विचतुःषट्प्रभृतयः स्युः यदि विषमास्तदोक्तप्रकारेणानीतौ लब्धिगुणौ

ली॰ टी॰ उदाहरणं एकेति एकविंशत्यायुक्तं शतद्वयं येन गुणितं केन गुणितं पञ्चाशत्पंचषष्ठियुक्तं ततः पंचोनशतद्वयभक्तं गतः शेषं स्यात् तं गुणं

४२ वदन्यासः भा२२१ हा १९५ क्षे६५ हरेण १९५ भाज्ये २२१ भक्ते १ शेषे २६ हरे १९५ हृते ७ शेषः १३ अयं भाज्यभाजकयोरपवर्त्तनांकः १३ अनेन १३

भाज्य २२१ हारै १९५ क्षेप ६५ एषामपवर्त्तनाज्जाता दृढाः भा१७ हा१५ क्षे५ ततो दृढेन हरेण १५ दृढभाज्ये १७ भक्ते लब्धं १ शेषे २ हरे १५ भक्ते ल

ब्धं ७ शेषो रूपं १ फलान्यधोधः स्थितानि तदधः क्षेपस्ततः शून्यमिति जाता वल्ली १ ७ ५ ० अत्रान्त्यं शून्यं ० उपान्त्येन ५ स्वोर्द्धे ७ गुणिते ३५ अन्त्येन ०

युते ३५ अन्त्यमन्त्यं त्यजेदिति वल्ली १ ३५ ५ पुनरुपान्तिमेन ३५ स्वोर्द्धे १ रूपे हते ३५ अन्त्ये ५ न युते ४० त्यजेदिति जातं राशिद्वयं ४० ३५ अत्रो

र्ध्वराशिः ४० दृढभाज्यशेषेण १७ तष्टौ तलवधिर्जातः ६ अधः स्थितोंकः ३५ हरेण १५ तष्टो जातो गुणः ५ अनेन भाज्ये २२१ गुणिते ११०५ क्षेपं च

षष्ठि ६५ युते ११७० हारः १९५ भक्ते फलं ६ भाज्योनितः शेषः॥ यद्वा अपवर्त्तितो भाज्यः १७ गुणेन ५ हतः ८५ क्षेप ५ युतः ९० हार १५ हृतः ६॥

एकविंशतियुतं शतद्वयं यद्गुणं गणक पंचषष्ठियुक्। पंचवर्जितशतद्वयोद्धृतं शुद्धिमेति गुणकं वदाशु तत्॥ भवति कुट्टविधेर्युतिभाज्य

योः समपवर्तितयोरपि वा गुणः॥ भवति यो युतिभाजकयोः पुनः स च भवेदपवर्तनसंगुणः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

भाज्यः शुद्धिं गतः यादि फले गुणे वा ऽस्य गुणं त्वतद्दलं योऽज्पत्ते तच्चापि गुणस्सिद्धः॥ यथा फलगुणयोस्तदोहा १७। ५। ३ अनेनापरूपेन ५ गु

णिते फलं ६ गुणः ५ युते २३। २०। जातो क्रमेण फलगुणौ अनेनन २० भाज्ये २२१ गुणिते ४४२० क्षेप ६५ युते ४४८५ हृते १९५ हृते २३ फलं॥ भाज्या

नैः शेषः एवं द्विकेनेषेन फल गुणौ ४०। ३५ अथ भाहार क्षेपाणां द्वयोरपवर्त्तने गुणज्ञानार्हं याह भवतीति युतिः क्षेपः क्षेपभाज्यकयो

रपवर्तने कृते यो गुणकः स्यात्सोऽपवर्त्तनांकेन गुणितः स्फुटः स्यात् फलं तु यथागतमेव॥ तथा क्षेपभाज्ययोरपवर्त्तने कृते गुणो यथा ४०

गत एव गुणः लब्धिरपवर्त्तनांकेन गुणनीयेत्यर्थः॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

उदाहरणान्तरं प्रान्तमिति निरग्रकोनि: प्रोषं न्यास: भाज्य १०० हार ६३ क्षेप ९ अत्र भाज्यहारयोरपवर्त्तनासंभवात् भाज्य १०० हार ६३ क्षेप ९
अनयोः परस्परं भक्तयोर्लब्धानि ... क्षेपं स्वं चाधो निवेश्य जाता वल्ली १ ... उपान्तिमेन स्वोर्द्ध्वे हतेऽन्त्येन युते इत्यादिना जाता राशी २७ । १५३
कुट्टकादि भाज्येन हृतेन तष्ट: शेष: २७ फलं अधस्ते १५३ हारेण ६३ तष्ट: शेष: २७ गुणो जात: । युक्ति भाज्ययोरपवर्त्तनेन
यथा युक्ति: ९ भाज्य १०० परस्परं भाजितयोरित्यादिना लब्धम ... अपवर्त्तनं १ अनेन भाज्य १०० क्षेपौ ९ अपवर्त्तितौ १०० । ९ भा
जको यथास्थित एव हरहार: ६३ भाज्यहारौ १०० । ६३ मिथो हृतौ लब्धी: क्षेपं स्वं चाधो निवेश्य वल्ली ... उपान्तिमेन स्वोर्द्ध्वे हते इत्या
दिना जातौ राशी २७ । १७२ अधो राशी १७२ हारेण ६३ तष्ट: ४५ गुणो जात: । अत्र लब्धीनां विषमत्वात् ... गुण: ४५ स्वतक्षणात् शुद्ध:
सत्यगुण: १८ लब्धि ... भाज्य १०० गुण १८ गुणितो १८०० क्षेपयुत ९ युते १८०९ हारेण ६३ भक्ते २९ जाता लब्धि: २९ । यद्वा

यान्तं हतं येन युतं नवत्या विवर्जितं वा विहृतं त्रिषष्ट्या ॥ निरग्रकं स्याद्वद मे गुणं तं स्पष्टं पटीयान् यदि कुट्टकेऽसि ॥ ॥

तत्र शीरुद्धि: १८ भाज्येन १० तष्ट: ८ लब्धि वैषम्यात् सोऽनेन तक्षणात् १ त्यागित: २ ददम अपवर्त्तनेन १० गुणितं २ लब्धि: ॥ युक्ति भाजकयो
अपवर्त्तनेन गुणो यथा युक्ति: ९ भाजको ६३ नवभिरपवर्त्तितो ११ । ७ जातौ दृढक्षेप हरौ ॥ भाज्यो १० यथोदाहृत एव भाज्य १० भाजको
मिथो हृतौ लब्ध १ दो पं स्वं चाधो निवेश्य वल्ली ... एवं जातौ राशी ४१ । ऊर्द्ध्व: ४१ भाज्येन १० तष्ट: १ लब्धि ॥ अधो राशी ... हा
रेण ७ तष्ट: शेषं २७ जात दोपहार योरपवर्त्तनाङ्केन ९ गुणितं १८ गुणो जात: यद्वा भाज्य १० दोषौ ९ दृढाभिरपवर्त्तितौ १ । १९ दृढ
दौ जातौ ततो हार ६३ दोपौ ९ नवभिरपवर्त्तितो ७ जाता भाज्य १० । ७ क्षेप: १ भाज्यहारावन्योन्यम् ... क्षेपं ... स्वं चाधो निवे
श्य वल्ली ... उपान्तिमेन स्वोर्द्ध्वे इत्यादिना राशी ३ ... भाज्यहारयोरपि ... वृद्धि कल्पितेन करणेन संभवेत् प्रोक्तवत् । फलगुणो
तौ भाज्यापवर्त्तनेनाननत: १ फल १ गुणितं ... लब्धि: सैव हारापवर्त्तनाङ्केन ९ गुणेन २ गुणित: १८ सत्य गुणो जात: यद्वा गुण लब्धि १८

लीः टीः
७३

३.२४४१ गुणलब्ध न दीर्ष्या युते ८४१।१३०। जातेगुणलब्धी भाज्ये १९ गुणा ८१ गुणो ८० देये युते ८९६ हार ६३ भक्ते १३ लब्धिः भाज्य गुणि
क्त। यद्वा स्वतक्षणाभ्यां ६३।१९० दृढगुणाभ्यां ११ हारः गुणलब्धी १८।३० युते ४४।२३ जाते गुणाप्ती ॥ क्षेपस्य क्षयत्वे गुणसाधयाते
क्षेपजे इति धनात्मक क्षेपात् जाते गुणलब्धी स्वस्वतक्षणात्याज्ये नीये तथा सति विशुद्धे जे ऋणात्मक क्षेपजे गुणाप्ती स्यातां ॥ पूर्वो
दाहरणेन ये गुणाप्ती आगते ८।३ ते स्वस्वतक्षणाच्छोधिते तथा कृते जाते ४५।१७ इमे नवत्या वर्जितामिति पदस्य गुणलब्धी
जाते ४५।१७ भाज्ये १९ गुणा ४५ घ्ने ८५५ नवत्या ९० वर्जिते ७६५ हारेणाढ्ये २२ हृते ७ लब्धिः निःशेषा जाता चात्र केनचिद्गुणितो हार
जाते ४५।१७ भाज्ये १९ गुणालब्धी ४५।१७ युते ९८।१७ जाते गुणलब्धी। द्विकेनेष्टेन गुणलब्धी १८७।१२७ एवमन्यो पीष्टैः साध्ये गुणल
भाज्ये ६३।१९ गुणलब्धी ४५।१७ युते १८।१७ जाते गुणलब्धी ... भाज्यहरौ दृढे से
श्ली। लब्धिगुणविषमास उदाहरति यद्गुणोति न्यासः भाज्यः ६ हरः १३ क्षेपः १६ अत्रापवर्तनाभावाद्यथास्थितमेव भाज्यहरौ दृढे से

क्षेपजे तक्षणाच्छुद्धे गुणाप्तीस्तो विशुद्धिजे ॥ यद्गुणा गणकषष्टिरन्विता वर्जिता वाच दशषष्टिभिः षडुत्तरैः ॥ स्यात्त्रयोदशहृता निरे
ग्रमका गुणकं पापमेपरपाकूपचर्के ॥ गुणलब्धोः समं ग्राह्यं धीमता तक्षणे फलं ॥ हरतष्टे धनक्षेपे गुणलब्धी तु पूर्ववत्
नै क्षेपतक्षणलाभाढ्या लब्धिः शुद्धौ तु वर्जिता ॥ ॥

तौ भाज्यहारयोः ६।१३ मिथोऽपवर्तनेन लब्धयः ४।१।१।१।१।१ तासां पंक्तिः १६ खं चाधोऽनिवेश्य पश्च विलीकृता ५|६ उपांत्ति मेने त्यादिना राशी
३६।१६।३ हौ ३६।८ भाज्येन ६ तष्टः ८ मधरो ८ हारेण ३ तष्टः २ जातौ लब्धिगुणौ ८।२ इमौ लब्धि वैषम्या | तक्षणाभ्यां ६।१३ पाति
तौ जातौ ५।११ लब्धिगुणौ क्षेपस्य ऋणत्वे तु लब्धिगुणौ क्षेपस्य ५।११ स्वतक्षणाभ्यां ६।१३ पातितौ १६ ८।२ जातौ लब्धिगुणौ भा
ज्ये ६ गुणा ११ गुणे ६६ क्षेप १६ युते ६९६ हारे १३ भक्ते ५ लब्धिः यदि गुणाः २ तदा भाज्ये ६ गुणा २ गुणे ०० १२ क्षेप १६ वर्जिते ४ स्व
भक्ते ८ लब्धिः ३ ऋणगता च अत्रैव विशेषमाह गुणाप्ती ऊर्ध्वा विभाज्येन दृढेन इत्यादिना ऊर्ध्वाधरराशिरूपे ये स्तानुक्रमेण दृढभाज्यहा
राभ्यां विभाजने यौ भागौ तौ समावेव स्यातां हीनन्यूनाधिको यत्र यत्र तात्मकं क्षेपा हरेता तत्र स्तात्र गुणलब्धी पूर्ववदेव साध्ये क्षेप
७३

उदाहरणंतत्र यन्नेति जयोग्विंयात्तावान्यासः भा ५ ह २१ क्षे १३ भाज्यहरौ मिथो भक्तौ ११ लब्धीः क्षेपं २१ स्थापं चाधो निवेश्य वल्ली ० ३

क्षेक ११ रसेन २३ ४६ । २३ पदाप्यूर्ध्व ० ४६ भाज्येन भक्तेन वर्ष लभ्यं ते ५ धोगत ३२ ११ ३ भक्ते सन्न ७ तथा एवं फलेन गलाद्ये न्यूनाद्ये

फलान् । किंतु भयत्राप्यि समेव ७ फलं ग्राह्यं एवं फलेन गुणो प्राप्तो लब्धिः गुणो ११ २ धनक्षेपे तु स्वतक्षणात् ३ गुणो २ प्राधिते १ गुणो

जातः लब्धिः अधिका ११ स्वतक्षणाय न्त ऋणद्योतीति न तक्षणमेव ५ लब्धो ११ प्रोद्धंविपरीत ऋणधने विधि स्तथैव योगवियोगयोः

वैपरीत्यं भवति तेषां च लब्धो ११ तक्षणा ५ पातिते ६ जाता लब्धिः । अत्र भाज्यात् ५ गुणा १ गुणितात् ५ क्षेपोर ३ धिकोन ऋणद्योतीति ।

विपरीतं ऋणा क्षेपा २३ ज्येष्ठपातितेन १८ हर ३ हृते ६ लब्धिः जीता भाज्य ऋण ३ द्विकेन २ गुणा हरो ३ गुणितः ६ गुणा १ युतः ७ गु

णो जातः द्विकेन २ लब्धिः हरो ५ गुणितः १ अत्र लब्धियोग कर्तव्यो विपरीत ऋण जाता लब्धि रिति लब्धि ६ वियोग ४ जाता लब्धिः । भाज्य

५ गुणा ७ गुणो ३५ क्षेपाने २३ हर ३ भक्ते लब्धि स्सैव । एवमन्यत्रापि बोध्यः । अथ हस्तज्ञे धनक्षेप ५ यत्न्यासः भाज्य ५ हर ३ हर ३ क्षेप ५ धनक्षेप २३

येन संगुणिताः पंचत्रयोविं [illegible] विंशतिसंयुताः । वर्जितावा त्रिभिर्भक्ता निरग्राः स्युः सको गुणाः ॥ क्षेपाभावो यथा यत्र क्षेपः शुद्ध्ये

द्धरोद्धृतः ज्ञेयः शून्यं गुणो तत्र क्षेपो हारहृतः फलं ॥

न येन लब्धं ७ क्षेपं २ स एव क्षेपः २ वल्ली [illegible] ० तेनैव लब्धिः गुणो क्षेपात् २३ हरेणा ३ लब्धं ७ अनेन लब्धि ४ युता ११ जाता लब्धिः गुणो

यथागतः एव २ अतः क्षेपेन गुणः ल विधी २० स्वस्व हर भा ३ । ५ शोधिते जाते ११ गुणाः । ऋणक्षेपे तु वर्जिते गति क्षेपात् २३ हर ३ लब्धं न ६

अधिकेन लब्धि १ रून्ना तस्यादितिलब्धि १ नैवात्र प्रोधिता ६ जाता लब्धिः अत्र भाज्ये ५ गुणिते ५ वियुते ऋण क्षेपात् २३ पातिते ८

हर ३ हृते लब्धिः ६ जाता अधिकेन २ येन गुणा हरो ३ गुणितः ६ गुणा १ युतो जातो गुणः ७ लब्धि हरो ५ द्विगुणो १ योगे कर्तव्यो समा

नः लब्धिः ६ ऋण ६ जाता लब्धि ॥ भाज्य ५ गुणा ७ हृते ३५ क्षेपो २३ ने १२ हरभक्ते ४ लब्धिः ॥ यत्र क्षेपो नास्ति तत्र गुणः शून्यं लब्धि २ पृथ्वी

क्षेपूल्यमेव । यत्र च क्षेपोऽस्ति हरेण [illegible] हरेण भक्तं वननंतिः बोध्यः स्यात् तत्र गुणः शून्यं हरभक्तः क्षेपो लब्धिः स्यात् ॥ ॥ ॥

ली॰ टी॰ उदाहरणं तस्माद्येनेत्यादिन्यासः भाज्यः ५ हारः १३ क्षे॰ ० अत्र क्षेपाभावे गुणाप्ती ०।० यत्र भा ५ हा १३ क्षे ६५ हारेण १३ भक्तो ५ निःशेषो
४४ जातो गुणः शून्यं ० क्षेपो ६५ हारेण १३ हृतः ५ फलं अत्र गुणः शून्यं ० तेन भाज्ये गुणिते ० क्षेपयुते ६५ हारे १३ हृते ५ लब्धिः ॥ अत्र क्षेपे
स्वस्व २ तु गुणाप्ती ०।५ ते हाराभ्यां १३।५ युते १३।१० जाते गुणाप्ती ॥ भाज्य ५ गुणेन १३ गुणिते ६५ क्षेपाढ्ये १३० शून्ये हरेण १३ भक्ते शून्यमेव
लब्धिः ॥ गुणाप्ती ०।५ तद्धाराभ्यां १३।५ युते १३।१० गुणाप्ती ॥ द्विगुणतद्धाराभ्यां २६।१५ अनेकप्रकारे गुणाप्ती साधनमाह इष्टेति
एकद्व्यादिगुणितेन हरेण युते गुणाप्ती बहुधा भवतः इष्टानां बहुत्वात् उदाहरणं तत्र तत्र दर्शितमेव ॥ [illegible]
अथवेति भागहारेण क्षेपभाज्ययोरनेकधात्वं तत्कर्णादित्यर्थः आपातेन गुणेन भाज्ये गुणिते क्षेपयुते हरभक्ते लब्धिः स्यादित्यपि
तत्र दर्शितमेव ॥ अथ स्थिरकुट्टके लक्षणसूत्रमाह क्षेपे इति क्षेपधने क्षेपविशुद्धौ ऋणक्षेपे रूपमिते गुणाप्ती [illegible] इष्टधनेन इष्ट
येन पंच गुणिताः खसंयुताः पंचषष्टिसहिताश्च तेऽथवा स्युस्त्रयोदशहृता निरग्रकाः तं गुणं गणक कीर्तयाशु मे ॥ इष्टाहतस्व भाज्यक्षेपयोः २
स्वहरेण युक्ते तेवं भवेतां बहुधा गुणाप्ती ॥ अथवा भागहारेण तष्टयोः ॥ गुणः प्राग्वत्ततो लब्धिर्भाज्याद्धतयुतोद्धृतात् ॥ क्षेपे तु रू
पे यदि वा विशुद्धे स्यातां क्रमाद्ये गुणकारलब्धी अभीष्टक्षेपविशुद्धिनिघ्ने स्वहारतष्टे भवतस्तयोस्ते ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
ऋणेन च गुणेन ते स्वस्वहारतष्टे धनक्षेपस्य ऋणक्षेपस्य भवेतां ॥ प्रथमोदाहरणे एकविंशतियुतं शतद्वयमित्यत्रापवर्तितेन भा १७ हार १५
क्षेपाः ५ अत्र अपवर्तांकं क्षेपमपहाय रूपं क्षेपः कृतः वल्ली ८ ७ राशी ८ इमावेव लब्धिगुणौ ८।७ भाज्ये १७ गुणे ७ गुणिते ११९ क्षेपे १ युते १२० हर १५
हृते लब्धिः ८ इमौ लब्धिगुणौ स्थिरकुट्टकौ ॥ यत्र इष्ट गुणहरयुतौ तदा गुणे तष्टे अत्र क्षेपैः तावेव लब्धिगुणौ भवतः यदि क्षेपः पंचात्म
कः ५ तदानेन ५ गुणाप्ती ८।७ गुणिते ३५।४० स्वतक्षणाभ्यां १५।१७ तष्टे ५।६। गुणाप्ती जाते यदि क्षेपः ऋणं तदा गुणाप्ती ७।८ स्वतक्षणा
भ्यां १५।१७ शुद्धे ८।९ गुणाप्ती जाते भाज्ये १७ गुणेन ८ गुणिते १३६ क्षेपोने १३५ हर १५ हृते लब्धिः ९ यदि पंच ऋणं तदा गुणाप्ती ८।
९ पंचघ्ने गुणाप्ती ४०।४५। तक्षणाभ्यां १५।१७। तष्टे १०।११। गुणाप्ती जाते एवमन्यत्रापि ॥ ॥ ॥ ५ ॥ ॥ ॥ ४४

अथ कुट्टकस्य ग्रहगणिते उपयोगं दर्शयति तदर्थमित्यारभ्य चान्द्रदिवसा इत्यंतं कल्प्यमिति विकलांशो योगरूपः साध्यस्तत्र विकलाः

गृहीतास्तत्पः शेषः सशुद्धित्वेन कल्पनीयः एवं षष्टिभाज्यः कल्प्यः भूदिनानि हारः ॥ तत्र ये लब्धिगुणौ कर्तव्यौ लब्धिमिता विकलाः

गुणमिताः कलाशेषः ततः कलाशेषात् लब्धिगुणौ साध्यौ लब्धिमिताः कलाः गुणमितोंऽशशेषः ततः अंशशेषः शुद्धिः त्रिंशद्भाज्यः

भूदिनानि हारः ततो लब्धिगुणौ । लब्धिरंशाः गुणो राशिशेषः ततो द्वादश भाज्यः कुदिनानि हारः राशिशेषः शुद्धिः ततो लब्धिगु

णौ राशी भगणशेषो ततः कल्पभगणाः भाज्यः कुदिनानि हारः भगणशेषः शुद्धिः तत्र लब्धिर्गतभगणाः गुणोऽहर्गणः ॥ अथो

दाहरणानि शिरोमणौ ग्रन्थकृतोक्तानि दर्शयति अत्रापि केचिदुदाहरणं कल्प्यते विकलाशेषः ११ भूदिनानि १९८ [illegible] हारः भाज्यः

६० हारः १९८ मिथः पवर्तितौ जातौ वल्ली पूर्ववद्राशिद्वयं ... ततो लब्धिगुणौ २९ । ९६ विभक्ति जातौ स्वतक्षणाभ्यां १९ । १३ क्षेपे ३ । १ । १ जातौ

कल्प्याथ शुद्धिविकलावशेषं षष्टिश्च भाज्यः कुदिनानि हारः । तज्जं फलं स्युर्विकला गुणस्तु लिप्ताग्रमस्माच्च कलालवाग्रं एवं त

दूर्ध्वं च तथाधिमासावमाग्रकाभ्यां दिवसा रविंद्वोः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

लब्धिगुणौ लब्धिर्विकलाः ३९ गुणः १२ कलाशेषः अयं १२ अस्मादेयः वल्ली ३ । ३ राशी १९५७ लब्धिगुणौ ३७ । लब्धिः ३७ स्वतक्षणा

कुदि ६० हारः कलाः गुणः १११ तक्षणा १९८ शुद्धौ ७८ शशेषः भाज्यः ३० जाता वल्ली ... राशी (६४८१) द्वयं ८५४८ (५६६५) लब्धिः १८ गुणो १११ तक्षणा हृते

१११७ लब्धिर्वैषम्यात्पुनस्तक्षणशुद्धौ ७११११ लब्धिगुणौ अंशशून्यः ११८ राशिशेषो ... १११ भाज्यः १२ वल्ली ... राशी (६९०) लब्धिगुणौ ११९६

लब्धौ १० भगणशेषो ७६ भगणाः ४८ भाज्यः ४८ वल्ली ... जातं राशिद्वयं (१२०७६) (१९४४०) अत्र ... लब्धिर्भगणाः २२ गुणो ... अहर्गणः ... राः ... अ

हर्गणाः ... भगणाः ४९ गुणितेः ४७४२ भूदिनैः १९८ ... भक्तः २२ ल... लब्धाभ गणाः शेषः २९ द्वादश ... गुणाः २११२ कुदिनैः १९८ हृताः ...

शेषं १११ त्रिंशद्गुणं ३६६ भूदिनैः हृतं ... १२ अंशाः ते शेषः १२ षष्टिः ६ गुणाः ४६९ भूदिनैः हृताः कलाः २२ शेषः १३ षष्टि ...

ली॰ टी॰ ८५

तथाधिमासशेषाद्भवदिनानयनोदाहरणं अधिमासशेषो भाज्यः पंचनवत्यधिकं शतं १९५ हरः पंचनवतिः क्षेपः ९५ भाज्यः १ हारः १९५ क्षे
पो हृतौ हृतेर्वा ९५ खंडाधोनिवेश्य कृतावल्ली (१ ९५) उपांत्येन ९५ स्वोर्द्धे ० हते ९५ अंत्येन ० युते ० एतौ द्वयं ९५ ० क्षेपशुद्धिसमत्वाच्च मावेव लब्धिगुणौ ० ।
पो हृतौ हृते ९५ अंत्येन हृते ९५ लब्धं शून्यत्वादधिमासानयनं तिगुणो रविदिनानि ९५ अथावमशेषात्चान्द्रदिनानयनोदाहरणं शुद्धिक्षेपाभावमदिनानि भाज्यः २६
९५ अत्र लब्धिः शून्यत्वादधिमासानयनं गुणो रविदिनानि ९५ अथावमशेषत्वाद्भवदिनानयनोदाहरणं अहर्गणे युगावमदिनानि भाज्यः २६
पंचविंशत्यधिकं शतद्वयं चांद्रदिवसाः २२५ हरो विंशत्यधिकं शतद्वयं २२० अवमशेषः शुद्धिः भाज्यहारौ मिथो हृतौ वल्ली १ ९ जातौ राशी १९९ ल
ब्धिगुणौ २ । ९५ शुद्धित्वात्क्षेपमलब्धित्वाच्च पयाया तावेव लब्धिगुणौ २ । ९५ । लब्धिगतावमदिनानि । गुणः ९५ चान्द्रदिनानि एतानि तत्पक
ल्पितावमदिनं २६ गुणितानि २४७० कल्पितचान्द्रदिनैः २२५ भक्तानि भवमदिनानि शेषं २२ पूर्वोदाहृतमेव धनक्षेपेन गुणसंपादनोदाहर
णानि मयाथमप्रत्यमयानलिखितानि । संश्लिष्टकुट्टकमाह एको हरो यत्र हरः एक एवोद्दिष्टः गुणकौ भिन्नौ तदा गुणयोरैक्यं भाज्यं प्रकल्प्य गुण
बहुत्वे तु गुणानामैक्यं भाज्यं । उद्दिष्टयोः क्षेपयोरैक्यमग्र प्रकल्प्य पूर्वोक्तप्रकारेण कुट्टकः साध्यः स संश्लिष्टसंज्ञः स्यात् ॥ अत्रागमप्राग्देनशुद्धिः द्वे
पक्षोच्यते उदाहरति क इति अत्र गुणकौ ५ । १९ तयोरैक्यं २१ क्षेपौ जातः अत्र भाज्यः १५ हरः ६३ क्षेपाणां २९ त्रिभिरपवर्तिते ५ । २१ । ७ जाता दृढसंज्ञाः ॥

तत्केन गुणकौ द्वौ वा भिन्नौ तदा गुणैक्यं परिकल्प्य भाज्यं ॥ अग्रैक्यम् अग्रं कृत उक्तवद्यः संश्लिष्टसंज्ञः स्फुटकुट्टकोऽसौ ॥ कः पंचनिघ्नो विहृत त्रि
षष्ट्या सप्तावशेषोऽथ स एव राशिः ॥ दशाहतः स्याद्विहृतस्त्रिषष्ट्या चतुर्दशाग्रो वद राशिमेनम् ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

दृढभाज्यहारौ मिथो हृतौ लब्धं ० । ४ शेषं १ खं ० चाधो निवेश्य जाता वल्ली ० ४ ७ राशी ६३ । ७ भाज्यस्त्यक्षः २ लब्धिः ॥ क्षेपोऽत्र २८ हरे २१ तक्षः ७ गुणः ॥
गुणे ७ दृढहारेण २१ वर्धिते २८ जातो राशीः १४ अत्र पंचगुणः ७० त्रिषष्ट्या ६३ हृतः शेषः ७ पुनः स राशिः १४ दशगुणः १४० त्रिषष्ट्या ६३ हृतः शेषः
१४ शुद्धिपक्षे लब्धिगुणौ २ । ७ तद्वत् भाज्यौ ५ । १ शुद्धौ ३ । १४ शुद्धिजौ जातौ गुणः १४ पंचगुणः ७० हृतः ६३ हृतः ७ शेषः ७ समराशिः १४ दशगुणः १४०
हृतः ६३ हृतः २ शेषः १४ लब्धिः ११ । २ ऐक्यं १३ एवं वा गुणानां गुणनाम ऐक्यं भाज्यं अग्रैक्याम ऐक्यं अग्रं प्रकल्प्य साध्यम् इति परमपुरुषकृते लीलावतीवि ८५
वरणे कुट्टकाध्यायः ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

अथ गणितेन यथा प्रोक्तानि दृष्टान्तैः संख्यायाः कारणभूतं निर्दिश्यते तु मस्करस्यादुगणेन स्थानस्य प्राप्तं उद्दिष्टाङ्कैः संख्यां कर्तुमित्यर्थः ॥ स्थानां
तमिति येषामङ्कानां प्रस्तारः साध्यस्तेषां यावंति एकद्व्यादिस्थानानि भवंति तावत्संख्याकाः पदिचये येनांकाः स्थाप्याः तेषां परस्प
रं घातः संख्याभेदा भवंति नियतैः दृष्टैः ॥ सघातांकानां योगेन गुणितो तोक संख्याभक्तो लब्धं यावं तेषां उद्दिष्टास्तावत्संख्याकैः एकद
शशतादिस्थानेषु अधोधः स्थाप्यं तेषां यथा स्थानं योगमिति संयुतिः संख्यैक्यं स्यात् द्विकाष्टकाभ्यामिति न्यासः २।८ अत्र नयोरेकदशाचे
तिस्थानद्वये तद्वधि एकादिचयेनांको १।२ अनयोर्घातः २ द्वौ संख्याभेदौ ॥ पूर्वकृतम् एकेकादिचयांकः १।२ घातः २ उद्दिष्टांकः २।८ योगेन
१० गुणितः २० उद्दिष्टांकयोः संख्यया २ भक्तः १० लब्धं स्थानद्वये अधोधः १० योजितं ११० जातं संख्यैक्यं ॥ त्रिनवाष्टकैर्वेत्युदाहरणे न्यासः ३।९।
८ ॥ अत्र स्थानत्रये एकादिचयांकाः १।२।३ तेषां घातः ६ षट् संख्याभेदाः घातः ६ अंकानां ३।९।८ योगेन २० गुणितः १२० अंकमित्या ३ भक्तः
स्थानांतमेकादिचयांकघातः संख्याविभेदा नियतैः स्युरंकैः ॥ भक्तोंकमित्यांकसमासनिघ्नः स्थानेषु युक्तो मितिसंयुतिः स्यात् ॥ द्वि
काष्टकाभ्यां त्रिनवाष्टकैर्वा निरंतरं द्व्यादिनवावसानैः ॥ संख्याविभेदाः कति संभवन्ति तत्संख्यकैक्यानि पृथग्वदाशु ॥ पाशांकुशा
५२ हिडमरूकपालशूलैः खट्वाङ्गशक्तिशरचापयुतैः भवंति ॥ अन्योन्यहस्तकलितैः कति मूर्तिभेदाः शंभोर्हरेरिव गदारिसरोजशंखैः ॥
लब्धं ४० स्थानत्रये अधोधः ४००० (४४४) योगेन ४४४० जातं संख्यैक्यं ॥ अथ निरंतरं द्व्यादिनवावसानैरित्यस्य न्यासः २।३।४।५।६।७।८।९ अत्राङ्कानां
तत्स्थानान्यष्ट ॥ एकादिचयांकाः १।२।३।४।५।६।७।८ एषां घातः ४०३२० चत्वारिंशत्सहस्राणि त्रिशतानि विंशतिश्च संख्याभेदा जाताः
२।३।४।५।६।७।८।९ योगेन ४४ गुणितः १७७४०८० अंकसंख्यया ८ भक्तः २२१७६० लब्धं स्थानाष्टके अधोधः स्थितं २२१७६० एवं संख्यैक्यं २४६४९९९९७५३६०
चतुर्विंशतिनिखर्वाणि त्रिषष्टिपद्मानि नवनवतिकोटयो नवनवतिलक्षाणि पंचसप्ततिसहस्राणि २२१७६० २२१७६० २२१७६० त्रीणि शतानि
निषष्टिश्चेति संख्यैक्यं ॥ उदाहरणे पाशोति पाशादिचापांतैः देकांकस्य कुशादिपाशान्ते द्वितीया अंकुशे २२१७६० २२१७६० स्तस्ती
पाद्येवमन्योन्यहस्तेषु ते दशभिरायुधैः शम्भोः कतिमूर्तिभेदाः स्युः एवं हरेर्गदाचक्रकमलशंखैः अन्योन्यकर २२१७६० कलितैः

ली॰ टी॰ रेभिभवंति॥ अत्र द्वाभ्यां धनुः पाशाभ्यां यथा दश हस्ता इति स्थाने दश ॥ एकादिचयांकानां १।२।३।४।५।६।७।८।९।१० घातः ३६२८८०० संख्याभेदाः ते पु

४६ उद्दिष्टांकसमासः ५५ अनेन घ्नाः १९९५८४००० अंककमित्या १० भक्ताः १९९५८४०० लब्धमेकादिस्थानेषु धृत्वा योजितं जातं संख्यैक्यं २२१७५९

९९९७९९९७७७९८२२४००० एवं हस्तैः पद्मं तत्र हस्ताभ्यां तानि स्थानानि चत्वारि ४ एकादिचयांकाः १।२।३।४ घातः २४ अंकसमासः १० घ्नः २४० अंककमि

त्या ४ भक्ताः ६० इदं चतुर्षु स्थानेषु न्यस्य तद्योगः ६६६६० संख्यैक्यं॥ उद्दिष्टांकेषु कति पयांकसाम्ये विशेषमाह यावदिति यावत्सु स्थानेषु

तुल्य जातीया अंका उद्दिष्टास्तावत्स्थानानामित्या संख्याभेदाः साध्यास्तैर्यो भेदास्तायोगेन स्थानानामेकादिचयेत्यादिनानीता भेदा भाज्याः

लब्धं संख्याभेदाः स्युः संख्यैक्यं पूर्ववत् उदाहरणं तत्र माह द्वीति न्यासः २।२।१।१ समौ २।२। तयोः स्थानद्वयमित्येकादिचयांकः १।२ घातः २ संख्या

भेदाः अन्यौ समांकौ १।१ ततः संख्याभेदाः २ भेदानां २।२ योगः ४ प्राग्भेदाः २४ भक्ताः ६ जाताः पारमार्थिकसंख्याभेदाः निदर्शितं २२११।२११२

१२२१।१२२१।२१२१।१२१२। संख्याभेदाः उद्दिष्टांकाः २।२।१।१ योगेन ६ गुणिताः ३६ स्थाननमित्या ४ भक्ताः ९ अत्र स्थाने चतुर्ष्वेव न्यस्तस्य

योगे ९९९९ जातं संख्यैक्यं द्वितीयोदाहरणे न्यासः ४।५।५।५।५ स्थानानि पंच ५ एकादिचयांकः १।२।३।४।५ घातः १२० प्राग्वत् संख्याभेदाः

पावत्स्थानेषु तुल्यांकास्तद्वदेदत्र पंचानां चतुर्णां प्राग्भेदा विहृता भेदास्तत्संख्यैक्यं च पूर्ववत्॥ द्वि द्वौ कभूपरिमितेः काति संख्यकाः स्युस्ता

सां पुतिं च गणकाशु मम प्रवद त्वं॥ अंभोधिकुंभिशरभूतशरैस्तथांकैः चेदंकपाशकविशुद्धिविशारदोसि॥ स्थानांतमेकादिचितांति

मोक घातोऽसमानैक्य मितिः प्रभेदाः॥ स्थानपडूस्थितैरकैरन्योन्यं खिनवर्जितैः। कति संख्याविभेदाः स्युः यदि वेत्सि निगद्यतां॥

अत्र पारभूतं न्यासः तुल्यांकाः। एकादिचयांकः १।२।३ घातः ६ तुल्यांकसंख्याभेदाः एतैर्भेदैः ६ प्राग्वत् संख्याभेदाः १२० भक्ताः २० जाताः संख्या

भेदाः एतैः अंकैः समासः २६ गुणिताः ५२० अंककमित्या ५ भक्ताः ८ लब्धं स्थाने स्थाने धृतं स्थानस्थितस्य योगे १११११ जातं संख्यैक्यं॥ अथ पातियतां

कैरं तुल्यैश्चकरस्मृतं स्थानांतमिति अनुद्दिष्टत्वादत्र नियतत्वमत यावत्तामनुद्दिष्टांकानां घातः संख्याभेदास्तावत्स्थानानि नवधी कृ

त्य एकोऽपि नो पश्चात्ताविधाः स्थापितत्वाद्यामीतिमात्र तेषामनंतां घातः संख्याभेदाः अत्र समोके स्थैमेव संख्याभेदाः॥ स्थान

सर्मकपोग संख्याभेदर्पमाह निरेकामिति उदिष्ट मंके कं एकेन कार्यं उद्दि ... कान्ते कार्यामि इदं निरेक संख्ये
केऽतिरे कावधि एकापवर्तितं कार्य्यं गतोऽस्य आदिभोज्यं अन्त्यमेकेन तदाद्यं द्वाभ्यां तदाद्यं त्रिभिरित्येवं भक्तं ततः पूर्ववत्तेषां घातः सं
ख्यामेदाः उदाहरति पंचेति अत्रोद्दिष्टसंख्येयं १२ निरेकं १२ उद्दिष्टस्थानानि ५ निरेकानि ४ निरेकमंके कं १२ एकापवर्तितं
निरेकस्थानेषु चतुर्षु स्थितं एकादिभिर्भक्तं न्यस्तं १२/१ ११/२ १०/३ ९/४ एषां घातः ११८८० छेदः २४ भक्तं ४९५ जाताः संख्याभेदाः॥ अत्र
कपाशोऽभ्यासो विधेय इत्याह नेति यद्यप्यत्र नगुणादि प्रस्तारस्तथापि दुष्टगणकानामंकपाशोऽयं ततः स्यादिन्य
स्याम ... कार्य्यः इत्यर्थः स्पष्टार्थमाह येषामिति सुगमम॥ अधीतबहुशास्त्रकृतत्वादपि मेधात्वमाह अत्रापि च
स्येतरं के ये योगस्त्रपादपर कतिभेदसंख्या यदि वेत्सि निगद्यतां नगुरोर्न हरे न कृतिर्न नघनः एषु सत्स्वपि दुष्टता॥ गर्वितग
निरेकमंके क्यामिदं निरेकस्थानान्तमेकापवर्तितं विभक्तं। रूपादिभिस्तन्निहितैः समाः स्युः संख्याविभेदा नियतेऽङ्कयोगे॥ नद्या
न्वितस्थानसंख्याकापा उक्तांकयोगकाधितं तथेदं संदिष्टमुक्तं पथतोऽभयेन नांतोऽस्ति यस्मात्पूर्णो गणितस्य॥ ॥ ॥ ॥ 47
लव बहूनां स्यात्यातोऽवश्यमंकपाशेऽस्मिन्॥ येषां सुजातिगुणवर्गविभूषितांगी शुद्धाऽखिलव्यवहृतिः खलु कंठसक्ता लीला
... हसरसान्मुदाहरंती तेषां सदैव सुखसंपदुपैति वृद्धिम् अष्टौ व्याकरणानि षट्भिषजो व्याचष्ट ताः संहिताः षट्
... गणितानि पंच चतुरो वेदानधीते स्म यः रत्नानां त्रितयं द्वयोऽथ बुबुधे मीमांसयोरन्तरं तद्ब्रह्मैकमगाधगाधमति
... साय्याः कविभीः ... स्वारः त्यक्तं नमपदीत्तमर्थजातं नोवाकिमनुपयुक्तमत्तं व्यालेगविरामेण तेन परमपदेन तद्देव
... तीविवरणं कुतीनां मुदेऽस्तु इति श्री ... नोः वरप्रकृतौ भास्करीयलीलावतीविवरणे अंकपाशः संपूर्णः सं
१९२६॥ फाल्गुन सुदि २४ मंगलवारे ऽलिखितं चेतरामेण जसरजात्या बटारामात्मजेन स्वपठनार्थं परवा ...
दात्र शुभमस्तु सर्वत्र दाश्री॥ ॥ ॥ ॥

Lilawati